magazin istoric

ANUL XXIII NR. 5 (266) MAI 1989

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XXIII
Nr. 5 (266)
mai 1989

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
IOANA URSU

SUMAR

1 Mai 1939. Poporul român spune nu fascismului şi războiului:
Ion Popescu-Puţuri 2

Forţa unită a clasei muncitoare:
M.C. Stănescu 10

1703-1744 — Mihai Racoviţă, voievod român la Iaşi şi Bucureşti:
Matei D. Vlad 14

Din zilele Revoluţiei de la 1848:
A. Ubicini 19

Cine a compus „Cîntecul ianculuiˮ?:
Viorel Cosma 22

„Plevna a căzut!ˮ 25

Graţie patriotismului românilor:
George Bengescu 29

Victor Slăvescu — 1940. Note zilnice:
Eugen Preda 33

Patria română căreia i-au jertfit toate osteneliile:
Paul Schuster-Stein 38

Itinerar istoric. Băile Oglinzi:
Vasile Smărăndescu 49

• În octombrie 1941, la Moscova: *A.I. Mikoian...* **40 • La Paris, în ajunul Revoluţiei din 1789:** *Daniel Roche...* **45 • Vikingii în America:** *F. Donald Logan...* **51 • 1588 — Dacă ducele de Parma ar fi debarcat...:** *Felix Barker...* **56 • Cărţi sosite la redacţie... 32 • Telex... 37 • Poşta Magazin istoric... 62**

COPERTELE NOASTRE

① Revoluţia română de la 1848 — a cărei desfăşurare a fost evocată şi de istoricul şi publicistul francez A. Ubicini, aflat atunci la Bucureşti — a constituit un generos subiect de inspiraţie pentru artiştii plastici români, de la generaţia pictorilor paşoptişti, ei înşişi luptători pe baricadele Revoluţiei, şi pînă la plasticienii zilelor noastre. **Pagină de istorie** şi-a intitulat Vladimir Şetran compoziţia sa închinată unui memorabil moment al Revoluţiei: masele populare bucureştene salvează Guvernul provizoriu arestat de reacţiune (**Din zilele Revoluţiei de la 1848,** p. 19)

② Diorama aflată la Muzeul Militar Central reconstituind o secvenţă din timpul eroicelor asalturi ale ostaşilor români asupra redutelor Plevnei („**Plevna a căzut!**“, p. 25)

③ Flota engleză urmăreşte **Invincibila Armada** — tablou de Cornelius Vroom (sus). Afetul greoi al tunurilor i-a împiedicat pe spanioli să riposteze tirului rapid declanşat de pe corăbiile engleze — reconstituire semnată de Michael Turner (1588: **Dacă ducele de Parma ar fi debarcat...,** p. 56)

④ Comori de frumuseţe şi măiestrie în arta meşterilor aurari din ţara noastră din sec. XVIII: detaliu dintr-o coroniţă executată în 1711 din aur şi încrustată cu pietre preţioase (**1703-1744: Mihai Racoviţă, voievod român la Iaşi şi Bucureşti,** p. 14)

1 MAI 1939:

POPORUL ROMÂN SPUNE NU

FASCISMULUI ŞI RĂZBOIULUI

ION POPESCU-PUŢURI

„La cererea uniunilor de breaslă şi în baza referatului favorabil al Min[isterului] mun[cii], dl. Ar. Călinescu, preşedintele Consiliului de Miniştri — scria Lumea nouă din 30 aprilie 1939 —, a aprobat să se ţină întruniri şi serbări de 1 Mai anul acesta, sub garanţia uniunilor... La Bucureşti va avea loc, în Sala Tomis, o întrunire a breslelor din Capitală. Tot la 1 Mai se va ţine şi Congresul general al breslelor din toată ţara, într-o mare sală publică, la care vor participa 965 delegaţi ai organizaţiilor noastre de metalurgişti, mineri, tîmplari, tipografi, constructori, muncitori din porturi, funcţionari etc.".

Partidul Comunist Român a sesizat faptul că, pornind de la unanimitatea poziţiei antifasciste a forţelor democratice din întreaga ţară, de la dorinţa tuturor de a apăra integritatea României reîntregită în 1918, regimul dictaturii regale preconiza afirmarea zilei de 1 Mai nu numai ca o „zi de sărbătoare legală a muncii naţionale" (1 Mai 1939 cădea într-o luni), ce urma să evidenţieze „unitatea de interese" între regim şi masele populare în combaterea pînă la rezistenţa cu arma în mînă a agresiunii hitleriste şi revizioniste, ci şi afirmarea acestei zile ca un moment de „armonizare" şi de „lichidare" a contradicţiilor dintre exploataţi şi exploatatori, ceea ce ar fi dus la întărirea poziţiilor burgheziei şi ale regimului carlist. În acest scop şi pentru a da evenimentelor un caracter cît mai oficial, autorităţile au şi convocat în ziua de 1 mai 1939 Congresul general al breslelor şi au programat totodată desfăşurarea în paralel, în sălile „Tomis" şi „Eintracht", a unor mari întruniri ce trebuiau continuate, în după-amiaza zilei, cu o serbare cîmpenească la stadionul muncitoresc.

În lumina acestor tendinţe, a stării de spirit patriotice şi antifasciste a maselor largi populare, se evidenţiază şi mai clar legătura organică dintre amploarea şi caracterul demonstraţiilor de la 1 Mai 1939 şi întreaga muncă desfăşurată de comunişti în colaborare strînsă cu socialiştii şi social-democraţii pentru mobilizarea tuturor forţelor social-politice la lupta împotriva fascismului agresiv, pentru apărarea patriei. Este locul să subliniem că atît în perioada premergătoare zilei de 1 Mai 1939 şi în timpul mării demonstraţii din Capitală, cît şi imediat după aceste măreţe evenimente, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost mereu prezent, atît în mijlocul muncitorilor vîrstnici, cît şi în rîndurile tinerilor, avînd împreună cu tovarăşa Elena Ceauşescu, un rol determinant în organizarea istoricelor evenimente. Astfel, la 26 februarie 1939, prezenţa tovarăşului Nicolae Ceauşescu era semnalată la Casa Poporului din Bucureşti, unde îşi desfăşura activitatea Cercul cultural al breslei metalurgiştilor; la 10 aprilie 1939 se afla la Cercul cultural al breslei îmbrăcăminte, iar la 22 aprilie, împreună cu tovarăşa Elena Ceauşescu, era din nou prezent la sediul breslelor îmbrăcăminte şi pielărie, unde se organizase o şezătoare literară pentru tineri. În cadrul acestor dese întîlniri cu muncitorii diferitelor bresle, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, ceilalţi comunişti cu munci de răspundere discutau probleme privind situaţia economică şi culturală a muncitorilor, pericolele mari ce ameninţau independenţa şi integritatea ţării, măsurile ce se impuneau şi care erau indicate de P.C.R. pentru organizarea şi desfăşurarea luptelor muncitorimii cu prilejul apropiatei zile de 1 Mai. Munca entuziastă desfăşurată de activişti de frunte ai P.C.R. în cadrul breslelor a făcut posibilă mobilizarea largă a maselor muncitoare la luptă sub conducerea P.C.R.

Momentul culminant al manifestaţiilor şi demonstraţiilor antifasciste din acea perioadă l-a constituit, după cum se ştie, marea demonstraţie patriotică, antifascistă, antirăzboinică şi antirevizionistă

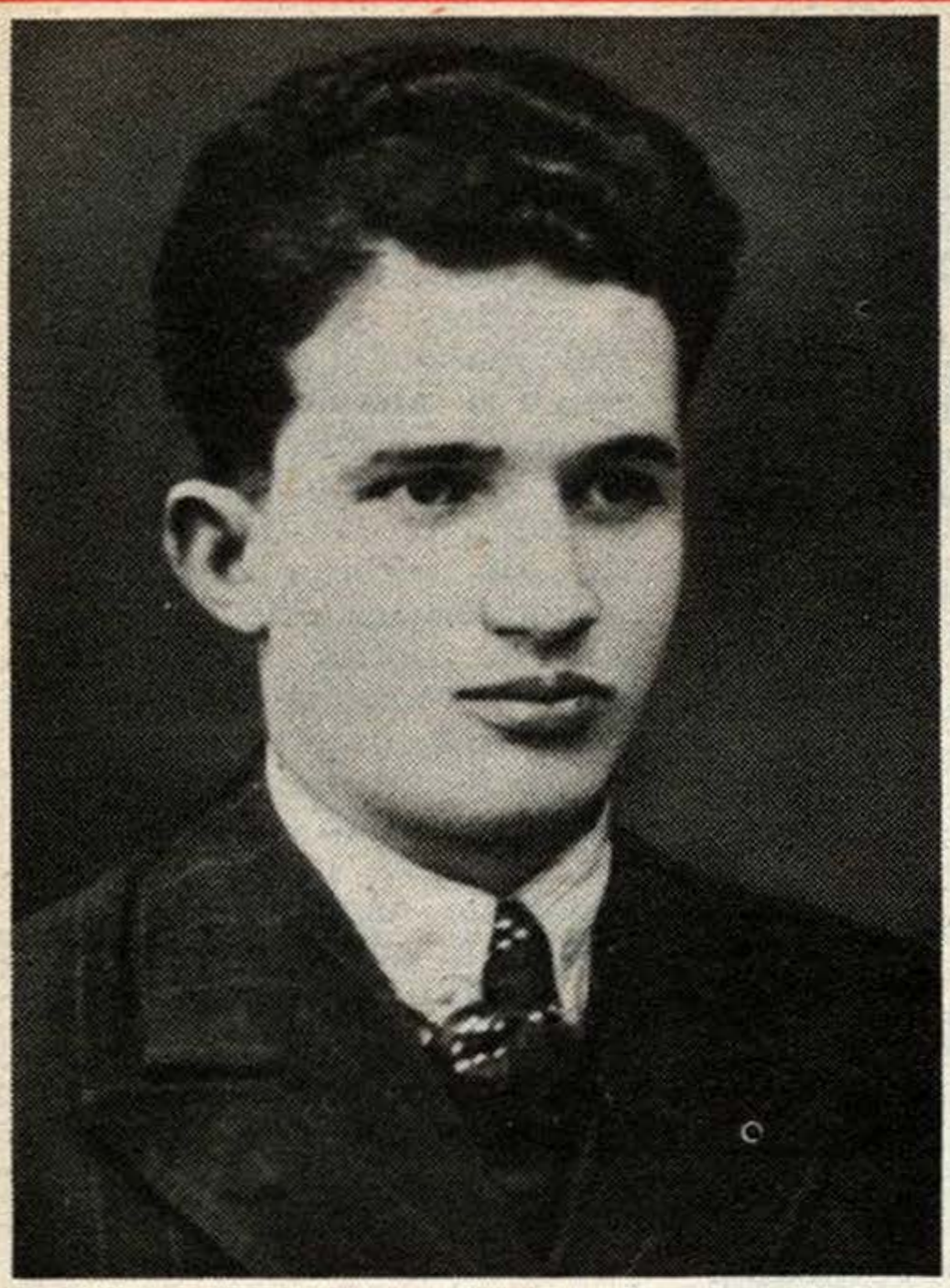

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu, în 1939, anul marii demonstrații antifasciste, antirevizioniste și antirăzboinice din capitala României

de la 1 Mai 1939 din capitala României, care s-a desfășurat pe fundalul Congresului general al breslelor muncitorești, convocat în acea zi. În vederea orientării delegaților la acest congres și a organizării demonstrației de la 1 Mai, a fost constituită o Comisie de partid, îndrumată nemijlocit de Secretariatul C.C. al P.C.R. și de Biroul organizației București a P.C.R. Din această Comisie a făcut parte tovarășul Nicolae Ceaușescu, cunoscut pentru patriotismul său înflăcărat și capacitatea sa de organizator, care aducea, totodată, bogata experiență din activitatea Comitetului Național Antifascist. Cu numai trei ani în urmă, în mai 1936, în timpul marelui proces politic de la Brașov, tovarășul Nicolae Ceaușescu se impusese opiniei publice din țară și străinătate printr-o „inteligență de o maturitate surprinzătoare", cum aprecia o publicație a vremii, prin fermitatea convingerilor sale revoluționare, prin încrederea nestrămutată în popor și virtuțile sale. Prin curaj și abnegație, spirit de inițiativă și deosebită clarviziune politică, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a impus și cu această ocazie ca o mare personalitate a luptei antifasciste, pentru apărarea integrității și suveranității României.

Este meritul Partidului Comunist Român că, înfruntînd condițiile grele în care era nevoit să activeze, printr-o vastă muncă de organizare, desfășurată sub conducerea unor cunoscuți activiști ai partidului, cu prestigiu în mase, cum erau tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu, a dat cuvînt de ordine ca la întrunirile și demonstrațiile din ziua de 1 Mai să se exprime puternic atitudinea împotriva fascismului și pericolului de război, împotriva Gărzii de fier, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei, fără a ocoli însă revendicarea drepturilor și libertăților democratice, economice, sociale și politice. S-a indicat, totodată, să se ia atitudine împotriva intenției autorităților de a transforma sărbătorirea zilei de 1 Mai în elogierea regimului carlist.

C.C. al P.C.R. a convocat o ședință lărgită a Comitetului organizației București a P.C.R., la care au participat și secretarii comitetelor de sector ale partidului comunist din Capitală. La această ședință s-a ajuns la concluzia necesității acțiunii unite a clasei muncitoare, pentru a se imprima un caracter revoluționar Zilei Muncii. Din inițiativa conducerii P.C.R., au avut loc tratative cu P.S.D., ajungîndu-se la o înțelegere privind unitatea de acțiune. Acordul convenit cu acest prilej avea să stea la baza manifestărilor revoluționare, a întrunirilor și demonstrațiilor de masă organizate și desfășurate la 1 Mai 1939.

În acest scop, s-a hotărît ca întreaga activitate a partidului comunist în campania politică de 1 Mai în București să se desfășoare prin breslele muncitorești, în așa fel încît să fie mobilizat un număr cît mai mare de muncitori la cele două întruniri proiectate „în cadrul programului aprobat de autorități, dar

pentru îndeplinirea programului partidului comunist". Comisiei centrale a tineretului comunist, în conducerea căreia se afla, în această perioadă, tovarășul Nicolae Ceaușescu, i-au revenit sarcini complexe și numeroase. P.C.R. a stabilit ca vorbitorii din rîndul membrilor de partid și al uteciștilor „să evidențieze, în cuvîntul lor, necesitatea concentrării tuturor forțelor muncitorești și țărănești în lupta antifascistă și antirăzboinică".

Ulterior, P.C.R. a luat și alte măsuri organizatorice în vederea deplinei reușite a programului său politic pentru ziua de 1 Mai. Astfel, s-a preocupat de alegerea unor delegați pentru Congresul breslelor din rîndul comuniștilor sau al simpatizanților partidului, de pregătirea și inițierea lor in acțiunile preconizate. De asemenea, s-a luat legătura cu conducătorii breslelor, pentru a-i determina să accepte ca la congres și la întrunirile muncitorești de 1 Mai „să fie admiși a lua cuvîntul de la tribună și alți muncitori în afară de cei desemnați de Confederație și de conducerea breslelor". Într-o seamă de alte instrucțiuni amănunțite, activul de partid și mai ales acei comuniști „care sînt cunoscuți maselor muncitorești și care, prin activitatea lor politică și sindicală, se bucură de autoritate", urmau să se deplaseze în dimineața zilei de 1 Mai în diferite cartiere muncitorești din Capitală (Griviția, Rahova, Dudești, Văcărești ș.a.) pentru a mobiliza și a coordona acțiunile muncitorimii.

În ajun și chiar în ziua de 1 Mai, în presa muncitorească și democratică au apărut numeroase articole care evidențiau semnificația deosebită a sărbătoririi acestei zile în condițiile internaționale deosebit de tulburi și ale pericolelor grave pentru soarta poporului nostru. „În vremuri de liniște și de lent progres social — remarca *Lumea nouă* din 30 aprilie 1939 —, clasele muncitoare au manifestat în această zi — 1 Mai — împotriva nedreptăților și a exploatării și pentru înfăptuirea unui regim social mai bun și mai drept, de înlăturare a exploatării și a mizeriei celor mulți...

În anul acesta, de Întîi Mai, masele populare din lumea întreagă manifestează, aproape exclusiv, pentru pace — condiție primordială pentru progresul și fericirea celor mulți".

Sub titlul *1 Mai 1939*, Zaharia Stancu scria, în revista *Azi* din 30 aprilie: „Poate că niciodată măreția acestui simbol nu ne apare într-o lumină mai limpede, mai plină de înțelesuri ca astăzi în vuietul vremilor pe care le trăim. Pentru că dacă ziua de 1 Mai — această singură sărbătoare a muncii — era o zi a biruințelor repurtate pe tărîm profesional, ea a fost întotdeauna și un prilej pentru manifestarea dorințelor de pace. Niciodată poporul muncitor, întors din tranșeele războiului, n-a uitat să ceară stăpînitorilor, cu acest prilej, să păstreze ceea ce cîștigase prin jertfe. Moțiunile votate în adunările ce s-au ținut în desfășurarea anilor, de 1 Mai, păstrează și azi mărturia unei voințe neclintite de pace...

Pomenim de toate acestea pentru că ziua de 1 Mai 1939 ne găsește în pragul unor încăierări între popoare".

Dimineața zilei de 1 Mai. Capitala a căpătat un aspect sărbătoresc. La ora 9, sala și grădina Cinematografului „Tomis" din Calea Călărașilor erau arhipline de muncitori. Comuniștii, social-democrații și cei fără partid înălțau pancarte pe care se puteau citi inscripții ca: *„Trăiască independența națională a țării!"; „Jos fascismul!"; „Vrem front patriotic!"; „Vrem 8 ore de muncă!"; „Cerem mărirea salariilor!"; „Vrem restabilirea regimului democratic parlamentar!"; „Unire cu toate popoarele democratice!"; „Trăiască U.R.S.S.!"; „Trăiască pacea!"* Aceste lozinci, lansate și în celelalte locuri de adunare, au fost preluate de toți participanții și scandate pe tot parcursul manifestației, în timp ce de la tribună oratorii înfierau acțiunile cotropitoare ale naziștilor și revizioniștilor și pe acelea ale fasciștilor interni, cerînd unirea tuturor forțelor democratice pentru a bara calea ascensiunii lor. Un orator a exprimat cu claritate „nevoile maselor și ale țării: «1 Mai este o zi internațională de luptă pentru drepturile și revendicările muncitorimii — o zi de luptă contra fascismului»". Un alt vorbitor sublinia că „muncitorimea este baza păcii, atît de dorită astăzi", arătînd, în continuare, că ea știe să-și facă datoria patriotică, să apere cu fermitate granițele țării în fața agresorilor fasciști. „Aceste cuvinte au fost aplaudate îndelungat" — informa, în raportul său, unul din agenții organelor de poliție.

În același timp, în sala Cinematografului „Aro" (azi „Patria") se desfășurau lucrările primului Congres general al breslelor, unde, alături de delegații aleși de către breslele din întreaga țară, au mai fost mobilizați de către Comisia de organizare a manifestărilor de 1 Mai alte sute de muncitori, astfel că în sală se aflau circa 1 500 participanți.

Poziția pro und patriotică, antifascistă a maselor de muncitori-delegați a ieșit cu putere în evidență atunci cînd Ion Flueraș, însărcinat de congres, a citit *Moțiunea primului Congres general al breslelor de muncitori, funcționari particulari și meseriași*, adoptată cu unanimitate de voturi. În document se preciza: „Congresul, luînd în considerare situația îngrijorătoare internațională de azi, cînd pacea între popoare este din nou amenințată și cînd și integritatea țării noastre ar putea fi periclitată de agresori externi, hotărăște ca toți membrii breslelor ai căror reprezentanți participă la acest congres să contribuie cu întreg cîștigul lor pe o zi pentru mărirea fondului de înzestrare a armatei și de apărare a integrității țării".

Prezent și el la marile festivități ocazionate de acest prim congres muncitoresc, primul-ministru Armand Călinescu, după cum informa ziarul *Timpul*, a găsit cuvinte mișcătoare la adresa muncitorimii care a ho-

tărît, din propriul îndemn, să doneze din cîştigul ei, greu adunat, o parte pentru înzestrarea oştirii. „Reprezentanţii cei mai autorizaţi ai muncitorimii — a declarat Armand Călinescu —, mărturisind simţămintele lor de dragoste de ţară, grija lor de libertatea şi de viitorul neamului, au declarat solemn: înţelegem, ca o ilustrare a acestor simţăminte, să jertfim din puţinul cîştigat cu greu pentru înzestrarea oştirii ţării... Da, domnilor! în declaraţiunea dv. s-a rostit instinctul acestei naţiuni, care se vrea apărată. Pentru apărarea ţării nu numai că nu trebuie să cruţăm nici o jertfă, dar trebuie să arătăm o veghe de fiecare clipă". Şi încheia: „Astăzi avem o muncitorime mînată şi însufleţită numai de sentimentul patriotic şi naţional". Acest gest, a spus primul-ministru român, „va avea răsunet dincolo de aceste ziduri".

Evidenţiind poziţia guvernului român în legătură cu politica agresivă şi revizionistă promovată de statele fasciste faţă de România, precum şi dorinţa poporului român de a trăi în pace şi bună înţelegere cu toate naţiunile lumii, Armand Călinescu a precizat: „Ţin să declar, ca să nu mai fie nici un echivoc, că România doreşte să întreţină relaţiuni de bună vecinătate şi de amiciţie cu ţările dimprejur... Această politică nu e numai politica guvernului sau politica unui grup de oameni: aceasta este politica ţării, este politica naţională..., generaţia care ne-a precedat a avut nobila misiune de a realiza unitatea naţională. Generaţia noastră a răspuns la datoria de a se sacrifica pentru păstrarea ei".

După terminarea întrunirii de la sala „Tomis", care s-a desfăşurat potrivit cu programul stabilit de partidul comunist, masele de participanţi, încolonate, au parcurs diferite străzi ale Capitalei, îndreptîndu-se spre sala

Secvenţă din timpul marii demonstraţii de la 1 Mai 1939 din Capitală: două facsimile din presa internaţională comentînd evenimentele petrecute la Bucureşti

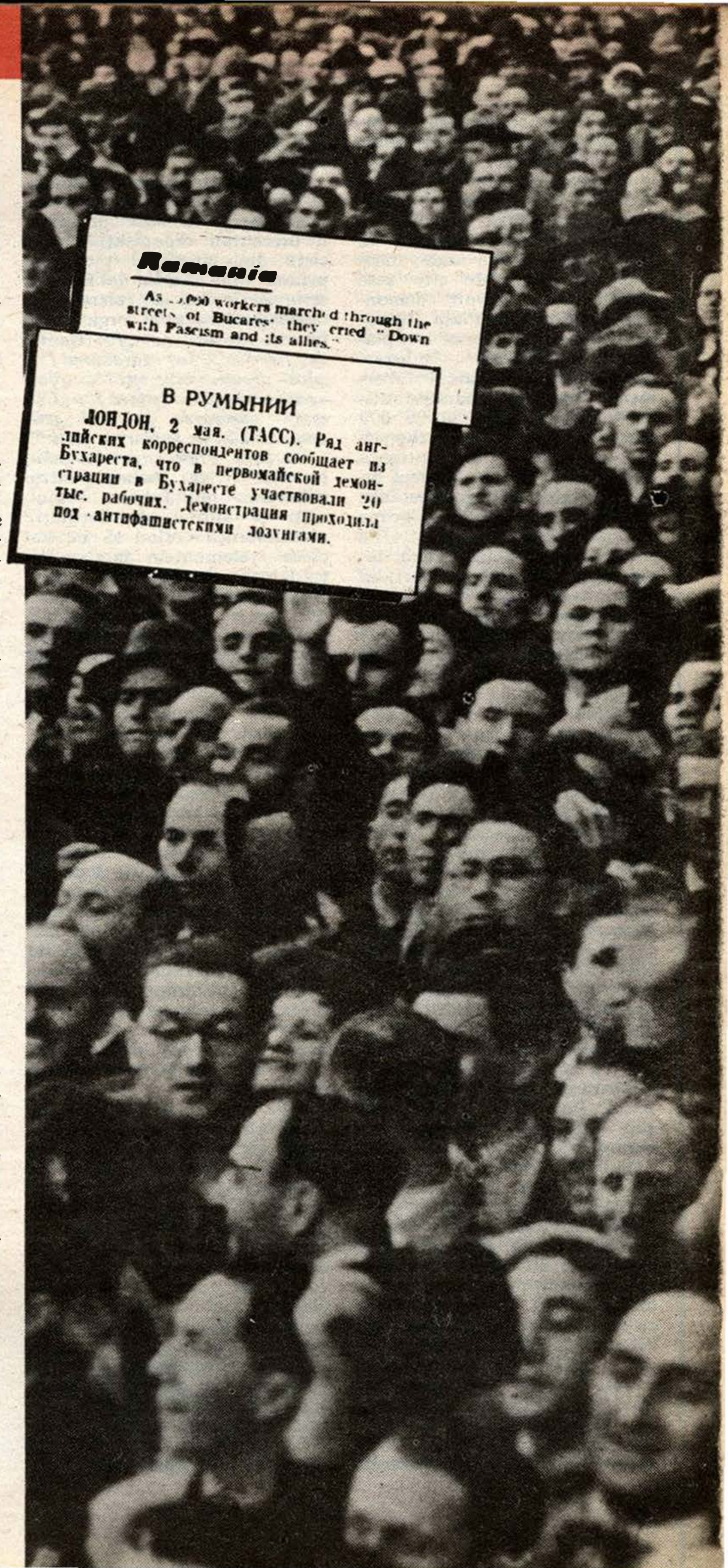

„Aro", unde se desfășurau lucrările Congresului breslelor. În jurul orei 12, participanții la Congres și cei de la cele două întruniri muncitorești desfășurate în sălile „Tomis" și „Eintracht" s-au întîlnit în Piața Romană, de unde, încolonați în șiruri de cîte șase persoane, au pornit demonstrația pe traseul Piața Romană — Calea Victoriei — Splaiul Independenței — Bulevardul 11 Iunie — Parcul Libertății. Numărul manifestanților a crescut pînă la 20 000 persoane. Numeroase rapoarte ale organelor de siguranță consemnau că, pe traseul amintit, „printre manifestanții breslelor s-au strecurat grupe compacte de comuniști". Pe tot parcursul s-au strigat lozincile formulate de partidul comunist. „Calea Victoriei avea aspectul unui cîmp de manifestație revoluționară" — consemnau, în rapoartele lor, reprezentanții organelor de siguranță. *„Trăiască democrația!"; „Vrem România liberă și independentă!"; „Vrem respectarea granițelor!"; „Jos fascismul!"; „Jos hitlerismul!"; „Nu vrem război!"; „Trăiască muncitorimea unificată!"; „Jos cu țările războinice!"; „Vrem alianță cu țările democratice!"; „Vrem păstrarea independenței României!"; „Vrem rezistență față de plănuitul atac al puterilor fasciste!"; „Trăiască Frontul Popular Antifascist!"* Aceste lozinci antifasciste, prin care se cereau guvernului măsuri hotărîte pentru apărarea integrității și independenței patriei, s-au scandat cu cea mai mare vigoare la intrarea demonstranților în Piața Palatului Regal, după cum informau agenții de siguranță.

Sub titlul *Defilează muncitorii*, ziarul *Timpul* scria: „Toate fabricile, toate atelierele au ieșit ieri dimineață pe străzi, s-au încolonat disciplinat și au pornit spre Piața Lahovary [actualmente Cosmonauților]... Cu capul sus, cu ochii sorbind lumina din cer, cu lavaliera înnodată la gît — semn de consacrată eleganță, încă de pe vremea cîntăreților Pincio, Neculuță, Tr. Demetrescu —, mărșăluiau, în sunetul muzicii. Două muzici exclusiv muncitorești. Aceea a minerilor de la Petroșani și a minerilor de la Lupeni".

O mare atenție s-a acordat, în cadrul demonstrației, demascării pericolului pe care îl prezentau organizațiile fasciste din interiorul țării, în primul rînd Garda de fier. O serie de lozinci se refereau la demascarea acestei organizații fasciste teroriste: *„Jos Garda de fier!"; „Jos gardismul!"; „Jos agenții hitleriști!"; „Jos agenții trădători de țară!"; „Cerem abrogarea pactului germano-român de trădare a țării!"*

În fața Prefecturii de poliție s-au strigat lozinci pentru eliberarea militanților comuniști și antifasciști deținuți, manifestanții cerînd să fie închise elementele fasciste și trădătoare de țară. La motivările unor șefi ai breslelor că „nu e voie să strigați!", „nu dă voie dl. ministru!", cei peste 20 000 de demonstranți organizați, la care s-au alăturat, pe parcursul demonstrației, alte mii, au scandat cu entuziasm: *„Vrem România liberă și independentă!"; „Jos fascismul!"; „Jos agresorul hitlerist!"; „Vrem amnistie pentru deținuții antifasciști!"; „Arestarea fasciștilor!"*

După ce au ajuns în Parcul Libertății, o delegație formată din rîndul membrilor Comisiei de organizare, alături de alte organizații participante la festivități, a depus o coroană de flori la Mormîntul Eroului Necunoscut, în timp ce fanfarele intonau cîntece patriotice. Coloana muncitorilor a defilat apoi, iar o grupă din Regimentul 1 artilerie grănicerească a dat onorul.

Sub conducerea comuniștilor, acțiunile revoluționare au continuat și în după-amiaza zilei, în cadrul serbării cîmpenești organizate pe stadionul muncitoresc din Parcul Veseliei. Organele de siguranță menționau, între principalii inițiatori ai „diferitelor manifestațiuni cu caracter comunist", pe comunistul Nicolae Ceaușescu. „Nicolae Ceaușescu — se specifica într-un raport al agenților aparatului represiv —, fost condamnat la 3 ani de închisoare pentru activitate comunistă, pedeapsă executată, a strigat în timpul serbării lozinca comunistă «Trăiască Frontul Popular!»".

Întruniri muncitorești cu ocazia zilei de 1 Mai 1939 au avut loc în majoritatea orașelor țării: Timișoara, Arad, Cluj, Iași, Reșița, Ploiești, Deva, Constanța, Galați, Brăila, Tîrgu-Mureș, Reghin, Oradea, Baia Mare, Baia Sprie, Satu Mare, Bacău, Piatra Neamț, Alba Iulia, Zărnești, Nădrag, în localitățile de pe Valea Jiului, fără însă a fi însoțite de manifestații de stradă. Și la aceste întruniri muncitorești participanții au înfierat pericolul hitlerismului și revizionismului, precum și politica teroristă și trădătoare a organizațiilor fasciste din țară. În toate orașele și centrele amintite, muncitorii au participat la întruniri, scandînd lozincile lansate de partidul comunist. La Timișoara, spre exemplu, în cuvîntul său la adunarea festivă, secretarul breslei lucrătorilor metalurgiști din ținutul Timiș a remarcat, în consens cu indicațiile primite din partea Partidului Comunist Român: „E drept, sărbătorim Ziua Muncii din anul acesta în condițiuni cu totul speciale... În împrejurările grele de azi, cînd pretutindeni se ațîță ura și se aude zăngănit de săbii, muncitorimea, care este adînc pacifistă, manifestează și pentru triumful păcii între popoare, dar, totodată, ține să-și exprime în mod public hotărîrea ei de a lupta împotriva oricăror tendințe externe sau interne de înfrîngere a independenței naționale și această luptă o va duce fără nici o precupețire pentru salvarea țării și a libertăților.

Sub acest simbol al mai buneistări pentru clasa muncitoare și al păcii, care este cel mai mare bun al omenirii, sărbătorim anul acesta ziua noastră, Ziua Muncii".

Marile evenimente de la 1 Mai 1939 au fost pe larg dezbătute și analizate de către organizațiile partidului comunist, subliniindu-se cu acest prilej succesele deosebite obținute în organizarea și conducerea lor. Astfel, în raportul Plenarei VI a C.C. al P.C.R. din iunie 1939 se arăta că „întrunirile și demonstrațiile

de 1 Mai au fost pregătite [de partid] sub semnul mobilizării clasei muncitoare pentru apărarea țării contra fascismului extern și intern, în conlucrare strînsă cu muncitorii social-democrați. Lozincile pentru 1 Mai au rămas cele ale campaniei pentru apărarea independenței și a hotarelor țării, contra fascismului agresor". În cadrul aceleiași plenare se aprecia, în mod întemeiat, că „rezultatul întrunirilor și manifestărilor din ziua de 1 Mai se datorește... în primul rînd frontului unic cu muncitorii și activiștii social-democrați din bresle", iar aceste acțiuni „deschid perspective pentru realizarea frontului unic".

La rîndul său, *Scînteia*, făcînd un bilanț al evenimentelor de la 1 Mai, releva: „Demonstrația de masă din București și adunările din provincie au dovedit cît de adîncă este indignarea poporului contra fascismului... Această demonstrație a dovedit că lozincile partidului nostru sînt urmate de mase. Această demonstrație a fost o bună trecere în revistă a forțelor muncitorești, meșteșugărești, a femeilor și tineretului contra fascismului... Demonstrația de ziua de 1 Mai a dovedit o creștere serioasă a activității politice a maselor și o creștere a influenței și capacității partidului comunist de mobilizare a maselor la lupta în front unic".

Evenimentele de la 1 Mai 1939 din București au fost pe larg comentate în cele mai diverse pături ale opiniei publice din țară și, în special, din Capitală. Sub titlul *Muncitorimea română și unitatea națională*, ziarul *Semnalul* relata: „Muncitorimea s-a declarat însă gata, la Congresul general al breslelor de muncitori, funcționari particulari și meseriași patroni, la orice nevoie să-și apere țara. Ea a primit de bunăvoie să lucreze suplimentar pentru înzestrarea armatei... Pe primul plan al preocupărilor muncitorilor sînt azi deci chestiunile de apărare a țării, și elanul cu care muncitorii sînt gata să facă față, în frontul întregului românism, oricărei amenințări, a ridicat sărbătoarea muncii la o sărbătoare a națiunii".

Patriotismul muncitorilor, se intitula inspiratul articol publicat de George Ivașcu în gazeta *Iașul*, din 2 mai 1939, în care descria situația internațională deosebit de încordată datorită agresiunii puterilor fasciste, și evidențiia profundul patriotism de care clasa noastră muncitoare a dat dintotdeauna dovadă în clipe de grea cumpănă pentru țară: „Ziua de 1 Mai, «Ziua Muncii», e un fericit prilej pentru noi — scria G. Ivașcu — de a afirma aici dragostea de patrie și iubirea de națiune a muncitorimii române, patriotism pus de unii la îndoială sau privit cu suspiciune.

Internaționalismul de totdeauna al organizațiilor muncitorești, izvorît dintr-un îndreptățit spirit de solidaritate, s-a identificat, totodată, cu un patriotism hotărît, conștient, creator.

Lucrul este explicabil.

Evenimentele din ultimii ani, care au dus la desființarea a patru state naționale, au avut un adînc ecou în sufletele muncitorești, care au socotit astfel amenințate înseși temeliile păcii și ale progresului, pentru care totdeauna s-au străduit, la care au contribuit cu sînge și cu muncă. De aici necesitatea pentru muncitorime de a contribui cu forțele ei organizate la apărarea integrității naționale, de aici dorința de a milita pentru afirmarea demnității naționale și a spiritului de independență al țării noastre...

Patriotismul muncitorimii nu poate fi pus la îndoială. El e mai ardent astăzi decît oricînd, căci astăzi mai mult decît oricînd patria constituie simbolul însuși al acțiunii de apărare împotriva dușmanilor ei, declarați sau nu, fățiși sau din umbră.

Nimic nu a dovedit mai bine patriotismul muncitorilor, ca și al micilor funcționari, decît acele modeste, dar grele de semnificație contribuții bănești pentru înzestrarea armatei noastre. Muncitorimea română e demnă în hotărîrile ei și în demnitate vrea să trăiască și să acționeze spre binele comun. De aceea, muncitorimea nu s-a dat și nu se va da în lături de a oferi din puținul pe care-l are pentru apărarea și întărirea patriei în care trăiește și pe care o iubește cu devotament. A mai suspecta deci astăzi muncitorimea română de un internaționalism rău înțeles și rău aplicat înseamnă a-i jigni adînc iubirea de țară, patriotismul ei. Înseamnă a-i jigni sentimentele și convingerile ei, de oameni care au gîndit și au lucrat totdeauna cu cinste și dreptate".

Despre afirmarea tot mai viguroasă a proletariatului român în viața social-politică a țării, ziarul *Timpul*, răspîndit în largi cercuri ale societății românești, aprecia: „1 Mai 1939 a arătat o dată mai mult că muncitorimea este — în toate timpurile și sub orice semn — temeiul, paza și substanța națiunii, chezășia prosperității ei în pace și apărătoarea ei atunci cînd patria o cere".

„A fost un spectacol unic în analele regimului, cînd în plin centrul Capitalei, la cîțiva pași de suveran, dintr-o coloană în fruntea căreia se afla ministrul muncii, s-au strigat lozinci proprii extremei stîngi [adică P.C.R.]", declara unul dintre conducătorii P.N.Ț. Era în această declarație recunoașterea eșecului suferit de șefii partidelor burgheze în tentativa lor de a încerca o estompare a spiritului revoluționar al întrunirilor și manifestațiilor muncitorești, de subordonare a maselor scopurilor și politicii claselor exploatatoare. În schimb, reprezentanții forțelor progresiste, democratice, subliniau în comentariile lor că „muncitorii au fost acei ce au imprimat adevărata semnificație a zilei de 1 Mai și nu autoritățile" și că „muncitorimea conștientă, în frunte cu partidul comunist, nu se va lăsa atrasă pe calea politicii reformiste dusă de guvern pentru armonizarea intereselor proletariatului cu cele ale burgheziei".

Amploarea manifestației antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste a maselor muncitorești din București

a avut un larg ecou și peste granițele țării. Naziștii germani și fasciștii italieni și-au arătat nemulțumirea și au criticat regimul dictaturii regale că nu a luat măsuri pentru reprimarea manifestației. Guvernul mussolinian a protestat pe lîngă ministrul afacerilor externe al României, G. Gafencu, aflat tocmai atunci la Roma. Contele Ciano a transmis „nemulțumirea guvernului italian față de guvernul român, care a permis manifestanților libertatea exprimării lor, fără să ia nici o măsură de represiune".

Dincolo de nemulțumirile conducătorilor statelor fasciste, opinia publică internațională a luat act cu interes de evenimentele de la 1 Mai din România. Ziarele *Daily Herald*, din Marea Britanie, și *Izvestia*, din U.R.S.S., au publicat la 2 și, respectiv, 4 mai 1939, informații în care arătau că în România, la 1 Mai, 20 000 muncitori au demonstrat în Capitală sub lozinci antifasciste și antirăzboinice. La rîndul său, revista *Rundschau* din Basel (Elveția), în numărul din 25 mai 1939, făcînd o amplă prezentare a evenimentelor din România, scria: „Manifestările de 1 Mai din București și din provincie au relevat intensificarea activității antifasciste a maselor, ca și o creștere a influenței partidului comunist, a capacității sale de a mobiliza masele". Revista remarca, de asemenea, caracterul profund patriotic al acestei mari demonstrații a muncitorilor români: „Numeroase pancarte exprimau necesitatea apărării independenței și integrității țării, abrogarea tratatului economic cu Germania, alianță cu Franța, Marea Britanie și Uniunea Sovietică". Aceeași publicație sublinia și caracterul protestatar al manifestației față de regimul carlist, precizînd că atunci cînd miile de demonstranți „au trecut prin fața Palatului regal și a regelui, s-au auzit lozinci cerînd restabilirea regimului parlamentar constituțional, front unic și popular, reprimirea muncitorilor concediați, arestarea fasciștilor și a spionilor germani".

Postul de radio „Paris Mondial", în emisiunea de la orele 20, dădea o deosebită extensiune în reportajul său evenimentelor zilei de 1 Mai la București, subliniind „sensul social și înalta semnificație politică ale acestei manifestațiuni muncitorești".

Presa și radioul din Statele Unite ale Americii s-au referit și ele pe larg la demonstrația de 1 Mai din București, evidențiind îndeosebi caracterul ei antifascist și antirăzboinic.

Conferința internațională asupra problemelor democrației, păcii și apărării persoanei umane, care s-a ținut la Paris, între 2 și 14 mai 1939, a relevat importanța evenimentelor din România. Documentul dezbătut în cadrul Conferinței, intitulat: *Pentru integritatea și independența României. Amenințarea Germaniei hitleriste. România în frontul păcii*, aprecia că manifestările muncitorești din ziua de 1 Mai 1939 din București au fost expresia voinței maselor și că ele au avut un puternic caracter antifascist și antirăzboinic, „ceea ce este dovadă că poporul român se raliază la mișcarea antifascistă și că voința sa este de a lupta în mod real împotriva agresorului și fascismului".

Moment culminant al valului luptei antifasciste în care se angajase poporul român și expresie dintre cele mai elocvente a voinței sale ferme de a-și apăra integritatea teritorială, independența și suveranitatea națională, marea demonstrație revoluționară a clasei muncitoare și a celorlalte pături sociale patriotice, progresiste și democratice de la

În București, acum 50 ani

1 Mai 1939. Sărbătoare a muncii, a păcii, a încrederii în viață. Mai mult decît în alți ani, capitala românească — laolaltă cu toate localitățile țării — se pregătește să dea acestei sărbători o semnificație deosebită, aceea a luptei împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea integrității și suveranității patriei, pentru libertate și progres. Mobilizate de comuniști — în rîndul cărora un rol determinant revine tovarășului Nicolae Ceaușescu și tovarășei Elena Ceaușescu — masele muncitoare din Capitală, împreună cu proletariatul întregii țări, cu toate forțele democrate, progresiste ale națiunii, își exprimă, în impresionante demonstrații antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste, voința lor de pace, de muncă liberă, demnă, hotărîrea de-a apăra independența și hotarele țării.

Cum arată Bucureștii în această primă zi de mai de acum cinci decenii? Cîteva imagini surprinse de reporterul ziarului *România* din data de 3 mai: „E ora 7 dimineața. Iată-ne în Cartierul Griviței-C.F.R. Oamenii au scos tricolorul la porți, la ferestre. Casele zîmbesc somnoroase încă, dar muncitorii s-au și trezit. O dată pe an e 1 Mai!" În Vatra Luminoasă, alt cartier muncitoresc, „steaguri pretutindeni și flori primăvăratice la ferestre".

La „Aro", unde are loc primul Congres al breslelor, „începînd de la orele 8, muncitorii, meseriașii și funcționarii particulari s-au îndreptat spre numita sală. La congres — scrie în continuare ziarul amintit — s-a remarcat cea mai desăvîrșită ordine". După congres, delegații breslelor, cărora li se alătură alte numeroase grupuri de muncitori și locuitori ai

1 Mai 1939 din București — cea mai mare manifestație care a avut loc în acel an în Europa împotriva hitlerismului — a exprimat poziția hotărîtă antifascistă și antirevizionistă a României, a poporului, a forțelor politice din țară, a guvernului și a monarhiei. Ea a scos pregnant în evidență forța și capacitatea de acțiune revoluționară ale clasei muncitoare, a relevat temeinicia analizelor politice întreprinse de Partidul Comunist Român și justețea istorică a opțiunilor sale atît în ceea ce privea definirea drumului de luptă pe care trebuia să-l urmeze clasa muncitoare, cît și mijloacele de care putea să uzeze pentru atingerea scopurilor propuse.

Prin toate acestea, demonstrațiile patriotice, antifasciste și antirăzboinice de la 1 Mai 1939 au constituit o victorie a Partidului Comunist Român, a politicii sale de front unic cu celelalte partide muncitorești și democratice. Văzute în această perspectivă, evenimentele revoluționare de la 1 Mai 1939 au confirmat întru totul strategia politică a Frontului Unic Muncitoresc promovată de partidul comunist ca o condiție esențială și inseparabilă pentru afirmarea adevăratului potențial de luptă al clasei muncitoare în confruntarea cu fascismul și pericolul cotropirii țării de către grupul țărilor fasciste și revizioniste, o premisă absolut necesară acțiunii de concentrare, într-unul și același mănunchi, a tuturor forțelor patriotice, progresiste și democratice și al cărei unic obiectiv trebuia să fie sprijinirea, în primul rînd, a efortului de organizare a apărării țării. Sub influența nemijlocită a succesului politic pe care l-a reprezentat marea demonstrație a oamenilor muncii de la 1 Mai 1939, comuniștii au fost primii care au putut deveni mai supli în înțelegerea și abordarea tacticii de front unic, în formularea unor noi propuneri de consolidare a realizărilor deja obținute în închegarea efectivă, atît pe plan politic-ideologic, cît și organizatoric, a unității rîndurilor clasei muncitoare. Prin marea demonstrație de la 1 Mai 1939 — prima, după mai mulți ani, de o asemenea amploare, organizată pe baza frontului unic de către P.C.R., P.S.D. și alte forțe democratice și revoluționare — s-au ilustrat puternic idei programatice fundamentale ale luptei antifasciste românești susținute de Partidul Comunist Român. Ea a evidențiat rolul clasei muncitoare ca principal adversar al fascismului și revizionismului și, în același timp, ca factor al concentrării tuturor claselor și categoriilor sociale interesate dintr-un motiv sau altul în salvgardarea democrației, independenței și integrității României reîntregite. Acționînd în strînsă coeziune, clasa muncitoare a făcut atunci un pas important pe drumul care avea să ducă, în aprilie 1944, la realizarea Frontului Unic Muncitoresc, iar apoi, pe această bază, la făurirea partidului său unic, în februarie 1948. Alături de clasa muncitoare au acționat masele țărănești, imensa majoritate a intelectualității, celelalte forțe social-politice care încheiaseră acorduri de colaborare pe tărîm antifascist cu comuniștii și cu organizațiile de masă create, conduse sau influențate de Partidul Comunist Român. Desfășurată sub conducerea comuniștilor și a celorlalte forțe democratice, patriotice din țară, marea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939 a ilustrat cu putere realismul liniei politice generale promovate în acei

(Continuare în p. 24)

Capitalei, defilează pe străzile orașului, scandînd lozinci antirăzboinice, antifasciste, antirevizioniste. „Întreaga Capitală — scrie *România* — a asistat la trecerea celui mai impunător cortegiu".

Manifestanții se pronunță cu hotărîre împotriva politicii de concesii față de statele fasciste revizioniste, pentru alianța cu țările democratice, cu Uniunea Sovietică. Coloanele de demonstranți scandează: „Vrem respectarea granițelor! Trăiască integritatea teritorială a României! Să ținem piept agresorului! Vrem rezistență față de plănuitul atac al puterilor fasciste! Nu vrem război! Vrem alianță cu țările democratice! Jos Hitler! Jos Mussolini!". „S-a făcut — consemnează *Scînteia*, organul central de presă al C.C. al P.C.R. — încă o dată dovada că muncitorii știu să răspundă cu entuziasm atunci cînd este vorba de arătat simțămintele și de manifestat pentru un ideal care nu este numai al muncitorilor, ci al întregii națiuni".

Un alt reportaj apărut în *Timpul*, tot din 3 mai, prezintă serbările cîmpenești care au loc, de 1 Mai, în parcurile și pădurile din preajma Capitalei. „Dacă Armindenul anului acestuia a fost, ca-ntotdeauna, o sărbătoare universală, sensul pe care noi i l-am acordat a fost unul de unitate națională, de cimentare și deplină afirmare a clasei muncitorești în corpul națiunii. Armindenul nostru — menționează în continuare ziarul citat —, care pornește, după cum o arată istoricul Xenopol, încă din timpurile strămoșilor daci — cînd o corporație de meseriași a adunat la întîi mai 166 de dinari însemnați pe o tabulă cerată ca să cumpere pentru ospățul cîmpenesc cinci miei, un purceluș, pîine albă, trei soiuri de vin, ceapă, sare, oțet și tămîie — ziua aceasta a însemnat sărbătoarea și legămîntul muncitorimii românești pentru apărarea și cimentarea unității și independenței naționale".

La Băneasa, la Cîmpul Veseliei, în alte locuri din jurul Bucureștilor, au loc petreceri la care participă mii de persoane. La serbarea cîmpenească de la Cîmpul Veseliei, cîntă orchestrele minerilor din Lupeni și Petroșani. În sunetele muzicii grupurile de muncitori se prind într-o impresionantă *Horă a Unirii*.

O importanță deosebită a avut făurirea, la 1 Mai 1944, a Frontului Unic Muncitoresc; înțelegerea intervenită între partidul comunist și Partidul Social-Democrat a sporit capacitatea de acțiune și forța de organizare a clasei muncitoare, deschizînd perspectiva realizării unității sale politice-organizatorice, a exercitat o puternică influență asupra uniriii celorlalte forțe patriotice, antihitleriste.

NICOLAE CEAUȘESCU

P.C.R. inițiatorul și făuritorul politicii consensului național

FORȚA UNITĂ A CLASEI MUNCITOARE

M.C. STĂNESCU

Activitatea de reunire a tuturor forțelor patriotice în cadrul unui front comun de luptă, a cărui coloană vertebrală să o formeze Frontul Unic Muncitoresc, a fost preocuparea fundamentală a Partidului Comunist Român încă din primele zile ale declanșării războiului hitlerist. Această orientare tactică se baza pe experiența dobîndită și verificată în marile bătălii antifasciste din deceniul patru, cînd, în colaborare cu social-democrații și alte grupări social-politice progresiste, democratice, P.C.R. mobilizase masele la acțiuni vizînd apărarea drepturilor și libertăților democratice, independenței și suveranității patriei, împotriva pericolului de război.

Luînd în considerare faptul că mișcarea de rezistență antihitleristă cuprinsese toate straturile societății, P.C.R. și-a intensificat acțiunile de organizare a maselor, de creare a unui organism la scară națională care să dirijeze lupta acestora pe baza unui program clar de acțiune. „Partidul nostru — **subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu** — a desfășurat o intensă activitate politică, organizatorică în rîndul celor mai largi categorii sociale. În 1943 a fost creat Frontul Patriotic Antihitlerist, reunind forțe politice care reprezentau clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe".

În cursul anului 1942 și în prima jumătate a anului 1943 (cum s-a arătat în numărul trecut al revistei) reprezentanții P.C.R. au purtat tratative cu delegații Partidului Social-Democrat, ca și cu cei ai altor partide și formațiuni politice antihitleriste, formulînd un program de acțiune capabil să determine polarizarea tuturor acestor forțe în lupta pentru salvarea țării din grava situație în care se afla. În a doua jumătate a anului 1943, crearea Frontului Patriotic Antihitlerist, compus din Partidul Comunist Român, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Madosz-ul, unele organizații locale ale Partidului Social-Democrat și Partidului Socialist-Țărănesc, a reprezentat un prim și remarcabil succes al P.C.R. pe linia închegării unei largi alianțe antihitleriste, o mărire a ariei de cuprindere a maselor într-o formulă organizatorică unitară.

Odată realizat acest pas, partidul comunist — cum reiese din noile documente cercetate — a continuat să acționeze cu aceeași tenacitate pentru extinderea alianțelor, pentru atragerea de noi și noi forțe în frontul de luptă pentru salvarea țării. Dar, în toamna anului 1943, deși cursul războiului era tot mai defavorabil puterilor Axei, ceea ce și determinase o sporire a receptivității unor personalități politice burgheze față de punctele programatice cuprinse în platforma propusă de comuniști, P.S.D. a început să manifeste din nou scepticism și ezitări. Cu prilejul întîlnirii pe care un reprezentant al social-democraților a avut-o, la 8 octombrie, cu reprezentanții comuniști-

lor, el a declarat că „înțelege necesitatea de a lupta pentru realizarea Frontului Național Patriotic, pentru eliberarea țării", dar nu vedea mijloacele practice de înfăptuire a acestuia. La insistențele comuniștilor, el a acceptat ca la următoarea întîlnire să aducă un răspuns ferm privind poziția P.S.D. față de platforma programatică avansată de P.C.R. și să discute „mai amplu chestiunea unității de acțiune a celor două partide".

„Nu refuz, dar nu accept"

La următoarea întîlnire, care a avut loc la 29 octombrie 1943, delegații social-democrați au venit cu idei și propuneri care reprezentau o evidentă dare înapoi de la propria poziție adoptată în luna august. Ei au arătat că îi contactaseră separat pe național-țărăniști și național-liberali și că aceștia le comunicaseră faptul că nu vor adera la Frontul Național Antihitlerist. Apreciind, în continuare, că „nu este momentul oportun" pentru constituirea unui astfel de organism, conducerea P.S.D. hotărîse, cu majoritate de voturi, să se mențină pe linia organizării unor acțiuni paralele de luptă, urmînd ca partidele să se informeze din vreme asupra lor. În final, delegații social-democrați au declarat că, în ceea ce privește viitorul, cele două partide muncitorești vor trebui să se unifice, „pentru a deveni o forță ce trebuie să se opună forței regimului și a partidelor burgheze", dar această unire urma să se producă și ea „la momentul oportun".

În fața acestor inconsecvențe, după cum rezultă din raportul întocmit de delegații P.C.R. la întîlnirea din 29 octombrie 1943, reprezentanții comuniștilor au explicat că, printr-o astfel de atitudine, P.S.D. va deveni „un partid la remorca unui partid burghez". În finalul raportului se aprecia că în cadrul conducerii P.S.D. existau de fapt trei orientări: una reprezentată de C. Titel Petrescu și adepții poziției sale — apropiată de Maniu; aceea a lui Ștefan Voitec — adept al unificării celor două partide muncitorești și o a treia, reprezentată de Victor Brătfăleanu — ce se situa pe poziția priorității luptei naționale patriotice.

Consecvent orientărilor sale generale, la 15 noiembrie 1943, C.C. al P.C.R. s-a adresat din nou, prin scrisori, conducerilor P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L., invitîndu-le să adere neîntîrziat la Frontul Național Antihitlerist și să desemneze persoanele care să facă parte din comitetul însărcinat cu pregătirea constituirii acestui organism. În scrisoarea trimisă președintelui P.N.L., analizînd evoluția războiului, uriașele pierderi umane și materiale suferite zilnic de poporul român, se spunea: „În concluzie, considerînd că nu mai este nici o clipă de pierdut, Comitetul Central al Partidului Comunist din România vă propune o acțiune comună a forțelor patriotice antihitleriste, prin toate mijloacele, după un plan dinainte stabilit în comun, pentru: 1. Doborîrea guvernului Antonescu și formarea unui guvern compus din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste. 2. Ieșirea din războiul hitlerist și trecerea de partea blocului anglo-sovieto-american. 3. Mobilizarea armatei și a maselor la luptă împotriva cotropitorilor hitleriști".

Trebuie precizat că — așa cum atestă documentele menționate — în toamna anului 1943 P.C.R. și-a extins sfera contactelor sale politice, angajînd discuții și cu alte personalități politice burgheze. Astfel, la 21 octombrie, comuniștii l-au abordat pe Barbu Știrbei (nume conspirativ Visarion), căruia i-au cerut să-i introducă la Rotea (nume conspirativ neidentificat) și să susțină propunerea P.C.R. privind constituirea Frontului Național Antihitlerist. El le-a răspuns că, personal, era de acord cu crearea acestui organism, că discutase acest lucru și cu Maniu, care îi spusese „nu refuz, dar nu accept", dar că o să-l mai abordeze, deoarece fără el nu se putea crea un astfel de organism și că el, Știrbei, nu putea fi singurul reprezentant al burgheziei în Frontul Național Antihitlerist. Concluzia desprinsă din raportul celor doi delegați ai P.C.R., care îl contactaseră pe Barbu Știrbei era că acesta „pare cinstit și sincer, mai clarvăzător politicește decît Arpad [Maniu]. În tot cazul, este stăpîn pe el și știe ce vrea și spune". El pare a nu se speria nici de o viitoare radicalizare a vieții politice din țară, „căci n-are de pierdut decît averea și că preferă ca averea lui să meargă la cei mulți, decît pe mîna unor Antonești".

La 25 octombrie, reprezentanții P.C.R. l-au contactat și pe Constantin Vișoianu. I-au spus că au dorit să discute cu el, ca unul care „a fost un apropiat al lui Nicolae Titulescu și a avut un punct de vedere care poate fi considerat just în politica externă" și i-au cerut să sprijine și el crearea Frontului Național Antihitlerist. El a promis sprijin, adăugînd că, în perspectivă, în viața politică românească vor fi substanțiale deplasări spre stînga.

În ceea ce îl privește pe Maniu, acesta s-a menținut pe aceeași poziție contradictorie. Astfel, la 17 decembrie 1943, el afirma că „singura salvare [a țării] este ieșirea imediată din Axă, cu toate pericolele care le comportă", fără însă a indica și soluția pentru realizarea acestui obiectiv. Descifrîndu-i poziția, la 2 ianuarie 1944, un apropiat al lui Maniu declara că acesta „a revenit și este pentru faza așteptării". Documente cunoscute[1] indică, de altfel, faptul că în această perioadă conducătorii celor

[1] *Magazin istoric*, nr. 6, 7/1974.

două partide politice burgheze se situau pe o poziție radical deosebită de cea a partidului comunist. De pildă, cu prilejul unei întruniri a comitetului de direcție al P.N.Ț., ținută la începutul anului 1944 în casa lui Ion Mihalache, Iuliu Maniu declarase printre altele: „În ce privește acțiunea ce ar trebui întreprinsă în vederea salvgardării intereselor superioare ale țării, deși lucrurile se schimbă de la un ceas la altul, totuși, guvernul Antonescu rămîne arbitrul situației... De aceea, trebuie recunoscut că numai guvernul e în măsură să ia decizii importante cu scopul de a desprinde România din război, înainte ca teritoriul nostru să fie transformat în teatru de luptă. Și nici o posibilitate de aranjament cu celălalt grup beligerant să nu mai existe. Opoziția va seconda orice acțiune înțeleaptă a guvernului".

În acest context, încercînd să stăvilească amploarea crescîndă a mișcării de rezistență, la sfîrșitul anului 1943, organele represive ale regimului antonescian au arestat peste 50 comuniști sau simpatizanți ai acestora, între care și 22 membri ai conducerii Uniunii Patrioților și ai altor organizații care aderaseră la Frontul Patriotic Antihitlerist. Cu prilejul acestor arestări au fost reținuți și cei doi delegați permanenți ai P.C.R. la tratativele cu celelalte partide și grupări politice antihitleriste.

Înfruntînd prigoana accentuată a autorităților, în ianuarie 1944, Frontul Patriotic Antihitlerist a lansat un apel către toate partidele și grupările politice antihitleriste, chemîndu-le să-și unească forțele pe baza unei platforme ale cărei puncte se regăseau în *Scrisorile C.C. al P.C.R. din iunie și noiembrie 1943* avînd ca obiective noi eliberarea tuturor patrioților arestați și pedepsirea criminalilor de război.

Un „bun de imprimat" mult așteptat

Creșterea continuă a ostilității maselor populare față de regimul antonescian, agravarea situației economice a țării, evoluția generală a războiului — caracterizată prin răsunătoarele victorii dobîndite de coaliția antihitleristă și în primul rînd de U.R.S.S., — au dus la adîncirea crizei regimului antonescian. *„O puternică influență asupra creșterii voinței de luptă a poporului român* — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, *a hotărîrii sale de a răsturna jugul dictaturii, de a ieși din război, au avut crearea coaliției antihitleriste, strălucitele izbînzi obținute împotriva Germaniei naziste de armata sovietică, amploarea tot mai mare pe care o căpăta lupta popoarelor cotropite de naziști pentru cucerirea libertății*". Folosind contradicțiile existente în regimul antonescian, precum și poziția celorlalte forțe politice, acționînd consecvent pentru traducerea în viață a programului său de acțiune, Partidul Comunist Român a inițiat noi măsuri menite să contribuie la coalizarea tuturor celor care, dintr-un motiv sau altul, erau potrivnici dictaturii antonesciene, Germaniei hitleriste și războiului contra Națiunilor Unite.

La 4 aprilie 1944, s-a produs scoaterea lui Ștefan Foriș din funcția de secretar general al C.C. al P.C.R., măsură menită să ducă la întărirea unității și coeziunii partidului, a capacității sale de luptă. Pe de altă parte, în cadrul partidului s-au intensificat legăturile pentru informarea și consultarea cu toate cadrele de bază, atît a celor din afară, cît și activului aflat în lagărul de la Tîrgu Jiu.

În lunile aprilie-iunie 1944, în dialogul cu partidele burgheze și Palatul regal, cît și în acela cu P.S.D., P.C.R. îl desemnase pe L. Pătrășcanu, care începuse discuțiile cu monarhul și cercurile din jurul său încă din 1943. Într-o scrisoare din 11 aprilie 1944 adresată conducerii P.C.R., el aprecia situația tratativelor ca încurajatoare, menționîndu-se cîteva probleme importante ce urmau a fi rezolvate urgent. El luase deja contact cu șeful P.S.D., dar în aceeași problemă, a formării Frontului Unic Muncitoresc, angajase tratative și cu Lothar Rădăceanu și gruparea sa din cadrul Partidului Socialist-Țărănesc. Ambii și-au exprimat acordul hotărît pentru realizarea F.U.M. și editarea, cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, a unui manifest, în numele celor trei grupări, dacă pînă la acea dată cele două grupări social-democrate nu vor ajunge la o înțelegere sau unificare, și cărora Pătrășcanu le oferise bunele sale oficii. „Eu cred în reușita încercării făcute — scria el —, așa încît, dacă nu vineri, dar la începutul săptămînii viitoare, sper, vi se va trimite proiectul [manifestului] de 1 Mai, ca să-l vedeți, să faceți, eventual, modificările necesare și apoi să-i dați «bun de imprimat»".

În continuare, relata despre întrevederile și ședințele ce urma să le aibă cu Iuliu Maniu, Mihai Ralea, Gh. Tătărescu și C.I.C. Brătianu, ca și despre trimiterea soției sale pentru a lua legătura cu foste membre ale diferitelor organizații de femei din perioada interbelică, în scopul reactivizării lor. El arăta, de asemenea, că, în acest context și-a propus să acționeze cu mai multă insistență pe lîngă Partidul Socialist-Țărănesc condus de național-țărăniștii de stînga (M. Ralea, Octav Livezeanu ș.a.) și de social-democratul Lothar Rădăceanu și, în eventualitatea desprinderii celui din urmă din acest partid și revenirii lui la P.S.D., gruparea lui Ralea și Livezeanu să adere la Frontul Național Antihitlerist

ca formațiune politică proprie și să activeze, ca aliată cu comuniștii, în mediile intelectuale și în cel țărănesc.

Răspunsul conducerii P.C.R. — formulat în scrisoarea din 18 aprilie — aprecia ca pozitive toate inițiativele menționate și recomanda ca discuțiile cu partidele și grupările muncitorești să fie temeinic pregătite și să se treacă la acțiune numai dacă exista certitudinea de succes. Era anunțat că în curînd va primi Manifestul C.C. al P.C.R. pentru ziua de 1 Mai, pe care să-l folosească în activitatea de făurire a Frontului Național Antihitlerist, precizîndu-i-se totodată, că Manifestul Frontului Unic Muncitoresc — document elaborat în comun cu social-democrații, aflat în curs de redactare — „să fie cît se poate de concret și să corespundă liniei și sarcinilor noastre actuale".

În următorul său raport, L. Pătrășcanu aprecia că făurirea F.U.M. „pe baza platformei cunoscute... înseamnă un succes politic important, care explicat și exploatat prin stabilirea unor legături multiple cu social-democrații, să determine organizarea unor acțiuni comune în vederea extinderii legăturilor și cu alte partide democratice".

„A sosit timpul faptelor"

La 22 aprilie, Pătrășcanu raporta din nou conducerii P.C.R. despre discuțiile avute în vederea redactării Manifestului F.U.M., atașînd la raport și un exemplar al acestuia pentru a fi văzut și aprobat. El informa că, în trei rînduri, prin intermediul lui M. Ralea, fusese solicitat de vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministrul de externe Mihai Antonescu să comunice conducerii P.C.R. propunerea de a desemna o delegație care să meargă la Moscova, cu scopul de a obține condiții mai bune pentru viitorul armistițiu; de asemenea, aducea la cunoștință și faptul că, la București, pe canale diplomatice, sosise nota guvernului sovietic privind condițiile armistițiului cu România. La data cînd înainta raportul amintit, el considera „Frontul Unic încheiat" și informa că, pînă în acel moment, pentru crearea Frontului Național Antihitlerist își dăduseră acordul P.S.D., gruparea lui M. Ralea și, principial, aceea a lui Gh. Tătărescu. Ținea să sublinieze marile dificultăți pe care le întîmpina în cursul tratativelor cu P.N.Ț. și P.N.L. — îndeosebi cu Iuliu Maniu — și aprecia că „este neapărat nevoie ca evenimentele apropiate să ne găsească, cu sau fără Maniu, strîns uniți pe singura platformă a tuturor organizațiilor antifasciste", menționînd necesitatea perfectării unor documente programatice, inclusiv a platformei viitoarei coaliții naționale, „care să fie făcute cunoscute și străinătății". Pe plan organizatoric, era de părere că „imediat ce Frontul Patriotic [Național] va fi format, cred că putem trece la formarea unui «Comitet Național»", ca organ operativ al noului organism.

Trei zile mai tîrziu, la 25 aprilie 1944, conducerea P.C.R. i-a răspuns, dîndu-i o serie de indicații, inclusiv în legătură cu definitivarea Manifestului de 1 Mai al Frontului Unic Muncitoresc și continuarea tratativelor pentru formarea Frontului Național Antihitlerist. Scrisoarea conducerii P.C.R. cuprindea o serie de observații asupra textului provizoriu al Manifestului F.U.M., cu mențiunea că s-au făcut unele modificări, specificate pe copia ce însoțea scrisoarea, urmînd ca, atunci „cînd va fi gata", documentul să fie tipărit și difuzat de echipe care să acționeze sub îndrumarea conducerii partidului. Acceptarea făuriri F.U.M. de către social-democrați era apreciată de conducerea P.C.R. ca „un lucru foarte pozitiv" și se cerea trecerea la înfăptuirea tuturor punctelor primite de ei (acțiuni comune în fabrici, uzine, ateliere, birouri ale micilor meseriași etc.), peste tot unde ambele partide aveau legături. „Înțelegerea de sus — se aprecia în scrisoare — să meargă pînă jos, prin stabilirea contactelor și înțelegerilor între delegații ambelor organizații".

În privința revendicărilor imediate, acestea trebuiau formulate în așa fel încît să se țină seama de cererile majore din manifest, avîndu-se în vedere în special sabotarea mașinii de război germane, încetarea imediată a războiului și încheierea păcii. Contactul, odată stabilit, trebuia permanentizat prin crearea unor comitete de front unic compuse din două persoane — cîte una de fiecare partid — și aceste comitete, împreună cu oameni de încredere, să organizeze și să conducă acțiunile muncitorești în spiritul unității de acțiune; tot acestor coinitete le revenea sarcina tipăririi materialului de propagandă. Scrisoarea conducerii P.C.R. făcea aprecierea că, „pe baza înțelegerii centrale, ambele fracțiuni social-democrate să fie atrase activ în Frontul Patriotic [Național]"; ele trebuie convinse „că a sosit timpul faptelor și prin fapte vor dovedi că reprezintă, cu adevărat, social-democrația debarasată de vechea politică și [vechile] metode, după exemplul celor din Franța, Iugoslavia, Italia etc."

Celelalte inițiative și propuneri cuprinse în raport erau aprobate, cu condiția ca toți cei cu care se va ajunge la înțelegeri „să fie consecvenți pe linia luptei patriotice". ■

(Va urma)

Prin cele cinci domnii (trei în Moldova: 1703-1705, 1707-1709 şi 1715-1726 şi două în Ţara Românească: 1730-1731 şi 1741-1744), însumînd 18 ani de stăpînire efectivă, guvernarea lui Mihai Racoviţă

în cele două ţări române surori se înscrie printre cele mai întinse din veacul XVIII. Potrivit dreptului feudal, chiar nefiind pe tron, un fost domnitor se putea intitula voievod, titlu pe care Racoviţă l-a purtat 41 ani.

1703-1744: MIHAI RACOVIŢĂ,

VOIEVOD ROMÂN LA IAŞI ŞI BUCUREŞTI

Conf. univ. dr. MATEI D. VLAD

Veche stirpe românească

Înainte de a ne opri asupra împrejurărilor politice interne şi externe în care Mihai Racoviţă a ocupat pentru întîia oară tronul de la Iaşi (1703), să aruncăm o scurtă privire asupra familiei sale. După unele mărturii, familia Racoviţă era de veche viţă românească, fiind atestată în izvoare încă din sec. XV. După opinia lui I.C. Filitti (şi a altor cercetători) fusese ridicată la rang boieresc de Ştefan cel Mare, în urma bătăliei de la Racova (10 ianuarie 1475). Pentru prima oară, familia Racoviţă-Cehan (nume purtat de asemenea de unii membri ai ei) apare într-un hrisov din 7 octombrie 1487. În secolul XVI (pe la 1565), ea făcea parte din boierimea de frunte a ţării. Din rîndul ei s-a născut, pe la începutul veacului XVII, Racoviţă-Cehan, străbunicul lui Mihai vodă. El a ajuns logofăt în timpul domniei lui Vasile Lupu şi a reuşit să-şi păstreze dregătoria timp de 30 ani (1634-1664), semnînd totdeauna în acte cu ambele nume (uneori şi Racoviţă-Eftodie). În schimb, feciorii săi au început să-şi spună simplu, Nicolae şi Andrei Racoviţă, încetăţenindu-se astfel pentru toţi urmaşii lor cu acest nume.

De cinci ori voievod în principatele române extracarpatice — Mihai Racoviţă

În vinieta de sus: o stemă dublă — semn al unităţii moldo-muntene — apărută pe o tipăritură din vremea lui Racoviţă

Mihai vodă a fost fiul lui Ion (Ioniţă) Racoviţă şi al Nastasiei (Anastasia), fiica marelui spătar din Ţara Românească, Toma Cantacuzino, cel care s-a alăturat, în 1711, armatei ruse care asedia Brăila aflată sub ocupaţie otomană. Este de presupus că Nastasia a primit în casă o educaţie aleasă, întrucît secretarul lui Brîncoveanu, Anton Maria del Chiaro, afirma despre tatăl ei că era „un tînăr de mare talent şi de tot atîta vitejie, la care se adăugaseră unele cunoştinţe pe care a ştiut să şi le dobîndească mulţumită limbii latine şi italiene pe care le poseda desăvîrşit".

Ion Racoviţă, tatăl viitorului domn, a deţinut şi el dregătorii înalte, timp de două decenii, din 1666 şi pînă în 1686. Între altele, dintr-un izvor contemporan aflăm că în anul 1670 a fost vizitat de stolnicul Constantin Cantacuzino, aflat în vara aceluiaşi an în Moldova, prilej pentru marele cărturar muntean de a cerceta cronica lui Grigore Ureche, pe care Racoviţă o avea.

Nu există prea multe ştiri privitoare la anii de tinereţe ai lui Mihai Racoviţă. Conform unor mărturii, el s-a născut prin anul 1660 (probabil la Iaşi). În această privinţă, cronicarul sas Thomas Tartler precizează că, în 1741, cînd Mihai Racoviţă îşi începea

ultima sa domnie, era „un bărbat de 80 de ani și român din naștere", mărturie confirmată, indirect, de numeroase alte izvoare. Astfel, un raport diplomatic saxono-polon, din 18 octombrie 1726, vorbește de „înlocuirea bătrînului Mihai Racoviță" iar la 26 decembrie 1730 se susținea că el a obținut scaunul de la București, deoarece „era mai bătrîn și... mai încercat [adică, mai experimentat]".

În privința originii sale, izvoarele interne sînt unanime în a releva că Mihai vodă era „de niam vechiu, den boieri de țară" și că familia lui „se numia și Cehan". Postelnicul Manolache Drăghici și Dionisie Fotino adaugă, între altele, că era „de loc din satul Racova, ținutul Vaslui". În temeiul acestor mărturii, A. D. Xenopol va susține că Mihai Racoviță era „boier drept moldovean", iar N. Iorga că era „un român de viță veche", dar „pe jumătate cantacuzinească".

Înainte de a ajunge domn, Mihai Racoviță a ocupat diverse dregătorii. La 20 noiembrie 1687, era comis, fiind martor, în această calitate, la o danie făcută vărului său primar, Ion Racoviță. La 9 iunie 1690 s-a căsătorit cu „Elisaveta (Safta), fiica lui Constantin Cantemir". Conform relatării lui Neculce, însuși vodă Cantemir „ș-au ales din toți fecîorii de boieri pe Mihălachi, ficiorul lui Ion Racoviță vornicului, de l-au luat gineri", făcînd „nuntă cu dînsul domnească", după care „l-au și boierit, l-au făcut comis mare".

În ianuarie 1693, Mihai Racoviță a ajuns mare stolnic și în această calitate (firește, și ca ginere) a fost prezent la adunarea „boierilor de sfat", convocată de Cantemir vodă la 13 martie 1693, cu cinci zile înaintea morții sale. În acel moment — notează Dimitrie Cantemir — Mihai Racoviță, alături de Iordache Ruset, era „cel mai cu credință" boier față de vîrstnicul și suferindul voievod.

În timpul primei domnii a lui Antioh Cantemir (1695-1700), Racoviță a devenit mare spătar. Între timp, după moartea Saftei, întîmplată în 1698, Mihai Racoviță s-a recăsătorit (probabil în 1700) cu „altă fată de boier, a Dediului [Codreanu] spătarului de la Galați, și cu acié au viețuit de-au făcut copii" și anume: „coconi 5 și cucoane 3" după cum scrie Ion Neculce. Despre Ana (Anița) Codreanu, Dimitrie Cantemir (îndrăgostit, se pare, de ea) scria în *Istoria ieroglifică* că era „minune de frumusețe", în același timp, ponegrind-o, afirma că „pînă a nu se mărita era nevastă, iar măritîndu-se au eșit fată". Neculce are despre ea cuvinte de laudă, precizînd, între altele, că „era de treabă, bună și milostivă".

Cu sprijin brîncovenesc

Prima înscăunare a lui Mihai Racoviță pe tronul de la Iași a avut loc, cum arătam, în toamna anului 1703, în contextul unor aprige lupte pentru domnie. Încă din octombrie 1701 cîțiva boieri de frunte ai țării, printre care se afla și marele spătar Mihai Racoviță, potrivnici lui Constantin Duca (1700-1703), au trecut hotarul în Țara Românească „cu știrea lui Basarab Vodă [Brîncoveanu], care lucru pe urmă s-au arătat, cînd i-au primit în țara lui cu bucurie și cu dragoste". În această privință, Radu Greceanu notează că Brîncoveanu le-a promis „cu dulci cuvinte" că îi va ajuta, încît „fiștecare să-și meargă la casa și pămîntul său". În septembrie 1703, o impresionantă delegație din care făcea parte — după Neculce — „boierime și gloată" (în realitate, numai mari boieri), a cerut sultanului Ahmed III numirea unui alt domn. Sultanul — conform unor mărturii contemporane — le-a răspuns prin vizir „să-și aliagă dintre dînșii pe unul, care ar vrea, ca să-l facă domnu". În urma acestei încuviințări, boierii — scrîe Radu Greceanu — „la un cuvînt fiind, au dus pe Mihalache Racoviță paharnecul la vezirul, zicînd cu toții că pe acela îl poftescu să le fie domnu și stăpîn". Unii istorici consideră însă că alegerea fusese fixată la sugestia lui Brîncoveanu, încă „din vremea cînd boierii moldoveni se aflau pribegi în Țara Românească".

Nu mai puțin importantă a fost — aflăm din același izvor — „nevoința și mijlocirea boierilor munteni... și cererea tuturor boierilor moldoveni", unul din aceștia, Iordache Ruset afirmînd că alesul „era neam de boier vechiu moldovean... rudă și Brîncoveanului", iar, pe de altă parte, că nu „va ieși Brîncoveanului din cuvînt la ce i-ar poronci". Încă o dată se vădea, așadar, politica concertată dusă de principatele române extracarpatice și rolul deosebit jucat în cadrul ei de marele diplomat Constantin Brîncoveanu.

Cînd „l-au îmbrăcat cu caftan domnesc", Racoviță a ezitat, vrînd să lase impresia, la fel ca și Brîncoveanu în anul 1688, că „nu-i plăcé să primească domnia". Acest așazis dezinteres a fost figurat plastic de talentatul povestitor Ion Neculce, care scria cu mult umor că Racoviță a procedat la fel „ca și fata cie dzisă unui voinic: «Fă-te tu a mă trage, și eu oi merge plîngînd». Așé să facè și Mihai-vodă că nu-i trebuiește domnia". O constatare, într-adevăr, reală pe care a intuit-o și Enache Kogălniceanu, care, referindu-se la perioada 1731-1741 scria despre Mihai Racoviță că deși „șidè de atîția ani în Țarigrad mazil", totuși „îmbla de zi și noapte după domnii".

Autorul *Cronicii anonime a Moldovei* îi face lui Mihai Racoviță un portret favorabil, scriind că era „om înțeleptu, nemărețu și cinstitoriu, apropiat cătră toți" și „*dreptate țărăi făcea și frumos chivernisiia*" [s.n.]. *Cronica racoviteană*, atribuită de Mihail Kogălniceanu lui Nicolae Muste, are cuvinte de laudă asemănătoare. Racoviță „s-au arătat cu fire blîndă cătră toți, și fără nici o mîndrie", fiind „pe voia boierilor și a țării", iar „tuturor săracilor

mai cu odihnă". La rîndu-i, Dionisie Fotino, în *Istoria generală a Daciei*, notează că Mihai Racoviță era „om cu inimă deschisă, chema pre toți pre nume și ușile casei sale erau totdeauna deschise fără grijă sau bănuială".

Pornind de la aceste mărturii, istoricul Victor Papacostea s-a referit la „caracterul patriarhal și democrat" al domniilor moldovene ale lui Mihai Racoviță[1], scriind, între altele, că „după vechile tradiții ale țării", el a fost „un domn gospodar cu moravuri sănătoase".

În chip paradoxal, aceleași izvoare care-l laudă în primele două domnii, își modifică tonul atunci cînd se referă la a treia guvernare. S-ar putea obiecta, și pe bună dreptate, că aceste izvoare să fi ajuns la astfel de aprecieri în raport și de „mila" sau „nemila" voievodului în acordarea rangurilor boierești. Credem însă că este vorba, mai degrabă, de caracterul foarte nestatornic al voievodului, care și-a pus amprenta pe întreaga sa politică internă, dar și de influența exercitată de anumite grupări boierești. „Mihai vodă — scria Neculce — nu puté deplin să stăpînească [cîrmuiască] cum să cade", deoarece „*boierii Moldovei pe cié vreme erau niște boieri mai țapeni, mai putincioși, să iubiè unul cu altul și s-învoiè la sfat*" [s.n.]. În fața acțiunii de solidarizare a clasei boierești, Mihai Racoviță ar fi fost obligat, după opinia lui Neculce, să accepte tot felul de compromisuri, deoarece — zice el — „pe boieri nu putè deplin să-i calce și să-i scoată din obiceile lor".

„Tuturor le zicea pre nume"

Pe tărîmul politicii interne, în timpul primei guvernări *Cronica racoviteană* afirmă că țara a cunoscut o perioadă de „pace și liniște între toți". La rîndu-i, cronicarul Nicolae Muste susține că Mihai vodă guverna Moldova „cu cumpăt bun", fiind „la judecată foarte cu dreptate" și că „nimănui nu-i era poprită [închisă] ușa". După același izvor, domnitorul acorda audiență „nu numai boierilor, ce și din cei proști pre lesne intra de își isprăvia lucrurile lor; tuturor le zicea pre nume și judecata o cerea foarte cu amănuntul, și prea încet, cu îngăduială, de își puteau spune săracii jalbele lor". Este semnificativ în acest sens faptul că în cadrul unor procese de „vecinie", (adică de înfeudare) ajunse în fața divanului, Mihai Racoviță a dat cîștig de cauză celor năpăstuiți pe nedrept. Așa a procedat, spre exemplu, la 4 decembrie 1703 cînd a hotărît ca niște țărani „să nu mai fie trași la vecinătate" deoarece „logofetiasa de Valea Sacă" n-a putut dovedi în fața Divanului că aceștia i-au fost „vecini" (adică țărani aserviți).

O schimbare în politica fiscală a lui Mihai Racoviță s-ar fi produs, după unele izvoare, începînd chiar din a doua sa domnie în Moldova (1707-1709) dar și în această privință trebuie să ținem seama de subiectivitatea știrilor, întrucît cei loviți de măsurile fiscale făceau parte din clasa stăpînitoare. *Cronica anonimă a Moldovei* precizează că „Mihai-vodă făcut-au de obște greșală că *au scos desiatina în toată țara de au luat și de la boieri și de la mănăstiri* [s.n.] și de la toate breslele desiatină asiamenea ca și de la țărani, care lucru mai nainte vréme în țara noastră n-au fost".

În 1723, Mihai Racoviță a reluat sistemul „ruptorii" inițiat de Antioh Cantemir, hotărînd ca perceperea dărilor să se facă în cinci rate anuale. Mihai vodă — precizează Nicolae Muste — „au făcut ruptă în toată țara să fie numai cinci sferturi într-un an; iar altă nimică nici un fel de angărie [dare] n-au mai scos; *și le era tuturor săracilor, mai cu odihnă; că fiecare știa cît bir are a da într-un an. Nu umblau zlotașii totdeauna prin țară, cum era pînă atuncea*" [s.n.]. Deși domnitorul le-a promis țăranilor ca „rupta" să o plăteasc-că „foarte ușor", după „putința lor", situația s-a agravat însă pe măsura scurgerii timpului, fie ca urmare a unor calamități naturale — „au ninsu în luna avgust în 3 zile, leat în 7224 [1716], în zilele lui Mihai vodă în domnie" — se consemnează în *Cronica anonimă* — fie, mai ales, ca urmare a necontenitelor invazii de trupe străine la care era supusă țara.

„Folositoarea armonie a prieteniei"

Începută sub aceste auspicii, în ultimele două domnii politica fiscală a lui Mihai Racoviță a căpătat un caracter aspru, motivat îndeosebi de datoriile restante de circa 300 pungi, pe care le avea la tezaurul statului otoman. La acestea se mai adăugau alte sute de pungi pe care Racoviță, după propria-i declarație, le cheltuise pentru obținerea scaunului domnesc de la București.

În lucrarea sa filosofico-alegorică *Istoria ieroglifică*, Dimitrie Cantemir îi face lui Mihai Racoviță o caracterizare încărcată de sarcasm, numindu-l „Struțocămila". După afirmațiile învățatului principe, Mihai vodă era un om lipsit de cultură, incapabil să abordeze vreo problemă filosofică, deoarece — scrie el — nici „categoriile loghicăi n-au citit și în cărțile științii nu s-au zăbovit". Nici din alte izvoare interne și externe nu rezultă că Mihai Racoviță ar fi avut vreo pregătire culturală deosebită. Poate, de aceea, și cultura din vremea sa a cunoscut o dezvoltare mai puțin accentuată. O cauză — apreciază Ariadna Camariano-Cioran — ar fi constat și în „evenimentele neprielnice din acea vreme, războiul austro-turc din 1716-1718 care a tulburat liniștea și economia țării", ducînd la „risipirea elevilor" și la „neplata profesorilor". Cu toate acestea, Mihai

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1988.

Racoviță a înființat — potrivit concluziilor cercetătorului ieșean C.A. Stoide — o școală „domnească" la mănăstirea Barnovschi, numind ca dascăl principal pe Catanail Kalonari, iar în ultima domnie muntеană, în 1741, a întemeiat Școala domnească de la Tîrgoviște precum și alte școli de slavonă (la Slatina, Rîmnicu Vîlcea și Cîmpulung-Muscel) și cu limba de predare latină (la Craiova).

În timpul domniilor sale s-au tipărit, de asemenea, mai multe cărți, unele dintre ele cu sprijinul său nemijlocit. Astfel, în prefața *Antologhionului* românesc, apărut la Iași, în 1726, mitropolitul Gheorghe al Moldovei îi mulțumește voievodului pentru că „m-au îndemnat de am început și mi-au agiutat de am tipărit această sfîntă carte, ce să cheamă *Antologhion*, adică floarea cuvintelor". Elogii similare i se aduc și în alte prefețe ale unor cărți tipărite în timpul domniilor sale din Muntenia. Pe unele dintre ele se află imprimată stema unită a Moldovei și Țării Românești, însoțită de „stihuri" ce preamăresc personalitatea lui Mihai Racoviță.

În domeniul construcțiilor edilitare, în urma incendiului care a avut loc la Iași, în aprilie 1723, cînd „au sărit focul și în curțile domnești și au arsu de s-au topit pînă în pămînt", Mihai Racoviță „s-au apucat... și au făcut casele de iznoavă, cum să văd, puind ispravnic pe Constantin Costache vel spătar, iar deplin nu le-au isprăvit, scurtîndu-l vremea [adică fiind nevoit să părăsească domnia]".

Continuînd o mai veche tradiție, Mihai Racoviță a acordat însemnate ajutoare materiale unor așezăminte din Peninsula Balcanică, precum și din Asia Mică.

În politica externă, Mihai Racoviță, „bătrînul iubitor de țară" — cum îl considera N. Iorga —, s-a străduit să apere integritatea teritorială a Moldovei, mai ales în timpul atacului întreprins de imperiali asupra țării în anii 1716-1717.

Față de Poarta otomană a adoptat în genere o politică

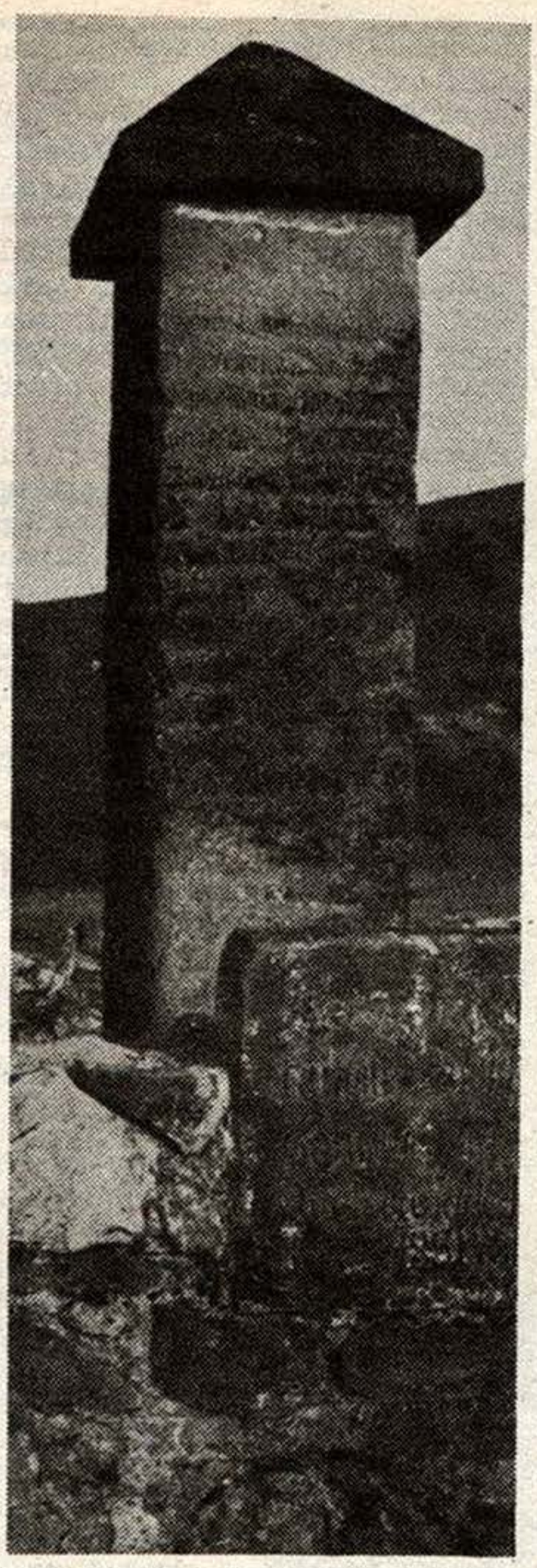

Stîlpul lui Vodă — *original monument istoric consacrat victoriei împotriva imperialilor habsburgi*

de supunere, relevată și de izvoarele otomane.

Aceasta nu înseamnă însă că voievodul, ca majoritatea domnitorilor români, nu a întreținut relații secrete cu unele puteri creștine. După numai zece luni de la prima sa înscăunare pe tronul de la Iași, la 20 iunie 1704, el purta deja corespondență cifrată cu David Corbea, solul lui Brîncoveanu la Moscova, ceea ce denotă și colaborarea strînsă dintre cele două țări românești și îndeosebi dorința lui Mihai Racoviță de a avea un reprezentant al său în Rusia, care să fie „sub îndrumarea solului muntean".

După înfrîngerea Suediei la Poltava (8 iulie 1709), Racoviță, încrezător în victoriile militare ale lui Petru I „a început a să găti pe taină, a-și face potcoave la cai și căruți la Botășeni". Planul a fost adus la cunoștință și socrului său, Dediul spătarul, pe care l-a trimis la Cernăuți, cu misiunea de „a-i purta trebile dispre moscali". Poarta otomană, informată, a poruncit seraschierului de Tighina, Iusuf pașa, „să prindză pe Mihai vodă", ceea ce s-a și întîmplat. Neculce regretă această prindere, subliniind că „de-a hi avut Mihai-vodă cumpăt bun, să fie mai grăbit lucrul și să nu fie știut pré mulți acel sfat [plan], ar hi avut vreme bună ș-ar hi apucat de-r hi scăpat".

Un capitol aparte din politica voievodului l-au constituit relațiile moldo-muntene. Raporturile lui Mihai Racoviță cu Brîncoveanu au fost bune, mai ales în prima sa guvernare din Moldova (1703-1705). În această privință *Cronica Ghiculeștilor* ne informează că „nu lipseau solii trimiși de Brîncoveanu la el [Mihai Racoviță], și pentru că s-a arătat a fi un cirac [om de încredere] al lui Brîncoveanu, dar și pentru că erau înrudiți după mamă". Aceste relații au început să se deterioreze însă în a doua domnie (1707-1709) — după opinia lui Nicolae Muste — din cauza vistierului moldovean Ilie Cantacuzino, pribegit în Țara Românească, care a stîrnit „vrajbă între domnul muntenesc și între Mihai vodă". Astfel s-a ajuns ca „dintru atîta prieteșug ce aveau amîndoi, s-au făcut neprieteni și vrăjmași unul asupra altuia".

Deosebit de strînse au fost relațiile lui Mihai Racoviță cu Francisc Rákóczy II, ales principe al Transilvaniei de Dieta din Alba Iulia, la 8 iulie 1704. Acesta, așa cum se cunoaște, s-a aflat în fruntea răscoalei antihabsburgice dintre anii 1703-1711. Într-o scrisoare trimisă lui Alexandru Károly, locțiitorul lui Francisc Rákóczy II, domnitorul moldovean își exprima bucu-

ria pentru oferta făcută de principele transilvan „de a păstra frumoasa şi folositoarea armonie a prieteniei", angajîndu-se, la rîndu-i, să-i vină în ajutor „cu bunăvoinţă de vecin, dacă vom fi solicitaţi în cutare sau cutare treabă".

Stîlpul lui Vodă

Un capitol eroic al domniei lui Mihai Racoviţă a fost cel scris în relaţiile cu imperialii.

În anul 1716, habsburgii au încercat să ocupe Moldova, profitînd de faptul că aici, la fel ca în Ţara Românească, se constituise o partidă boierească austrofilă, strînsă în jurul stolnicului Vasile Ceaurul, nepotul fostului domn Gheorghe Ştefan, care obţinuse titlul de „grof" împărătesc. După opinia lui N. Iorga, această conspiraţie „a fost foarte întinsă", participînd la ea îndeosebi boieri tineri care „sprijineau poftele de domnie ale Ceaurului". Generalul austriac Steinville a trimis un corp de armată, care a ocupat Cetatea Neamţului şi mănăstirile întărite Caşin, Mira, Sucevita, pînă la Cîmpulung. În felul acesta, întreg teritoriul Moldovei pînă spre Siret a intrat sub controlul imperialilor, de partea cărora au trecut toţi adversarii lui Mihai Racoviţă. Voievodul — notează Neculce — rămăsese stăpîn „numai pre lîngă Iaşi şi la Orheiu puţintel, iar încolo tot poghiazuri cu cătane... de prăda pre la Fălcii [Fălciu] şi pre Bîrlad". Constrîns de împrejurări, domnitorul s-a refugiat în mănăstirea Cetăţuia de lîngă Iaşi, care a fost însă şi ea asediată de un detaşament înarmat, pus sub comanda francezului (ungur, după alţii) François Ernaut (Ferentz sau Frenţe). Sprijinit de o oaste de circa 20 000 tătari, Mihai Racoviţă — care dispunea de forţe militare proprii, deoarece, aflăm dintr-un izvor, „au făcut o samă de oaste moldoveniască" — a obţinut o strălucită victorie asupra austriecilor, în noaptea de 10 spre 11 ianuarie 1717.

În amintirea victoriei repurtate împotriva „cătanelor" imperiale, Mihai Racoviţă „au rădicat un cerdac, la înălţimea de doi stînjeni, ce s-au numit *Cerdacul lui Ferenţ*". Manolache Drăghici scrie că acest „cerdac" s-a păstrat pînă tîrziu „în domnia Sturzii [Mihail], mai bine de o sută de ani". Tot spre pomenirea acestor lupte, Racoviţă a mai înălţat şi monumentul intrat în tradiţia populară sub denumirea de *Stîlpul lui Vodă*. În urma cercetărilor întreprinse cu minuţiozitate de Teodor V. Stefanelli, cu peste şapte decenii în urmă, s-a putut restabili aproape în întregime textul inscripţiei de pe cele patru feţe ale *Stîlpului*, un fel de cronică succintă a evenimentelor istorice ce au avut loc în anii 1716-1717. Monumentul, înalt de 3 metri de formă pătrată, a fost ridicat lîngă satul Vama (jud. Suceava), la o mică distanţă de şoseaua ce duce de la Gura Humorului spre Cîmpulung Moldovenesc.

Bucurîndu-se de trecere pe lîngă cercurile politice otomane, în urma evenimentelor din 1716-1717, Mihai Racoviţă a putut interveni pe lîngă sultan, în vederea diminuării consecinţelor războiului din 1716-1718 asupra locuitorilor Moldovei. Astfel, el a făcut „jalbă la împărăţie" pentru ca aceasta „să păsuiască cîţiva ani haraciul şi peşcheşul şi să nu [le] ceară în întregime". Din firmanul lui Ahmed III, din 2-10 iunie 1717, reiese că domnitorul moldovean solicitase şi eliberarea celor luaţi în robie de tătari, iar „în timpul călătoriei, să nu fie persecutaţi".

De asemenea, dintr-un alt firman, din 2-11 decembrie 1720, aflăm că Mihai Racoviţă se ridicase împotriva unor rapturi teritoriale comise de tătari în zona Tighinei şi Hotinului. Din contextul firmanului rezultă în mod expres că „voievodul Moldovei a făcut înştiinţare ca să se pună capăt asuprelilor celor de acest fel şi să fie distruse cîşlele" înfiinţate de tătari în teritoriul român. Într-adevăr, sultanul a poruncit să distrugă acele gospodării „înfiinţate cu forţa, fără sinet [act] de cei din neamul tătarilor *pe locurile ce sînt de drept ale Moldovei*" [s.n.]. Din firmanul emis un an mai tîrziu, la 20-29 decembrie 1721, aflăm că Mihai Racoviţă trimisese un „arzuhal" (petiţie) la Istanbul prin care protesta şi împotriva ingerinţelor şi abuzurilor unor negustori otomani, în sensul că aceştia nesocoteau un drept tradiţional al românilor cu privire la „negoţul de boi şi vaci în principatul Moldovei [care] fusese specific moldovenilor".

O atitudine similară a adoptat Mihai Racoviţă şi în ultima domnie munteană (1741-1744), în pofida situaţiei extrem de grele în care se afla ţara. Astfel, porunca emisă de Mahmud I (1730-1754), prin firmanul din 17-26 aprilie 1742, ne dezvăluie că „Mihai Voievod... a făcut cerere şi arzuhal", solicitînd sultanului ca dregătorii otomani *„să nu se mai amestece, sub nici un chip, în principatul* [Ţării Româneşti] *şi în treburile supuşilor săi, şi, astfel, să fie curmate şi înlăturate persecuţiile şi ingerinţele lor"* [s.n.]. Într-adevăr, sultanul Mahmud I, luînd în consideraţie argumentele invocate de domnitor, precum şi statutul de autonomie *„aşa cum a fost mereu din trecut"*, a dispus ca *„toate treburile atît ale principatului Ţării Româneşti şi Craiovei* [Olteniei], *cît şi ale supuşilor lor, să fie în grija voievozilor* lor şi să nu se întîmple, sub nici un chip, ingerinţe şi persecuţii *de altă parte"* [s.n.].

Privite, aşadar, prin prisma realizărilor şi a nereuşitelor, cele cinci guvernări ale lui Mihai Racoviţă în principatele române extracarpatice ne înfăţişează luminile unor înfăptuiri, dar şi umbre inerente, datorate perioadei în care a trăit, cît şi omului însuşi. Dincolo de ele rămîn, firesc, străduinţa pentru menţinerea autonomiei ţărilor române, pentru afirmarea lor în contextul politic al lumii în care evoluau. ■

DIN ZILELE REVOLUȚIEI DE LA 1848

A. UBICINI

Prima jumătate a veacului trecut a constituit o perioadă de mari prefaceri în viața politică, socială, economică și culturală a principatelor române. Mobilizînd masele populare la înfăptuirea unor înalte deziderate sociale și naționale — lichidarea relațiilor feudale, înfăptuirea Unirii, modernizarea instituțiilor etc. — forțele progresiste ale societății au desfășurat o susținută activitate în slujba afirmării cauzei românilor pe plan european. Este, totodată, epoca în care principatele își adîncesc și diversifică pe multiple planuri legăturile cu lumea europeană. Cercuri tot mai largi ale opiniei publice de pe continent își manifestă interesul pentru evenimentele derulate pe pămîntul românesc. La Londra sau Paris, la Berlin sau Roma, la Bruxelles sau Lisabona, în toate marile centre europene, scriitori, ziariști, istorici fac să apară atît în presa vremii, cît și în diferite scrieri informații tot mai numeroase privind istoria românilor, îndreptățirile luptei lor pentru unitate și independență, pentru dreptate și libertate socială.

Unul dintre cei mai devotați și înflăcărați susținători ai cauzei românilor la mijlocul veacului trecut a fost istoricul și publicistul Jean-Henri-Abdolonyme Ubicini (1818-1884), care, timp de aproape patru decenii, a activat prin scrisul și faptele sale în slujba intereselor poporului nostru.

Invitat de C.A. Rosetti, în 1848, să întreprindă o călătorie în principate, A. Ubicini a sosit aici chiar în zilele cînd în Muntenia se desfășurau evenimentele Revoluției. Din primele momente ale contactului său cu românii, Ubicini a aderat la idealurile luptei acestora, participînd ca invitat la dezbaterile din cadrul Guvernului provizoriu, militînd pentru transpunerea în practică a programului revoluționar, îndeplinind unele misiuni diplomatice din însărcinarea aceluiași guvern, însoțindu-i apoi în exil pe revoluționarii români.

În anii care au urmat Revoluției de la 1848,

Proclamarea Constituției la București (15/27 iunie 1848); litografie de epocă

în tolul pregătirii Unirii înfăptuite în 1859, A. Ubicini a publicat atît unele lucrări cît şi o sultă de articole în presa pariziană (Revue d'Orient, Le Siècle, Moniteur Universel, La Presse, Courier de Paris etc.), în care argumenta, cu o mare bogăţie de fapte şi date istorice, dreptul românilor la unitate şi independenţă. Studiind trecutul românesc, tradiţiile luptei poporului nostru pentru apărarea libertăţii şi vieţii statale proprii, Ubicini a evidenţiat, pe baza Capitulaţiilor[1] încheiate între domnii români şi Poartă, statutul de autonomie internă pe care ţările române şi l-au păstrat întotdeauna faţă de Imperiul otoman. Amintim cîteva dintre principalele sale scrieri închinate românilor: Mémoire justificatif de la Révolution roumaine du 11(23) juin 1848 (1849), La Question d'Orient devant l'Europe (1854, ed. italiană în acelaşi an), Provinces danubiennes et roumaines (1856), La Question des Principautés devant l'Europe (1858), Les Principautés-Unies devant la Conférence (1866). (Postum, a mai apărut Les Origines de l'Histoire Roumaine, 1886, ediţie îngrijită de G. Bengescu.)

Pentru contribuţia sa la realizarea Unirii din 1859 şi la recunoaşterea acesteia pe plan internaţional (între 1860-1870 a coordonat toate corespondenţele politice referitoare la români publicate de presa franceză), A. Ubicini a primit cetăţenia de onoare a statului român (1867) şi a fost numit membru de onoare al Academiei Române (1872). Prin testament, el a donat înaltului for ştiinţific de la Bucureşti întreaga sa colecţie de cărţi şi manuscrise relative la Orient.

Perioada petrecută la Bucureşti în timpul Revoluţiei de la 1848 A. Ubicini a evocat-o într-o sultă de articole — sub formă de scrisori către un prieten parizian — apărute în ziarul Le Siècle din 17 şi 29 decembrie 1857, 9, 24 ianuarie şi 7 aprilie 1858, sub titlul La Valachie en 1848, souvenirs et episodes de voyages. Acestea au fost traduse în româneşte şi tipărite de revista Convorbiri literare în 1884, cu menţiunea însă că textul francez ar fi fost publicat în 1849 (indicaţie eronată, preluată şi în tomul V al culegerii Anul 1848 în Principatele române. Acte şi documente, Bucureşti, 1904), drept pentru care facem acum cuvenita rectificare.

Din versiunea românească a însemnărilor lui A. Ubicini am selectat cîteva fragmente semnificative pentru modul în care un participant străin la evenimentele revoluţionare ale anului 1848 din Muntenia le-a înţeles şi le-a înregistrat, evidenţiind, mai ales, rolul deosebit pe care masele populare l-au avut în desfăşurarea Revoluţiei, adeziunea cu care aceasta a fost întîmpinată în toate straturile societăţii.

Întreruperile de text le-am marcat prin trei puncte; titlul, subtitlurile, explicaţiile în paranteze drepte şi notele de subsol ne aparţin. Am adoptat normele ortografice actuale, păstrînd unele particularităţi stilistice ale revistei ieşene din urmă cu peste un secol.

Ioan LĂCUSTĂ

În carantină

Marţi, 27 iunie [1848]. Am părăsit Constantinopole la 20 a lunii, pe vaporul Lloydului austriac[2]. Joi dimineaţa intram în Dunăre prin gura Sulinei, astăzi singură deschisă navigaţiei. Rîul este întristător de privit de la acest loc.

Şi cu toate acestea iată locul — în partea cealaltă a Deltei formată de gurile Dunării, aproape de un lac numit chiar astăzi în limba românească Lacul Ovidului — unde după tradiţie ar fi locuit şi ar fi murit bardul *Artei de a iubi*. Cel puţin, de cercetezi pe locuitorii acestor maluri triste, ei îţi istorisesc, ca despre un fapt a cărui legendă a ajuns pînă la ei din generaţie în generaţie, că odinioară a sosit de pe malurile Tibrului un om prea minunat, blînd ca un copil şi bun ca un părinte, că acest om suspina necontenit şi cîteodată vorbea singur, dar cînd vorbea cu un alt om „parcă i-ar fi curs miere de pe buze".

Totuşi trebuie să spun — cu tot respectul ce-l am pentru tradiţie — că faptul venirii lui Ovid în acest loc nu este bine statornicit.

Învăţaţii care se întemeiază pe descoperiri mai noi şi pe probe ce nu se pot tăgădui, după spusa lor, zic că locul oraşului Tomis, reşedinţa poetului exilat, este în altă parte, în mijlocul Dobrogei, ca la vreo treizeci de leghe spre miazăzi...

De la Galaţi la Giurgiu[3], călătoria e mai puţin monotonă. Stîncile înalte şi meterezele pe jumătate dărîmate, cu care este presurat malul turcesc[4] produc un efect foarte pitoresc. Peste drum de malul turcesc se coboară, printr-un contrast, întinsul şes al Valahiei, acoperit — cît îl poate cuprinde ochiul — cu lanuri bogate.

Giurgiul este un port pe Dunăre, destul de însemnat. El e aşezat în faţa oraşului turcesc Rusciuc. Iată tot ce-ţi pot spune deocamdată despre acest oraş. Locuinţa mea însă ţi-o pot descrie pe larg: o odaie de zece picioare pătrate, cu patru pereţi văruiţi, drept mobile — o rogojină pe care sara se aşterne o saltea, un scaun de paie, un scăunaş de lemn, pe care-l schimb după voinţă în masă de mîncare, masă de toaletă şi birou; pentru ca să mă spăl am un lighean şi un ibric, dinaintea uşei mele este un mic spaţiu deşert înconjurat de un zaplaz, unde am voie să mă plimb întovărăşit de un străjer, a cărui limbă n-o pricep şi care este însărcinat să mă oprească de a mă apropia de alţii. Iată împărăţia mea!

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1975.

[2] Companie de navigaţie fondată în 1836.

[3] În acest oraş era un punct de carantină, obligatorie pentru toţi cei ce intrau în principate.

[4] Cum se ştie, statul bulgar medieval a fost cotropit de armatele otomane şi teritoriul său transformat în parte integrantă a Imperiului otoman, cu toate consecinţele implicate de organizarea specifică a imperiului; de aceea autorul vorbeşte despre Bulgaria ca despre Imperiul otoman.

De-aș voi, m-aș putea crede un om de seamă, și-mi vine cîteodată să strig, ca în piesele de teatru: Săriți soldați!

S-a întîmplat ceva nou: în aceeași zi, directorul lazaretului, care lipsea cînd am sosit, aflînd azi dimineață că are un nou oaspe, s-a grăbit... să vie să-mi facă vizită. Știți ce-am aflat prin dînsul? Că la București era revoluție de vreo cîteva zile, că se proclamase Constituția, că vodă o iscălise și apoi abdicase și se retrăsese la Brașov, în Transilvania; și că toate autoritățile civile și militare fuseseră schimbate. Acum îmi dau samă de zgomotul de împușcături ce le-am auzit asară și de cocarda tricoloră pe care de azi dimineață o zăresc pe pieptul soldaților de strajă, pe zidurile lazaretului. Și eu, care după poftirea prietenului meu necunoscut, domnul Rosetti, veneam să petrec o lună sau două în țara lui, pentru ca să vizităm împreună acest pămînt, care, pentru noi europenii din Occident, este ca un fel de terra ignota, iată-mă căzut în focul unei revoluții! Măcar de nu s-ar fi vîrît și domnul Rosetti în acest vălmășag, însă după cîte am auzit spuindu-se despre dînsul și după cum se descrie însuși în scrierile sale, mi-e foarte teamă!...

Altă descoperire! Străjerul meu vorbește latinește. Adineaori, pe cînd îmi făceam plimbarea zilnică în afară de zaplaz, am zărit vaporul austriac care intra în port. Străjerul mi l-a arătat cu degetul, zicîndu-mi: „He, domne, vapor a venit".

Îmi închipuesc că dacă vapoarele ar fi fost inventate în vremea lui Cesar, tot astfel ar fi grăit un legionar roman. Rămăsesem uimit, apoi cugetai că mă aflam în mijlocul unui pămînt latin, că vorbeam cu unul din urmașii coloniștilor lui Traian, care au populat din nou Dacia după cucerire și ai căror fii au păstrat aproape neatinse portul, tradițiile și limba mumei patrii. Aceste reamintiri puseseră un capăt uimirii mele.

Încă o vizită! De astă dată a venit noul cîrmuitor (prefect) al districtului în persoană, în ținută oficială, cu spadă și încins cu o eșarfă tricoloră, albastru, galben, roșu, culorile naționale ale românilor. El mi-a adeverit istorisirea directorului despre evenimentele întîmplate la București. Apoi a mai adăugat cu o amabilitate deosebită că, aflînd despre prezența mea în lazaret, venise să-mi ofere serviciile sale și să se puie la dispoziția mea. N-aveam decît să aleg între o ședere mai prelungită la Giurgiu, după ce-mi voi fi sfîrșit carantina, sau plecarea imediat spre Capitală. În acest din urmă caz, el punea o trăsură și caii de poștă la ordinele mele...

După ce am vorbit latinește cu păzitorul meu, am mai stat de vorbă cu două doamne, care mi-au făcut onoarea să vie să mă vadă. Ele erau întovărășite de un domn care părea foarte cumsecade...

Programa noastră

Miercuri, în 28 [iunie]. De ieri, curtea mea e tot înțesată cu oameni. Într-una vin și se duc vizitatorii... Toată lumea îmi oferă serviciile sale, sînt invitat pretutindeni, cu toții ar voi să mă oprească în Giurgiu. De ce m-aș duce la București, zic ei? Ca să dau de holeră și ce e și mai rău decît holera, de revoluție? Îmi închipuiesc că aceste persoane amabile nu prea sînt partizane ale noii stări de lucruri... Fie! eu unul sînt încîntat de tot ce văd și-mi vine să strig într-una:

— Ce țară frumoasă! Ce țară frumoasă!

Gîndindu-mă că voi ieși în curînd din lazaret, am voit să-mi regulez socoteala cu stăpînul otelului de acolo. Îți poți ușor închipui mirarea mea, cînd mi s-a răspuns că toată cheltuiala îmi fusese plătită dinainte cu un bon asupra tezaurului român. Iată un lucru minunat!...

Giurgiu, vineri 30 [iunie]. Iată explicația. Prietenul meu prin corespondență, d-nul Rosetti, care, precum mă așteptam, fusese unul din principalii instigatori ai mișcării din București, ajunsese secretar al Guvernului provizoriu. El avea de gînd să-mi iasă înainte la Giurgiu, dar fiind împiedicat prin funcțiile sale, scrisese aici noului prefect, pentru a-i recomanda să cerceteze despre mine la sosirea mea și să-mi dea mînă de ajutor. De acolo se trag grațiozitățile care mi se fac de trei zile și care n-au contenit încă.

După cîte ți-am spus, înțelegi bine că nu șed la otel ca orișice călător de rînd. Întîi nici nu sînt sigur că este un otel la Giurgiu. Eu ocup un apartament confortabil în casa d-lui P., prezidentul divanului (tribunal) districtului. Însuși prefectul m-a dus la gazda mea, care era unul din numeroșii mei vizitatori din lazaret. Prezentația era făcută dinainte. Gazda mea mi-a strîns mîna, zicîndu-mi:

— Ședeți aici cum veți voi și cîtă vreme veți voi. Ne bucurăm de sosirea d-voastră și vom face totul ca să vă pară rău după noi cînd veți pleca.

Apoi mi s-a adus dulceață și ciubucuri turcești. Deși gazda mea este din partida progresului, el ține la obiceiurile vechi și are dreptate.

Cu toate că mă aflu bine la Giurgiu, n-am să stau mult aci. Sînt nerăbdător să mă văd la București, unde evenimentele devin din zi în zi mai grave. De ieri, am auzit mult vorbindu-se politică, și acum sînt întrucîtva în curentul situației, care e destul de încurcată. Despre aceasta vei puteaj udeca prin următorul fragment de conversație, ce l-am avut azi dimineață cu gazda mea și despre exactitatea căreia îți răspund, dacă nu în ceea ce privește cuvintele, cel puțin în privința sensului.

— Explică-mi întîi, i-am zis eu, cine sînteți și ce voiți?

— Nu sîntem nimic, mi-a răspuns el, și voim să fim. Iată toată întrebarea. Cît despre istoria noastră, și dînsa se poate rezuma în cîteva cuvinte. Odinioară, Moldo-Valahia, adică România (căci acesta este numele țării noastre; întreabă pe țăranul de dincoace și de dincolo de Milcov, el nu cunoaște alt nume) forma un stat liber și independent ca Ungaria, ca Polonia, cu care multă vreme a purtat război. Apoi veni ziua în care... nemaifi-

ind în stare să reziste la cei doi puternici vecini ai săi, se puse ea singură sub suzeranitatea Porții, rezervîndu-și însă, în mod formal, drepturile sale ca nație. Dar turcii — spaima Europei pe atunci — observară rău capitulațiile... Nici o nație creștină nu interveni în favoarea ei. Mai tîrziu Rusia, care, deabia născută, tindea deja a se substitui Turciei într-o parte din posesiile sale europene, ridică chestia principatelor și făcu dintr-însa instrumentul de căpetenie al politicii sale în Orient. Ca coreligionară a moldo-valahilor, ea le luă în mînă cauza și, profitînd de starea de slăbiciune extremă în care ajunsese Poarta în urma celor mai multe războaie ce le purtase în contra Rusiei, aceasta izbuti a fi recunoscută succesiv apărătoarea oficioasă, apoi garantă, în urmă protectoare a principatelor, ceea ce ne-a adus la urma urmelor a avea doi stăpîni în loc de unul, fiindcă acești doi stăpîni nu se înțeleg și se hărțuiesc într-una, noi primim loviturile din amîndouă părțile. Ei bine, aducîndu-ne iarăși țara în condițiile normale ale existenței sale politice, am voit să punem un capăt la o stare de lucruri absurdă și nesuferită. Condițiile normale ale existenței noastre politice sînt acele care se trag din vechile noastre Capitulații cu Poarta, căci tratatele care au intervenit în urmă între Poartă și Rusia nu sînt îndatoritoare pentru noi, fiindcă au fost încheiate fără participarea noastră. Va să zică, nu ne mai trebuie protectorat și voim să ni se recunoască autonomia întreagă.

Aceasta este programa noastră!

Poporul salvează guvernul

Sîmbătă dimineața, 1 iulie [1848]. O trăsură de drum, înhămată cu patru cai, mă așteaptă în curte. Cu această trăsură a sosit aici fostul ministru V. Peste o jumătate de ceas plec. Îmi întrerup aici istorisirea, pentru a o urma după sosirea mea în București. Aveam de gînd

Cine a compus „Cîntecul lanculuі"?

3/15 mai 1848. „Splendidă a fost ziua cînd și-a făcut Avram Iancu întoarcerea în Blasiu [Blaj] cu muntenii lui înainte de adunare. Cetele de moți erau postate în zăvoiul de peste Tîrnave. Întru întîmpinarea lor a ieșit tot Blasiul cu mic cu mare, în frunte cu profesorii și canonicii. La întoarcere, în cap de rînd, era însuși Iancu în port de sat, cu căciula rotilată, cu pistoalele grele la brîu și cu mantaua albă de beliduci. Mulțimea îl sorbea cu ochii, iar moții erau mîndri de dînsul peste măsură. Alături de Iancu, venea pe jos renumitul profesor de cîntări din Blasiu, Begnescu, intonînd marșul vremii: «Astăzi cu bucurie/ Românilor veniți, / Pe Iancu în cîmpie/ Cu toți să-l însoțiți,/ Spălați armele voastre/ Curînd să alergați,/ Din plaiurile noastre/ Pe dușmani alungați»". Marea mulțime a românilor, adunați de pe toate plaiurile țării pe Cîmpia Libertății de la Blaj, asculta — potrivit consemnării lui Alexandru Lupeanu, Blajul istoric în icoane — *pentru prima oară* Cîntecul Ianculuі, *devenit adevărat marș al revoluționarilor pașoptiști, una dintre cele mai îndrăgite și mai răspîndite melodii românești.*

Cine a fost autorul acestui cîntec? O întrebare cu atît mai firească, cu cît multă vreme numele lui a rămas anonim. Manuscrisele lui Gheorghe Ucenescu și Pană Brăneanu, tipăriturile muzicale ale lui Dimitrie Vulpian — muzicologi reputați din veacul trecut — precum și numeroasele colecții de folclor, cîntece de lume și coruri, au popularizat Cîntecul Ianculuі *fără a-i menționa autorul. Chiar și cînd numele acestuia a devenit cunoscut, a fost consemnat greșit — Bengescu în loc de Begnescu. Scurta menționare din lucrarea lui Alexandru Lupeanu ne precizează numele său adevărat, precum și funcția ce o îndeplinea la celebra școală din Blaj. Date extrem de sumare, care ridică încă o dată întrebarea: cine a fost totuși Begnescu?*

Recent, am intrat în posesia unui Jurnal *de familie în două volume redactat de Remus Begnescu care ne îngăduie să refacem biografia lui Niculae Begnescu. „Vă las suvenire — se consemnează în prefața manuscrisului — cele scrise în aceste volume, ca trecînd în lume și ajungînd și voi la vîrstă matură, să judecați din cele spuse aci, prin cîte are de a trece omul, trecînd prin această lume. Vă espui totdeodată aci, pe cît îmi va sta în putință, cine au fost strămoșii, moșii și părinții voștri, cîte au suferit și cînd au murit".*

să mă opresc pe drum pentru a vizita cîmpul bătăliei de la Călugăreni, vestită în analele militare ale Valahiei. Las asta pentru o altă ocazie, sînt grăbit de a ajunge pe scena evenimentelor.

Cînd sosii în București, la trei după amiază (1 iulie), orașul avea o înfățișare ciudată. Prăvăliile și ferestrele otelurilor erau închise. Norodul se îmbulzea pe uliță. Grupuri numeroase, compuse din oameni ce semănau a fi din toate clasele, din toate profesiile, preoți, burgheji, meseriași, staționau pe piețe și dinaintea edificiilor publice. Nu se zărea nici un soldat, nici un om înarmat și purtînd uniformă. Trecătorii se examinau unii pe alții cu ochii, pe fețele lor se citea totodată și durere și amenințare. Ce se întîmplase? Ce era să se întîmple? Acest murmur surd, acest freamăt care din vreme în vreme tulbura mulțimea și o făcea să se miște ca valurile unei mări vestea oare apropierea sau sfîrșitul furtunii?

Deodată se făcu o tăcere mare. Văzui grupurile desfăcîndu-se singure, trecătorii se așezară pe amîndouă laturile uliței, chiar surugiul meu își opri caii și se lipi de zid.

În mijlocul șoselei, veneau încet trei brancarde pe deasupra cărora fîlfîiau drapeluri cu culorile naționale și care erau purtate de oameni cu capetele goale, ce se schimbau, din trei în trei minute. Pe tot drumul cortegiului, poporul își descoperea capul și făcea semnul crucii. Cînd trecu pe dinaintea mea, privii și eu. Opt cadavre, găurite de gloanțe, erau culcate de-a curmezișul brancardelor. Îmi scosei și eu pălăria și salutai pe cei dintîi martiri ai Revoluției. Catastrofa, a cărei amănunțimi le cunoscui mai tîrziu, se întîmplase de-abia de cîteva ceasuri și se lega cu una din acele peripeții ce sînt atît de dese în dramele revoluțiilor. Guvernul provizoriu făcuse greșeala de a menține în capul miliției pe colonelul O[dobescu], un om mai mult decît suspect din cauza antecedentelor sale și a legăturilor sale politice. Stăpîn pe armată și închipuindu-și că guvernul e șubred, a doua zi după

Așadar, o cronică de familie, începînd cu întemeietorul familiei, Gheorghe Begnescu, despre care se consemnează: „Leagănul său și al părinților lui ar fi în comuna Buteni, aproape de Arad... Atît el, cît și soția lui, străbunica mea, pe care o chema Sava, au decedat fiind destul de tineri". Un capitol mai amplu e rezervat urmașului lui Gheorghe Begnescu, Niculae, autorul cîntecului care ne interesează: „Urmînd teologia — povestește despre acesta, fiul său — a ieșit cu titlul de învățător și mai tîrziu, după căsătorie, preot. În anul 1845 îl găsim ca învățător pe lîngă școala de pe lîngă biserica ortodoxă din Abrud. Se mută apoi, cu aceleași atribuțiuni la Deva, unde îl găsim în aceeași funcțiune [ca] la Abrud în 1847. În anul 1848 ia parte la revoluția lui Iancu, găsindu-l printre revoluționarii pentru libertate, așa cum am arătat după documente în paginile anterioare ale acestui volum. Se căsătorește în anul 1849, încă la Abrud, cu Ană din familia Marcu și acum îl găsim în 1850 ca preot capelan la Mitropolia din Sibiu, sub mitropolitul Șaguna. În 1853 este înaintat protopop onorar, iar la 1855 trece sub mitropolitul Ion Sterca Șuluț la 30 ianuarie acel an și ocupă și catedra de muzică bisericească la Blajiu, unde în iulie același an este numit ca asesor, membru în consistoriu, după ce, în anii 1852-1853, fusese profesor extraordinar de canto la Seminarul din Sibiu. La 1 septembrie 1859 este numit paroh în Cîmpeni, după cum se vede din actul de luare în primire, datat la 23 decembrie 1859 și care se află de asemenea în anexă. În Cîmpeni, stă pînă în 1862, cînd îl găsim reîntors din nou la Blajiu. În anul 1865 este numit paroh al Thürului [Tiurului], unde oficiază pînă la moartea sa, în februarie anul 1873".

Biografia lui Niculae Begnescu ne relevă faptul că principala sa profesiune era, neîndoios, muzica. A fi profesor de canto (preot capelan) la Sibiu, dirijor de cor și profesor de muzică la cel mai de seamă institut românesc din Transilvania (Seminarul, devenit ulterior Academia teologică din Blaj), înseamnă că Niculae Begnescu era un muzician de superioară pregătire artistică, anticipîndu-i pe compozitorii Dimitrie Cunțan și Iacob Mureșianu — pionieri ai muzicii românești din Transilvania veacului trecut.

Cronica fiului său nu ne furnizează date mai concrete privind viața și activitatea lui Niculae Begnescu. Cît privește activitatea revoluționară, ne-o descrie chiar autorul cîntecului, în rîndurile pe care le-a dictat fiului său.

„Nu mult după aceasta [relatarea începe cu anul 1845] isbucni revoluțiunea... Ca român..., mi-era datoria sfîntă, ca să iau armele la mînă. În Abrud, aveam un frate de cruce, amicul cel mai sincer, anume Ion Buteanu, advocat. Avram Iancu, de asemenea, îmi era amic sincer. Cu toții în unire apucardm armele pentru a ne apăra drepturile și naționalitatea". Dacă vom adăuga la informațiile privind Cîntecul Iancului *pe aceea că prietenul său Ion Buteanu a scris versurile altui cîntec revoluționar —* Supt o culme de cetate *—, a cărui melodie, în stil popular, a fost, cu certitudine, aranjată de același Niculae Begnescu, reiese limpede că ne aflăm în fața unui muzician de talent, care trebuie definitiv înscris în istoria muzicii românești.*

Viorel COSMA

Revoluție colonelul crezu că ar putea prin o mișcare repede să se facă stăpîn pe situație. Pe la două după miezul nopții, pe cînd membrii guvernului erau adunați în locul obișnuit al ședințelor lor, ușa se deschide năprasnic, marele spătar (acesta este titlul ce-l are în Valahia șeful miliției [armatei]) intră în sală, urmat de un grup de ofițeri și, adresîndu-se către colegii săi, le zise:

— În numele Caimacamiei, vă arestez!

Și pentru a preîntîmpina orice încercare de rezistență, el le arată vestibulul ce era plin de soldați și curtea în care erau așezate în ordine de bătălie două companii, cu comandantul regimentului în frunte. Reacția [reacțiunea] biruia, dar uitase să ție seamă și de popor.

Aflînd de arestarea șefilor săi, el se îmbulzește la Palat, strigînd:

— Trăiască Constituția, trăiască Guvernul provizoriu!

Trupa, care este respinsă prin singura îngrămădire a mulțimii, se trage lîngă ziduri și-și pregătește armele. Poporul tot înaintează și înconjură armata cu un semicerc care se tot strîmtează. Spaima cuprinde pe soldați, ei trag; un strigăt mare se ridică. Vreo cincisprezece oameni, morți sau răniți, sînt culcați la pămînt. Dar poporul întreg s-a simțit atins. El se repede peste cadavre, suie scările Palatului, sparge ușile și intră biruitor înăuntru, pe cînd soldații fug înspăimîntați prin toate ieșirile. Prizonierii sînt eliberați și domnul O. cu complicii săi, care cu mare greutate au fost scăpați de furia poporului, înlocuiesc pe prizonieri în odaia ce le-a slujit drept închisoare timp de trei ceasuri.

Aceste scene se petrecuseră dimineața la București, pe cînd eu, sub un soare arzător și cu o iuțeală de care nu-și pot face o idee acei ce n-au întrebuințat poșta română, zburam peste cele șasesprezece sau șaptesprezece leghe ce despart Giurgiu de Capitală. ■

POPORUL ROMÂN SPUNE NU FASCISMULUI ȘI RĂZBOIULUI

(Urmare din p. 9)

ani de către P.C.R., așa cum istoria de mîine va consemna justețea politicii de astăzi a partidului nostru de edificare a socialismului și comunismului pe pămîntul României cu poporul și pentru popor. Relevînd peste ani forța mobilizatoare a marilor evenimente din trecutul de luptă al poporului nostru, secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adresat un înflăcărat apel întregii națiuni în cadrul cuvîntării rostite la istorica Plenară a Comitetului Central al Partidului Comunist Român din luna aprilie, 1989: *„În acest an avem multe aniversări jubiliare — și 1 Mai, și 23 August și altele. Trebuie să desfășurăm în așa fel activitatea încît întîmpinarea tuturor acestor evenimente — și, mai cu seamă, necesitatea progresului continuu al patriei noastre — să asigure îndeplinirea în cele mai bune condiții a planului și programelor de dezvoltare economico-socială. Așa vom întîmpina și vom sărbători cum se cuvine toate aceste evenimente!"*

Marea demonstrație de masă de la 1 Mai 1939 din capitala României, prin care poporul român și-a afirmat poziția sa profund antihitleristă și antirevizionistă, pentru apărarea hotarelor țării reîntregite și menținerea păcii, a relevat din nou cu putere exemplara dăruire, devotamentul fierbinte ale tovarășului Nicolae Ceaușescu față de cauza partidului comunist, înaltele sale calități politice și organizatorice, remarcabila capacitate de a mobiliza și a îmbărbăta, de a convinge masele largi populare de cauza dreaptă a luptelor revoluționare, patriotice. Toate acestea izvorau din adevărurile clasei muncitoare, ale poporului român, din marele său patriotism revoluționar, care i-au călăuzit viața și i-au caracterizat lupta demnă și curajoasă încă din anii cei mai tineri. Se reliefează viguros faptul că epoca acelor lupte antihitleriste și antirevizioniste de mare importanță, datorită cărora s-a reușit să se frîneze pentru o vreme ascensiunea legionarilor spre putere și împingerea României în orbita Germaniei hitleriste, a prefigurat puternic personalitatea marelui conducător al partidului comunist și al poporului român, pe care istoria îl desemna să împlinească cele mai nobile aspirații și idealuri de libertate, de progres și bunăstare în anii edificării socialismului în România.

Organizată într-un moment în care marile puteri occidentale manifestau tot mai multă indiferență față de aliații lor din Mica Antantă și Înțelegerea Balcanică, lăsînd țările mici din centrul și sud-estul Europei pradă agresiunilor fasciste și revizioniste, atunci cînd puterile contestatare ale tratatelor de pace de după primul război mondial asociindu-se celor ce încercau să acrediteze ideea nefastă a invincibilității hitlerismului, marea demonstrație de la 1 Mai 1939 din capitala României a proiectat în fața opiniei publice mondiale imaginea unui popor dornic de pace și libertate, hotărît să înfrunte forțele fasciste și revizioniste pentru a apăra independența și integritatea țării. Marea demonstrație de la 1 Mai 1939 s-a înscris ca un serios semnal pe care România îl adresa Europei, opiniei publice mondiale pentru unirea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial de către Germania hitleristă și acoliții ei. *„Cînd în multe țări era o oarecare stare de așteptare* — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, *muncitorimea română, sub conducerea comuniștilor, s-a ridicat și a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în fața fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei și că, unită, muncitorimea, popoarele pot bara calea fascismului! Și dacă în 1939 popoarele ar fi acționat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănțuit al doilea război mondial!"* ■

„Cînd văd portretul lui nenea Nicu, unchiul nostru, reprodus de Tipografia Samitca, pe care regret atît că nu l-am cunoscut, căci a murit înaintea căsătoriei tatei, al cărui frate mai mare era, mi se umple inima de întristare! Nimic, nici o urmă din viaţa lui intimă, scrisori, amintiri; o discreţiune rău înţeleasă a distrus tot ce putea să ne facă să pătrundem mai adînc firea lui aleasă! N-a rămas decît ceea ce ştie fiecare, amintirea sufletului său nobil, a vastei sale inteligenţe, iubirii lui de ţară, sacrificiile aduse cauzei sale, munca sa fără preget, care i-a sleit puterile, fiind deja de-o constituţie delicată!... A murit departe, departe de ţara lui iubită, gîndindu-se la dînsa, istovit de dor!"

Am desprins acest scurt fragment referitor la marele patriot şi cărturar Nicolae Bălcescu dintr-o carte intitulată Amintiri şi icoane din trecut, apărută în 1935, la Craiova. Autoarea ei, Olga Gigurtu (1856-1940), a fost fiica cea mai mare a lui Barbu Bălcescu (1824-1884) şi a Elenei Aman (1837-1860). Rămasă orfană de mamă la cea mai fragedă vîrstă, Olga şi surorile ei, Zoe şi Ana (Netty), au avut o copilărie nefericită, datorită mamei lor vitrege, Maria Xange, femeie foarte frumoasă, dar rece şi extrem de distantă cu fiicele soţului ei. Lipsa dragostei materne a fost într-o măsură suplinită de bunicii Mariţa şi Costache Orăscu, care le-au înconjurat cu toată dragostea lor.

Olga a beneficiat de o educaţie îngrijită, formîndu-şi o cultură aleasă. Vorbea curent franceza, germana, italiana şi engleza, avînd lecturi întinse din literaturile scrise în aceste limbi. Studiase pianul, desenul şi pictura, depăşind cu mult nivelul de cultură al tinerelor fete din vremea sa. Între timp l-a cunoscut pe căpitanul de călăraşi Petre Gigurtu, absolvent al şcolilor militare de la St. Cyr şi Saumur, cu care s-a şi căsătorit, la 11 februarie 1876. Au avut patru fete — Alissa, Haretina, Manda şi Valerica — şi un băiat, Ionel, ajuns prim-ministru în iulie 1940. Şi-a urmat pe rînd soţul, avansat treptat pînă la gradul de general, în garnizoanele din Craiova, Bucureşti şi Turnu Severin, şi a desfăşurat şi ea activităţi curente pentru vremea aceea în societăţi de binefacere, devenind preşedinta Crucii Roşii din oraşul Craiova. În această calitate, în timpul războiului de reîntregire (1916-1918) a condus Spitalul nr. 21 din Craiova, rămînînd la postul său şi după

„PLEVNA A CĂZUT!"

ocuparea localităţii de către trupele cotropitoare germane. Olga Gigurtu a activat cu multă rîvnă şi dăruire pentru ajutorarea răniţilor români internaţi în diferitele spitale din localitate şi care nu putuseră fi evacuaţi în teritoriul neocupat. În această activitate a înfruntat numeroase dificultăţi de ordin material şi moral, generate de brutalul regim instituit de ocupanţii germani. Cu atît mai mare i-a fost satisfacţia în momentul în care cauza nobilă a poporului român a triumfat. Iată o însemnare a ei referitoare la marele act al desăvîrşirii unităţii naţionale: „Doamne, cine ne-ar fi spus acum doi ani [**în 1916, cînd guvernul şi autorităţile centrale române se retrăgeau la Iaşi**]... că regele nostru va reintra în Capitală triumfător şi în ajunul realizării visului nostru atît de scump?... Cine ar fi putut gîndi acum patru luni la întorsătura ce vor lua evenimentele?... Împăratul [**habsburg**] a abdicat. Kaiserul cel atotputernic a căzut aşa cum a căzut şi ţarul. Patru împăraţi s-au prăbuşit deodată. Se vede că acest război a fost sortit să schimbe faţa lumii, să consacre triumful democraţiei. Dacă o fi spre binele lumii, fie!...

Unde e tata? Unde e unchiul Nicu Bălcescu? Dacă sufletele mai ştiu ce se petrece pe pămînt, atunci trebuie să tresalte de bucurie! În fiecare dimineaţă mă întreb: «Este oare adevărat? Nu voi mai întîlni, ieşind [**în oraş**] numeroasele uniforme gris-verzui, autocamioanele acelea grele [**germane**] ce zguduiau casele, căruţele încărcate cu lădiţe de provizii [**ce erau expediate în Germania**]..., nu voi mai vedea tăbliţe scrise pe nemţeşte şi puse pe toate casele, privirile nu-mi vor mai fi oprite pe toate acele ordonanţe ce nu se mai sfîrşeau?»... Respir uşurată şi zic: «Doamne, bine că a trecut!» Şi cînd te gîndeşti mai departe, la realizarea visului atîtor generaţii, îţi vine să cazi în genunchi, să mulţumeşti cerului... Ferice de cei ce trăiesc, căci n-au suferit în zadar şi nenorocirile prin care au trecut îi fac să preţuiască şi mai mult fericirea de astăzi, dar plîng de două ori pe cei ce s-au dus. Ei n-au avut cel puţin mîngîierea să vadă că sacrificiul vieţii lor a slujit ţării".

Din 1922, Olga Gigurtu a trăit la Bucureşti, în casa fiicei sale Valerica, unde a şi decedat la 20 ianuarie 1940.

Prin preocupările şi activităţile desfăşurate, prin relaţiile de familie, Olga Gigurtu s-a aflat în contact cu numeroase personalităţi ale vieţii politice şi culturale a ţării, mărturie în acest sens fiind şi numeroasele scrisori inedite păstrate în fondurile Bibliotecii Academiei R.S. România, purtînd semnăturile Elenei Văcărescu, Marthei Bibescu, Mitei Kremnitz, Aristizzei Romanescu, Elenei Teodorini, ale lui A.D. Xenopol, Al. Brătescu-Voineşti ş.a. Revelatoare în această privinţă sînt şi unele însemnări din jurnalul său, cum este, de pildă, cea din 4 martie 1885, despre o serată literară la Titu Maiorescu, la care fusese invitată împreună cu surorile sale: „S-a citit, adică autorul, domnul Caragiale, a citit ultima sa piesă: **De-ale carnavalului,** o farsă care a obţinut premiul la concurs. Pentru mine, o găsesc după acelaşi tipic ca **Scrisoa-**

Olga P. Gigurtu, autoarea însemnărilor

În p. 25: la 28 noiembrie 1877, garnizoana otomană din Pleona, în frunte cu Osman paşa, capitulează în faţa trupelor româno-ruse; ediţie specială a ziarului Românul anunţînd marea izbîndă

rea pierdută, fără a avea însă acelaşi farmec... Era multă lume: Alecsandri, Hasdeu, Slăvici, Negruzzi, Chibici, Caragiani şi mulţi alţii..."

Jurnalul Olgăi Gigurtu furnizează şi alte pasaje semnificative pentru convingerile ei patriotice democratice. Iată cîteva exemple: „9 martie 1927. Titulescu a vorbit admirabil la Geneva, la Liga Naţiunilor [**se referă la celebrul discurs în «chestiunea optanţilor»**] ...A demonstrat că marii proprietari maghiari au fost supuşi aceloraşi legi ca şi cei români şi că nu pot revendica nişte avantagii care n-au fost acordate nici acestora din urmă. Sînt mîndră de Titulescu, pe care îl revendic ca rudă. Mama sa, frumoasa Mariţa Titulescu, era vară primară cu mama mea. L-am cunoscut copil; deşi inteligent, era răsfăţat şi capricios şi niciodată n-ai fi bănuit în el pe omul excepţional de astăzi... Îi voi scrie să-l felicit...

9 ianuarie 1934. S-au petrecut fapte grave şi triste. După căderea ţărăniştilor de tristă memorie, liberalii au luat puterea. I.G. Duca, şeful lor, primise, pe cît se pare, mai multe avertismente din partea Gărzii de fier. Îi împiedicase să voteze, căci se pare că acest partid are tendinţe hitleriste... şi a plătit-o cu viaţa. A fost ucis mişeleşte pe peronul gării Sinaia, în timp ce ieşea de la doctorul Costinescu... Asta a impresionat

toată țara. Asemenea moravuri barbare nu existau la noi...

27 septembrie 1936. Boala lui Titulescu a preocupat toate jurnalele. Cred că a fost și din cauza modului cum s-au purtat cu el [**la 29 august fusese înlocuit la conducerea Ministerului de externe**]. Nu te porți astfel cu un om superior ca el..."

Din acest jurnal, rămas inedit, pe care a început să-l redacteze de la vîrsta de 16 ani, document memorialistic ce impresionează prin sentimentele patriotice, sinceritate și bun simț, am selectat fragmentele pe care le reproducem mai jos. Ele se referă la evenimentele care au marcat momentul important al cuceririi independenței absolute de stat a României, consfințit prin jertfele ostașilor noștri în războiul din 1877-1878, eveniment întîmpinat cu mare entuziasm de întreaga suflare românească. Originalul jurnalului redactat în limba franceză, moștenit de Petre Chiru, nepot de fiică al autoarei, se află în prezent în fondurile Muzeului memorial „Nicolae Bălcescu" din comuna Băicești pe Topolog, județul Vîlcea. Traducerea, titlul, cuvintele cuprinse între paranteze drepte și notele din subsol ne aparțin; întreruperile de text au fost marcate prin trei puncte.

Paul CERNOVODEANU

9 mai 1877:
„Vestea a fost primită de toți cu bucurie"

29 octombrie 1876. *Lucrurile se complică din ce în ce și orizontul se întunecă. Nu se mai aud decît vești rele. Rușii trec zilnic în Serbia [grupuri de voluntari ce mergeau în Serbia, aflată în război cu Imperiul otoman]. Turcii se luptă cu îndîrjire. Ministrul nostru de război, împreună cu președintele Consiliului [de Miniștri], Brătianu, au trecut în Rusia, la Livadia*[1]*, unde se găsește actualmente țarul, ca să se înțeleagă asupra atitudinii țării noastre în situația prezentă. Se vorbește despre concentrări, despre manevre, statul cumpără armament, ne putem aștepta la orice. Rămîne să știm dacă toate acestea vor servi la ceva. Sînt foarte neliniștită... Petre [soțul autoarei] este grozav de ocupat...*

Sîmbătă, 30 octombrie... *A sosit o hîrtie prin care Petre a primit ordin să fie gata în noaptea asta cu escadronul său și cînd va auzi trei lovituri de tun să fie în Piața Episcopiei [din Craiova]... Se așteaptă sosirea domnitorului și poate că pentru asta...*

13 aprilie 1877. *Chiar dacă războiul nu este încă declarat, el este iminent. Trupele noastre, care se concentraseră la Calafat spre a face față turcilor, în caz că aceștia ar fi fost să treacă Dunărea pe la Vidin, au primit ordin să evacueze imediat orașul și să se retragă la Bălești*[2]*.*

Rușii au intrat în România prin trei puncte diferite: pe la Iași, pe la Bălgrad și Cahul,

Maria Titulescu și cei trei copii ai săi (de la stînga la dreapta): Cornelia (căsătorită Nenișor), Nicolae Titulescu și Maria (căsătorită Cristu)

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1977.

[2] Temîndu-se că Poarta va pune în practică amenințările că va „arunca armatele sale în România", la 11 aprilie guvernul român a hotărît să retragă grosul trupelor sale de la Calafat, păstrînd în zonă numai un cap de pod în dreptul Vidinului.

fără măcar să anunțe guvernul nostru. După vederile mele simpliste, aceasta mi se pare un semn strivitor de dispreț pentru România, în afară de cazul în care ar exista o înțelegere secretă, căci speranțele cel puțin par a dovedi din partea noastră o înclinare pentru Rusia[1].

Va lua oare armata română parte la acțiunea care se angajează pe aproape întreg teritoriul nostru? Iată ceea ce încă nimeni nu știe.

Se spune că ofițerii și soldații noștri au suferit din cauza evacuării Calafatului. De un an de zile, zic ei, ne tot poartă pe drumuri. Ar vrea să intre mai iute în acțiune și sînt sătui de acest statu-quo. Cred că dacă ostașii noștri vor fi bine conduși, vor face adevărate vitejii. E o plăcere să-i vezi... Sînt veseli și ageri, sînt calmi și de cînd sînt concentrați aci, nu s-a auzit de nici un caz de dezertare, de nici un fapt urîcios. Pe mine mă bucură asta și cred că orice inimă cu adevărat românească se bucură.

Vineri, 22 aprilie. *Turcii au început [la 21 aprilie] bombardarea Calafatului. Armata noastră s-a deplasat în masă spre Calafat, de unde plecase înainte. A revenit și la Poroina, la Băilești și în diverse alte locuri. Se vorbește că nu vom intra așa curînd în luptă, dar nimeni nu știe nimic pozitiv. Rușii au fost bătuți în Asia...*

14 mai... *În ziua de 9 mai s-a proclamat independența țării noastre. Vestea a fost primită de toți cu bucurie și nici n-ar putea fi altfel. Prin acest fapt războiul a fost declarat turcilor*[2]. *Domnitorul trebuie să sosească diseară la Craiova, pentru a pleca mîine dimineață la Calafat...*

11 august... *Se pare că rușii sînt bătuți aproape peste tot. La început erau victorioși... Trecerea subită a Dunării și intrarea lor în defileul Balcanilor a surprins toată Europa și iată acum că o bătălie mare pierdută la Plevna și alta în Asia au schimbat fața lucrurilor*[3]. *Unii încep să se descurajeze, alții tot mai speră, căci Rusia primește numeroase întăriri de trupe... O parte din armata noastră a trecut Dunărea [la 12-15 august], Dumnezeu să-i ajute!*

Noi muncim de zor să instalăm un spital înființat de o societate de doamne din care fac și eu parte. Doamnele și medicii din București ne-au venit în ajutor cu sume mari de bani...

Petre e furios că se vede silit să rămînă la Calafat, unde pentru moment totul este în inacțiune... Înțeleg dorința și regretul lui Petre, îi împărtășesc ideile și-mi spun că în locul lui aș gîndi la fel. Este trist pentru un bărbat mîndru și capabil să fie forțat să rămînă la o parte...

14 noiembrie... *Războiul continuă și se pare că va fine toată iarna... Armata română a trecut Dunărea... Ostașii noștri s-au purtat ca niște bravi la Plevna, au luat două redute, în fine, au provocat admirația tuturor celor care i-au văzut și și-au cucerit toate simpatiile. Petre a fost și el la Plevna și a luat parte la bătălia din ziua de 6 [corect 7 octombrie]. Un mare număr din eroii noștri au rămas pe cîmpul de luptă...*

28 noiembrie... *Circulă tot felul de zvonuri, dar atît de diverse și difuze că nu mai știi ce să crezi. Se vorbește că grosul trupelor noastre trece de la Calafat în Turcia, trecerea lor s-ar face între Bechet și Calafat; zilnic vedem trecînd pontoane, încît se pare că acest zvon se adevărește. Alții vorbesc de armistițiu, căci despre pace nu poate fi vorba; onoarea Rusiei este prea angajată ca să se gîndească la retragere înainte de a-și fi terminat revanșa; cît despre noi, din clipa în care am comis pasul de a intra în horă, trebuie să jucăm...*

30 noiembrie. *În fine, de două zile respirăm mai liberi, nădăjduim, ne bucurăm, ne felicităm unii pe alții... Plevna a căzut! Unii spun că Osman pașa ar fi capitulat, alții pretind că a avut loc o mare bătălie! Osman pașa încercase în trei rînduri să iasă din cetate și fusese respins, întîi de ai noștri, apoi de ruși. În sfîrșit, a capitulat, văzînd că orice rezistență devenea imposibilă... O fi luat și Petre parte la bătălie? Nu mai știu nimic...*

9 martie 1878. *Iată două luni de cînd nu am mai deschis jurnalul. Sînt pentru a doua oară mamă... Vidinul a capitulat și el și trupele noastre, sub comanda generalului Cerkez, s-au întors triumfătoare în oraș. Craiovenii i-au acoperit cu flori... Era un entuziasm de nedescris. Bieții băieți ce fericiți erau...* ■

---

[1] În spiritul prevederilor Convenției din 4 aprilie, privind trecerea trupelor ruse pe teritoriul României, această acțiune nu se putea petrece decît după ce Corpurile legiuitoare românești ar fi sancționat respectiva convenție. Și cum această sancționare s-a produs abia la 16 aprilie, de către Adunarea Deputaților, și la 17 aprilie, de către Senat, pătrunderea armatelor ruse pe teritoriul românesc la 11 aprilie — în ciuda diverselor „explicații" date de cabinetul din Petersburg — a fost considerată de guvernul și opinia publică românească ca un act sfidător.

[2] În fapt, la 29 aprilie, Adunarea Deputaților adoptase o moțiune prin care fusese declarată starea de război cu Imperiul otoman.

[3] Se referă la înfrîngerea trupelor ruse la Erzerum, în Asia, și eșuarea primelor atacuri asupra Plevnei, la 8 și 18 iulie 1877.

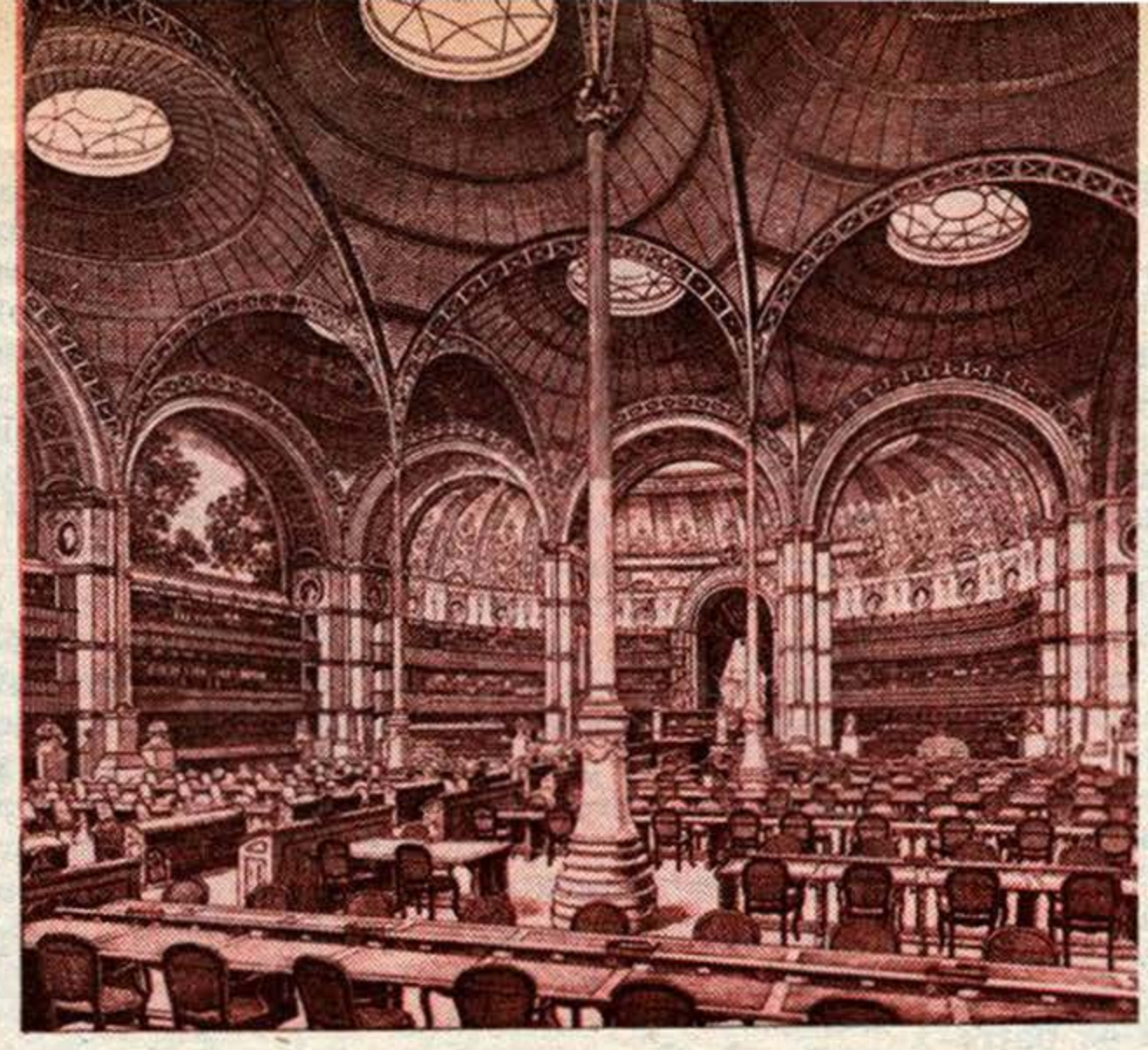

Prezentăm cititorilor noştri alte fragmente din scrierea memorialistică intitulată Cîteva suvenire ale carierei mele, de George Bengescu (1848-1922), fost diplomat şi om de litere. În centrul paginilor selectate se află, în continuare, Vasile Alecsandri, pe care autorul acestor însemnări l-a cunoscut îndeaproape, colaborînd cu el în perioada cînd poetul s-a aflat ca reprezentant al ţării noastre la Paris (1885-1889).

După ce în episodul anterior George Bengescu evocase începuturile misiunii diplomatice a lui Alecsandri în capitala franceză şi legăturile sale de prietenie cu Ion Ghica, ministru plenipotenţiar al României la Londra, să-l urmărim acum depănînd noi „suvenire“ despre neuitatul autor al Pastelurilor, al Chiriţelor, cîntăreţul vitejiei ostaşilor români pe cîmpurile de luptă ale Războiului de independenţă.

Ca şi în fragmentul precedent, precizăm că pentru cursivitatea lecturii nu am mai marcat prin trei puncte întreruperile din text, pe care l-am transcris conform normelor ortografice actuale, păstrînd însă unele particularităţi stilistice ale autorului. Titlul, subtitlurile, explicaţiile din paranteze drepte şi notele de subsol ne aparţin.

I.L.

GRAŢIE PATRIOTISMULUI ROMÂNILOR

GEORGE BENGESCU

Sosit la Paris pe la începutul lui aprilie [1885], Alecsandri, pe lîngă nemulţumirile ce-i aduseseră primele dificultăţi ale instalaţiunii sale, avu mîhnirea de a constata că relaţiunile noastre economice cu Francia deveneau din zi în zi mai puţin satisfăcătoare... Se arătă hotărît de a-şi da demisia şi de a pune astfel capăt la toate necazurile şi la toate neajunsurile cu care se lupta de cînd sosise la postul său.

După lungi stăruinţe, abia obţinui de la dînsul ca să renunţe la un asemenea proiect şi, ceea ce contribui mai mult decît slaba mea influenţă, a-l face să revie asupra resoluţiunii sale fu, pe de o parte, autorizarea ce-i veni de la Bucureşti de a-şi schimba locuinţa şi de a se muta din strada Penthièvre, într-un apartament ales de dînsul în strada Murillo, lîngă parcul Monceau, iar, pe de altă parte, îmbunătăţirea relaţiunilor noastre economice cu Francia, în urma numirii lui de Coutouly ca reprezentant al Republicii [Franceze] în România.

Scrisori de acreditare

Mare fu veselia mea cînd aflai de la preşedintele Consiliului că era decis să trimită pe de Coutouly la noi, cu misiunea specială de a urmări îmbunătăţirea relaţiunilor economice dintre ambele ţări. Mă grăbii, conform dorinţei exprimate de Freycinet, de a cere în mod oficial guvernului nostru agrearea lui de Coutouly ca ministru al Republicii Franceze şi totodată împărtăşii lui Alecsandri, care plecase în concediu în primele zile ale lui august, această ştire îmbucurătoare.

Nici Parisul, cu toate atracţiunile lui, nici înalta situaţiune ce Alecsandri ocupa în capitala Franciei, nici consideraţiunea şi stima de care el se bucura pe lîngă colegii săi care toţi preţuiau în-

În imagine: sala de lectură a Bibliotecii Naţionale din Paris, frecventată de G. Bengescu în timpul şederii sale în capitala franceză.

tr-însul finețea spiritului, blîndețea caracterului, amenitatea [amabilitatea] manierelor, n-au putut să aline niciodată în sufletul poetului mîhnirea intimă ce-i adusese depărtarea sa din țară. Iarna îi era dor de omătul ce acoperă, ca un văl nemărginit întinderea cîmpiilor noastre, și el, omul poate cel mai friguros care a fost pe lume, vorbea cu plăcere de gerul aspru de la noi, iar vara, cînd Parisul ardea ca un cuptor înfocat, gîndul poetului zbura spre umbra răcoritoare a luncii din Mircești.

De atunci [de la mutarea în strada Murillo] Alecsandri se făcu din ce în ce mai casnic. Afară din orele ce petrecea cu noi la cancelaria Legațiunii (care rămăsese instalată în strada Penthièvre) el nu ieșea mai de loc, așteptînd vara cu nerăbdare, pentru a putea porni din nou spre România. Muza lui, care în țară îi zîmbea cu atîta dragoste și care îi inspira, cu atîta dărnicie, ideile și versurile cele mai fermecătoare, pare că în străinătate cerca a-l părăsi. De altmintrelea, el se obișnuise a lucra în tăcerea liniștită a Mircești-lor, față cu tabloul măreț ce avea dinaintea lui, ascultînd crivățul care șuieră vijelios sau vîntul de vară care mișcă încetișor florile din grădină, urmînd cu ochii zborul cocostîrcilor.

Dorul de țară

Agitația zgomotoasă a Parisului și condițiunile materiale ale unei instalări defectuoase, după placul și gusturile sale, îl împiedicau cu desăvîrșire de a se apleca la orice lucrare literară. Afară de un poem în limba franceză, extras din piesa *Ovidiu*, poem ce-l citi într-o zi lui Gounod[1] și pe care marele maestru proiectase de a-l pune în musică, Alecsandri, în cursul iernilor 1886-1890, n-a alcătuit nici o producțiune nouă. Vara el își relua cîteodată condeiul și compunea, mai ales pentru ocazii solemne, scrieri ca *Hora de la Grivița* (august 1886) sau ca *Oda de la sfințirea Curții de Argeș*[2] (octombrie din același an).

În iarna anului 1885-1886, începui a aduna de la însuși Alecsandri o serie de notițe biografice și de suvenire personale, în vederea unui studiu asupra vieții și operelor sale, studiu din care primele capitole au fost publicate în *Convorbiri* [literare].

Boala însă de care poetul fu lovit pe la finele anului 1888, concediile ce lua în fiecare vară, ocupațiile sale personale și diferite alte împrejurări nu ne-au permis de a termina împreună această cercetare retrospectivă a vieții sale; voi păstra însă, cît voi trăi, amintirea acelor prețioase convorbiri în cursul cărora poetul a binevoit a-mi deschide sufletul său, luîndu-mă de confident al gîndirilor sale cele mai intime și inițiindu-mă la lucruri și la fapte de un interes capital, nu numai pentru biografia lui personală, dar și pentru istoria noastră națională de la 1840 încoace.

Grație acelor conversații, am putut cunoaște mai de aproape pe Alecsandri și am constatat, mai bine poate decît oricine, ce simțiri delicate, ce idei nobile și sănătoase, ce aspirațiuni măreți însuflețeau inima lui de poet și de român. Nu voi uita niciodată emoțiunea cu care el vorbea de scumpii săi părinți și mai ales de maică-sa, pentru care el avea o dragoste nemărginită.

Cu ce plăcere el mai evoca suvenirul copilăriei și tinereții lui, al camarazilor de școală, al tovarășilor de luptă, chiar al unor rivali ai săi, poeți, literatori, ziariști, autori dramatici, academicieni, bărbați de stat etc. etc., de care avusese poate oarecare prilej de a se plînge, dar în contra cărora el n-a arătat niciodată vreun sentiment de invidie, n-a pronunțat o singură vorbă de dispreț sau de ură. El avea un suflet într-adevăr nobil și mărinimos; el a cîntat numai patria, libertatea și amorul.

În fine, cu ce pasiune fierbinte, cu ce înfocare tinerească își iubea Alecsandri patria! Cît de dragi îi erau românii săi, și printre români, nu cei mari, cei cu posițiune, cu avere, cu influență, dar cei mici, cei umili, cei care cu plugul înavuțesc țara, cei care cu pușca și cu sabia au scos-o din robie: țăranii, în mijlocul cărora el a trăit, ostașii, a căror vitejie a celebrat-o: „Amice, îmi zicea el cîteodată, eu pot să mor fericit, deoarece am văzut realisate toate visurile tinereței mele: unirea, independența, regatul. Un singur lucru mai doresc, deși nu sînt chemat a-l privi cu ochii: e ca, la bătrînețe, generația d-tale să vadă scumpa noastră Românie încă și mai mare, încă și mai puternică, încă și mai considerată decît astăzi. O țară care, în cincizeci de ani, a făcut progresele de care ne fălim nu e destinată nici a se opri, nici a merge îndărăt. Am absoluta convicțiune că aspirațiunile noastre cele mai ambițioase, cele mai îndrăznețe se vor realiza într-o zi, grație patriotismului românilor".

Sărut pămintul României

Pe cît timp Alecsandri fu ministru al țării la Paris și pînă în ziua cînd căzu bolnav, el își îndeplini cu exactitate și cu conștiință îndatoririle sale de reprezentant al României, urmărind în mod foarte regulat prînzurile și seratele oficiale și nelipsind mai niciodată de a asista, în fiecare miercuri, la recepțiunea ministrului Afacerilor străine. Deoarece însă nu putuse să se obișnuiască cu delicatețea

[1] Charles Gounod (1818-1893), compozitor francez, care prin creațiile sale *Faust*, *Doctor fără voie*, *Mireille*, *Romeo și Julieta* a inaugurat o nouă etapă în dezvoltarea operei franceze.

[2] La 12 octombrie 1886 au avut loc festivități prilejuite de încheierea lucrărilor de restaurare a monumentului de artă feudală de la Curtea de Argeș, ridicat în sec. XVI de Neagoe Basarab.

cam vătămătoare a cuhniei [bucătăriei] franceze, căreia prefera bucatele mai simple de la noi, el se hotărîse, de cîte ori era poftit la vreun prînz oficial, a mînca mai înainte acasă la dînsul, apoi a face act de prezenţă la masa miniştrilor sau ambasadorilor, prefăcîndu-se că prînzeşte şi glumind într-una cu vecinele şi cu vecinii săi, cărora le lăuda mereu calitatea deosebită a bucatelor, pe care nici nu le atinsese.

De altmintrelea, poetul nu se simţea fericit decît în cabinetul său de lucru, cînd putea sta de vorbă cu vreun prieten, fără etichetă, fără ceremonie, uitînd funcţiunile sale de ministru şi găsind scurte orele petrecute în intimitatea unor conversaţiuni familiare. Îi plăcea să vadă împrejuru-i pe membrii legaţiunii, care găseau totdeauna pe lîngă dînsul primirea cea mai cordială şi cea mai afectuoasă, căci Alecsandri ţinea mult la personalul său, ce şi-l alesese singur şi de care nimeni nu s-ar fi putut atinge fără voia lui.

Deşi mare amator de teatru, poetul ieşea foarte rar seara pentru a merge la vreun spectacol: plăcerea lui cea mai vie era de a citi, acasă la dînsul, piesele lui Labiche, autorul său de predilecţiune, cîteva relaţiuni de călătorie.

În anul 1888, Alecsandri se mută din strada Murillo într-un apartament din Avenue Montaigne, de unde vederea se întindea, pe de o parte, pînă la basilica Montmartre, iar pe de altă parte, pe malurile Senei, pe întregul Cours la Reine şi pe clădirile Expoziţiunii universale care se înălţau sub ochii poetului, în toată fala şi în toată strălucirea lor.

Alecsandri ar fi dorit să rămînă în Francia pînă la închiderea Expoziţiunii, însă îi era dor de Mircesti şi de Sinaia; ca în toţi anii, el plecă în concediu la august 1889, întristat, pentru întîia oară poate, de a părăsi Parisul, dar, pe de altă parte, nerăbdător de a vedea ţara, unde el se reîntorcea, totdeauna cu cea mai deplină fericire.

Pentru cine a cunoscut mai de aproape pe Alecsandri, pentru cine a studiat chiar în mod superficial operele lui, acea trebuinţă de a reveni adesea „să sărute pămîntul" României, acea imposibilitate de a trăi aiurea decît sub umbra răcoroasă a luncii din Mircesti; în fine, acea indiferenţă, acel dispreţ pentru onorurile şi foloasele de tot felul ataşate la înalta situaţiune ce el ocupa în Francia — indiferenţă care-l făcea cîteodată să părăsească postul lui în timp de cinci sau şase luni — toate acestea se explică prin unele din trăsăturile cele mai caracteristice ale firii sale. Fără a vorbi de dragostea nemărginită ce el a avut totdeauna de ţara lui, se poate zice de Alecsandri că el a fost, mai înainte de toate, un independent şi un contemplativ.

Puţini poeţi au călătorit şi au văzut mai mult decît Alecsandri; însă lucru curios de observat — el n-a cîntat cu iubire, cu înfocare, cu o emoţiune sinceră şi pătrunzătoare decît frumuseţea şi poezia patriei sale. Veneţia, Palermo, Bosforul i-au inspirat, într-adevăr, strofe nemuritoare; dar farmecul poeziilor scrise pe malurile Adriaticei, sau ale Bosforului provine mai mult din împrejurările vesele sau dureroase în care ele au fost compuse, decît din descrierea, de altmintrelea totdeauna încîntătoare, a locurilor celebrate de Alecsandri, pe cînd versurile scrise în România, toate aceste versuri, par a fi ieşite chiar din fibrele cele mai intime ale inimii poporului român şi sînt ca icoana [imaginea] adevărată şi poetică a ţării şi neamului nostru. ■

CLIO ANUNŢĂ

CINE A INVENTAT ASPIRINA?

Dacă chimistul francez Charles Frederic Gerhardt, mort în 1856, la numai 40 ani, ar reveni printre noi şi ar fi întrebat ce ştie despre aspirină — medicament cunoscut azi în lumea întreagă — n-ar putea răspunde nimic. Şi totuşi, el a inventat-o.

Devenit o autoritate ştiinţifică recunoscută la Paris, la jumătatea veacului trecut, Charles Gerhardt şi-a fondat în 1851 şcoala sa de chimie practică, iar în mai şi iunie anul următor a prezentat în faţa membrilor Academiei de Ştiinţe acidul acetilsalicilic şi modul său de obţinere. Era aspirina. Sau, mai bine-zis, avea să fie aspirina, pentru că, vreme de aproape o jumătate de secol de atunci încolo, lucrurile nu au mai evoluat în ce priveşte noua descoperire. Din păcate, Gerhardt nu a putut bănui proprietăţile terapeutice ale noului produs, iar patru ani mai tîrziu, în 1856, a murit, răpus în numai cîteva ore de o peritonită acută.

Circa 40 ani mai tîrziu, Felix Hoffmann, un tînăr cercetător de la firma germană Bayer, constata, dintr-o întîmplare, eficienţa substanţei în combaterea durerilor. Tatăl lui suferea de o sîcîitoare afecţiune reumatismală, pe care nici un medicament nu reuşise să o vindece. Felix a avut atunci ideea să experimenteze „în familie" diverşi compuşi ai acidului salicilic. Şi a obţinut rezultate bune. Informat despre acestea, şeful serviciilor de farmacologie ale firmei Bayer, Heinrich Dresser, reputat chimist şi farmacist, a încurajat introducerea pe scară largă în terapeutică a descoperirii. În 1899, el a prezentat oficial în faţa corpului medical *aspirina*, pe care a „botezat-o" după denumirea familiei de plante Spiraea, bogate în acid salicilic.

D.F.

CERCETĂRI ARHEOLOGICE COREENE

Bazinul fluviului Daidong din R.P.D. Coreeană abundă în vestigii preistorice. Recent, după cum anunță revista *La Corée d'aujourd'hui*, nr. 11/1988, arheologii coreeni au descoperit în lungul acestui curs de apă noi urme datînd din paleolitic și neolitic. Locuitorii din zonă au semnalat specialiștilor o grotă calcaroasă, despre care circulau numeroase legende. Grota are o intrare înaltă de 2 m, o lungime de 25 m și o lărgime de 4-5 m. Sedimentele scoase la iveală în urma săpăturilor arheologice prezintă cinci straturi de culturi, reprezentînd epoci diferite: primul și al doilea datează din paleolitic, iar cele trei de deasupra din neolitic.

Primele două conțin fosile de oameni — asemănătoare din punct de vedere morfologic cu fosilele de Homo Sapiens, din paleoliticul superior; aici au fost descoperite, de asemenea, unelte din piatră, urme ale unor vetre de foc și fosile de diferite animale. Cele 21 unelte din piatră au fost confecționate din roci calcaroase și din roci conținînd cuarț. Cercetătorii au ajuns la concluzia, în urma identificării a șapte vetre de foc, că grota a fost folosită vreme îndelungată. Al treilea și al patrulea strat de cultură conțin șapte amplasamente de locuințe, resturi de vase, din argilă și praf de talc, ca și fosile de diverse animale.

F.D.

CARȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **Alexandru Dobre — IDEALUL UNITĂȚII NAȚIONALE ÎN CULTURA ROMÂNĂ.**

Editura Minerva, București, 1988, 316 pp., 15,50 lei: *contribuția Academiei Române la procesul de pregătire și cucerire a independenței de stat a României și la înfăptuirea statului național unitar român (vezi și* Magazin istoric, *nr. 10-12/1988).*

● **Radu Popa — LA ÎNCEPUTURILE EVULUI MEDIU ROMÂNESC. ȚARA HAȚEGULUI.**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1988, 324 pp., 48 lei: *monografie consacrată istoriei uneia dintre cele mai importante țări medievale românești ce a jucat rolul unei punți de legătură între Transilvania, Banat și Oltenia.*

● **Eliza Campus — STATE MICI ȘI MIJLOCII DIN CENTRUL ȘI SUD-ESTUL EUROPEI ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE. PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA.**

Editura politică, București, 1988, 230 pp., 17 lei: *acțiuni purtate pentru menținerea statu-quoului în această parte a Europei.*

● **IMMANUEL KANT — PROLEGOMENE LA ORICE METAFIZICĂ VIITOARE CARE SE VA PUTEA ÎNFĂȚIȘA DREPT ȘTIINȚĂ** *(traducere* de **Mircea Flonta** *și* **Thomas Kleininger;** *studiu introductiv și note de* **Mircea Flonta).**

Editura științifică și enciclopedică, București, 1987, 215 pp., 13 lei: *lucrarea — apărută în colecția „Clasicii filosofiei universale" — a fost menită, potrivit dorinței autorului, să ușureze înțelegerea scrierii fundamentale a cunoscutului filosof german:* Critica rațiunii pure.

● **Dumitru Vitcu — ISTORIA SALINELOR MOLDOVEI ÎN EPOCA MODERNĂ.**

Universitatea „Alexandru I. Cuza", Iași, 1987, 224 pp.: *suplimentul IX al Anuarului Institutului de istorie și arheologie „A.D. Xenopol" analizează fenomenele economice și sociale circumscrise evoluției exploatării sării în această provincie istorică românească.*

● **Elie Faure — ISTORIA ARTEI, 5 VOL.** *(traducere de* **Irina Mavrodin).**

Editura Meridiane, București, 1988, vol. I — 212 pp., 20,50 lei; vol. II — 240 pp., 20,50 lei; vol. III — 228 pp., 21,50 lei; vol. IV — 220 pp. și vol. V — 164 pp., 40 lei: *reeditarea cunoscutei sinteze a savantului francez.*

● **Gheorghe Anghel — ALBA IULIA.**

Editura Sport-Turism, București, 1987, 131 pp. + 16 pl. + 1 h., 13,50 lei: *un ghid pentru cei ce doresc să viziteze străvechea așezare transilvană, locul unde la 1 Decembrie 1918 s-a realizat visul de veacuri al unirii tuturor românilor într-un singur stat.*

● **REVISTA DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR.**

Tom 33, nr. 3, 1988, 30 lei: *articole grupate sub genericul „Folclorul și etnografia — argument al permanenței istorice a poporului român".*

● **Ismail Kadare — CETATEA** *(traducere, prefață și note de* **Marius Dobrescu).**

Editura Univers, București, 1987, 230 pp., 12 lei: *o pagină din lupta poporului albanez pentru libertate, sub conducerea eroului național Gheorghi Kastriotul Skanderbeg (1405-1468), în colecția „Romanul istoric".*

PLANȘELE NOASTRE

①②③④ Înscrisă în calendarul mișcării noastre muncitorești încă din 1889, cînd a fost proclamată pentru prima dată ca zi a solidarității internaționale a celor ce muncesc, ziua de 1 Mai a prilejuit, an de an, afirmarea tot mai viguroasă a clasei muncitoare și a partidului ei în viața politică a țării. Imagini de la manifestările de 1 Mai organizate de-a lungul anilor în diverse localități ale României — fotografii din fototeca Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. **(1 Mai 1939: Poporul român spune nu fascismului și războiului,** p. 2)

Turnu Severin (1908) ▲

București (1914) ▼

Craiova (1920) ▲

Galați (1921) ▼

Reşiţa (1929) ▲

Petroşani (1933) ▼

BREŞLELE DE MUNCITORI

București (1939) ▲ **București (1945)** ▼

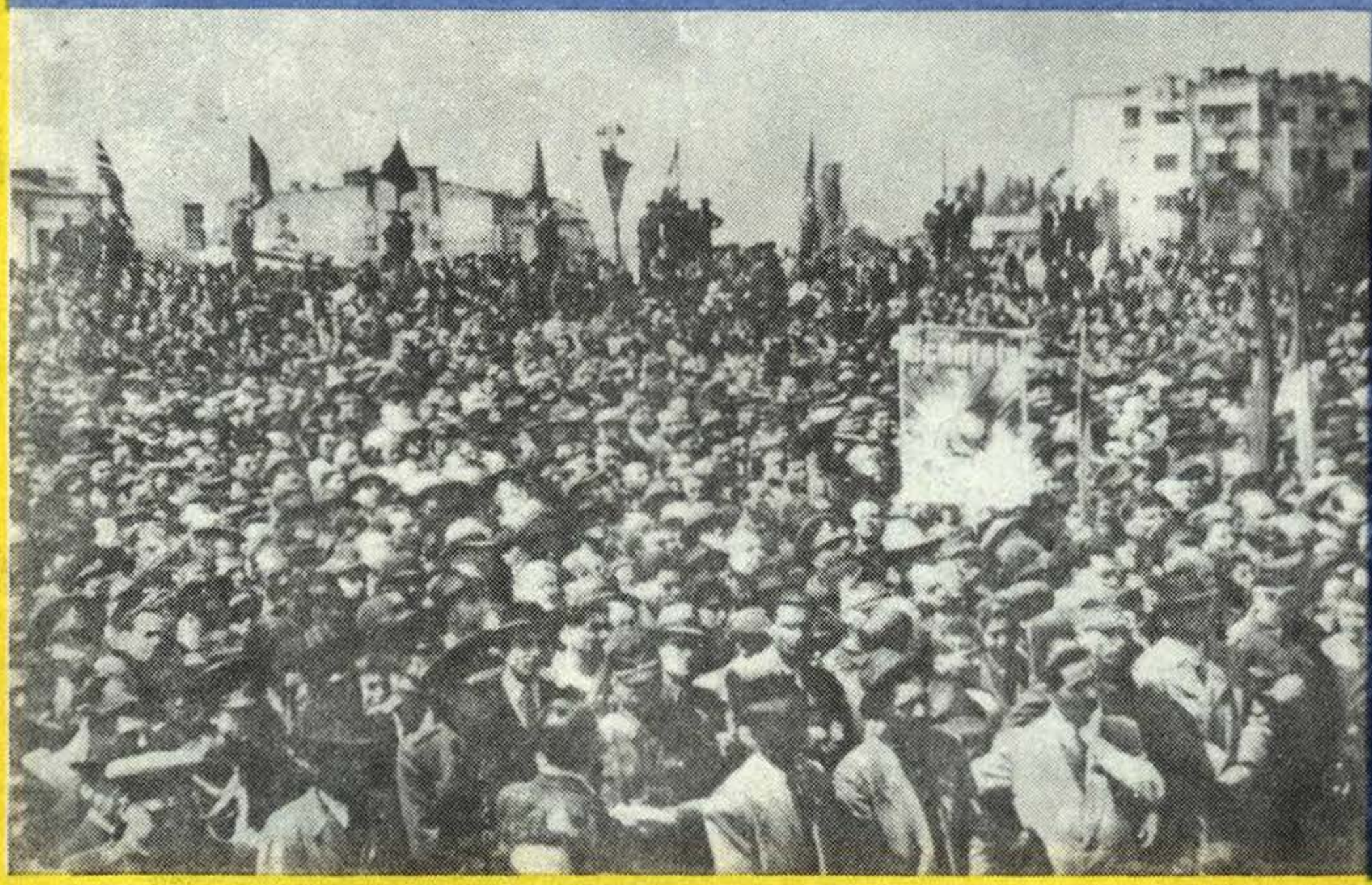

VICTOR SLĂVESCU:

Note zilnice

Cifra populaţiei României la 1 ianuarie 1940, după date oficiale, se ridica la 20 045 485 locuitori. Un studiu asupra Potenţialului de război, a cărui redactare lua în considerare datele pînă în acel an (Enciclopedia României, vol. IV, pp. 973-994) şi aborda, bineînţeles, numai o serie de aspecte („date fiind discreţiunile pe care natura subiectului le impune"), releva că suma mobilizabililor „considerată în jurul celei de 2 600 000 este mică faţă de efectivele ce ni se cer pentru apărarea frontierelor". O latură atrăgînd în şi mai mare măsură atenţia consta în faptul că „gradul de instrucţie puţin ridicat al celor din pătura rurală [cca. 75 la sută din total] micşorează poate unele din frumoasele lor virtuţi înnăscute. Procentul neştiutorilor de carte este apreciabil, cca. 28,7%, şi dacă ne gîndim că pregătirea celei mai mari părţi din cei ştiutori de carte este destul de redusă, vedem că nivelul cultural este foarte scăzut. O lipsă apreciabilă pentru timpurile de astăzi, cînd maşinismul şi armamentul complicat cer în primul rînd elemente cît mai bine pregătite pentru a le utiliza".

Dacă aceasta era, în linii mari, situaţia potenţialului uman, în ce priveşte potenţialul material, concluziile degajate coincideau cu cele ale unui alt studiu: „Situaţia actuală a industriei este însă cu mult prea departe de a satisface cerinţele ei de bază [ale unei industrii dezvoltate]: un potenţial tehnic şi un personal specializat, care să corespundă unei ţări de poziţia geografică şi populaţia României, şi o repartiţie geografică cît mai strategic uniformă a industriilor" (Op. cit., vol. III, p. 822).

Declanşarea războiului, la 1 septembrie 1939, surprinsese armata română în plin proces de reorganizare şi dotare. La 1 ianuarie 1940, la patru luni de la izbucnirea ostilităţilor şi dispariţia statului polon, fundal propice creşterii nemăsurate a primejdiilor decurgînd din planuri oculte împotriva integrităţii teritoriale a ţării, situaţia executării comenzilor de armament pentru infanterie se prezenta astfel: 107 600 arme calibru 7,92 mm, fabricate de Zbrojowka Brno nu fuseseră livrate, în aceeaşi situaţie aflîndu-se 7 080 puşti mitraliere Z.B., model 1930, fabricate de Copşa Mică-Cugir; mortiere Brand de 60 mm, fabricate la Uzinele Volna-Bucureşti, din 408 piese doar 175 intraseră în dotare, iar Societatea Franco-Română nu furnizase nici unul din cele 1 200 contractate; tunuri antitanc de 47 mm, sistem Schneider, din 16 000 piese, firma franceză predase numai 72; aceeaşi situaţie exista în privinţa livrării muniţiei (Istoria infanteriei române, vol. II, p. 231).

La 31 decembrie 1939, V. Slăvescu îşi nota: „Sfîrşit de an şi de caiet [de însemnări]. Ce ne va aduce 1940? ? Cred războiul şi mari încercări". Cînd ceasul bătea ora 12 noaptea, marcînd sfîrşitul de an, se mai afla în discuţii cu maiorul Daru în legătură cu comenzile neonorate din Franţa. „Apoi la 12 ½ plec la gara Băneasa-Mogoşoaia, unde mă sui în vagonul ministerial cu gl. Paul Teodorescu spre a merge la Constanţa, unde întovărăşim pe rege pentru serbarea noului an, la frontiera maritimă".

O problemă centrală a momentului era mobilizarea de noi resurse financiare pentru înzestrarea armatei. Încă la 13 decembrie, guvernul aprobă, în acest scop, un nou plafon financiar, repartizînd trei miliarde lei, pînă la încheierea exerciţiului bugetar curent. V. Slăvescu doreşte însă o urmare practică. A doua zi scrie ministrului de finanţe: „La data de 13 decembrie 1939 totalul de plăţi — angajamente contabile — pînă la 31 martie [1940] era de 20 114 151 490 lei şi Ministerul înzestrării fusese autorizat, conform noului plan de înzestrare să nu depăşească 23 miliarde lei, inclusiv fortificaţiile". Se cere confirmarea pentru încă 3 miliarde lei „pentru comenzile aflate în curs de perfecţionare" (Arhivele Statului Bucureşti [A.S.B.], Fond Casa Regală, Dosar 22/1939, f. 1). La 6 ianuarie 1940, V. Slăvescu prezintă şefului statului şi guvernului, „pentru înzestrare 20 miliarde lei, fără comenzile cu străinătatea. Paul Teodorescu cere [pentru aviaţie şi marină] 6-8 miliarde lei. Tătărescu rămîne perplex la auzul acestor cifre". În cursul unei conferinţe la 10 ianuarie e avansată suma de 35 miliarde lei pentru programul de înzestrare pe exerciţiul financiar 1940/1941. „Discuţie fără hotărîre" are loc la 30 ianuarie şi, din nou, la 6 februarie. Se pierde astfel timp. Pe cînd se risipesc speranţele unui împrumut în Marea Britanie şi ale obţinerii livrărilor din Franţa, sporesc presiunile Germaniei în a condiţiona primirea de armament numai cu plata în petrol; notele lui V. Slăvescu, redate în continuare în Magazin istoric, proiectează lumini încă necunoscute în istoriografie asupra acestui capitol.

Cadenţa infernală a evenimentelor pe fronturile războiului provoacă stupoare şi măreşte

presiunea în cazanul politic bucureștean. La 9 aprilie, Germania invadează Danemarca și Norvegia. A doua zi, ministrul Italiei la București, P. Ghigi, raporta la Roma: „Știrile cu privire la acțiunea Germaniei în Danemarca și Norvegia au produs o puternică impresie și chiar consternare în rîndul opiniei publice românești. De altfel, după cum este și natural, soarta țărilor scandinave este asemănătoare cu acel viitor nesigur rezervat și acestei țări" (I documenti diplomatici italiani, vol. IV, Roma, MCMLX, doc. 27). Pentru V. Slăvescu „eșecul aliaților [anglo-francezi, care debarcaseră începînd cu 11 aprilie] în Norvegia produce mare impresie. Reîncep [după o scurtă vacanță de paște] aceiași viață de grije și încordare" (2 mai 1940). La 10 mai sînt invadate Belgia, Olanda și Luxemburg, armata germană angajînd „războiul fulger" chiar pe teritoriul Franței. „Vremuri apocaliptice", notează V. Slăvescu la 22 mai, cînd armata germană se apropie de Calais, ajungînd la Canalul Mînecii. După șase zile capitulează armata belgiană, treisprezece zile după cea olandeză.

Filele calendarului lunii iunie înscriu: 9 — Norvegia ordonă trupelor sale să înceteze ostilitățile; 10 — Italia declară război Franței și Marii Britanii; 14 — Wehrmachtul ocupă Parisul; 15 — trupele sovietice intră în Lituania, conform cererii trimise în ajun guvernului acestei țări, iar după două zile, conform unei proceduri similare, în Letonia și Estonia, unități ale armatei sovietice aflîndu-se pe teritoriul statelor baltice încă din octombrie 1939 pe baza unor pacte de asistență mutuală; 17 — Franța cere Germaniei condițiile de armistițiu; 22 — armistițiul franco-german. Un studiu de sinteză consemnează situația României: „Mobilizările și rechizițiile masive executate pînă la instaurarea regimului de dictatură antonesciano-legionară [septembrie 1940] pot fi apreciate drept acte desperate prin care guvernele au încercat să organizeze apărarea țării în condițiile cînd nu mai puteau conta pe nici un sprijin extern. România nu era pregătită economic și militar pentru a face față unei situații în care trebuia să asigure acoperirea și apărarea integrală a tuturor frontierelor țării" (File din istoria militară a poporului român, vol. IV, București, 1977, p. 200). Această concluzie era împărtășită în epocă de șefii militari ai vremii și poate nu e lipsit de interes să reluăm declarația făcută la 27 iunie 1940, în Consiliul de coroană, de V. Slăvescu: „socot că armata nu este pregătită de război".

Sub presiunea noilor date ale situației internaționale, ca urmare a evoluțiilor provocate de desfășurarea războiului și a îndemnurilor-ultimative adresate de Berlin la București, în vara anului 1940, statul român, prins în cleștele izolării pe plan extern, a suferit sfîrtecarea teritoriului național. Încă în prima decadă a lunii iunie, V. Slăvescu afla că în vederea unei „schimbări de orientare politică" spre Germania se va forma un nou guvern. În aceste condiții, îi spune lui E. Urdăreanu, în 10 iunie, că „țin la dispoziția regelui portofoliul meu". Concomitent, își afirmă convingerea: „înarmarea țării trebuie continuată". La 19 iunie, cînd în București și în străinătate se vorbea deschis despre demisia guvernului, Gh. Tătărescu îi confirmă „că i-a pus la dispoziție [regelui] demisia sa, față de situația generală nouă (armistițiu [cerut de Franța]), pentru a nu fi o piedică dacă va fi nevoie de o schimbare în orientarea generală". Într-adevăr, actul se produce la începutul lunii iulie, cînd încetează și cariera guvernamentală a lui V. Slăvescu.

Încă înainte, în Note zilnice, răbufnesc adeseori nemulțumirile față de moravurile cu care era confruntat. La 20 ianuarie, în legătură cu „maestrul de ceremonie, baronul Stîrcea", personaj influent la Palat, pe care îl califică „vechi samsar", venit să susțină pe un intermediar care propunea plasarea de zloți polonezi pentru bonuri de tezaur ale înzestrării, V. Slăvescu scrie: „Va subscrie și el la b[onurile] de înzestrare, dar mai puțin, căci a cumpărat o moșie la Botoșani pe care vrea să o plătească. Fără îndoială, clasa noastră superioară este mult mai puțin patriotică decît masa poporului. Trist, foarte trist și deprimant". Astfel, la 29 martie 1940, încredințează jurnalului său intim următoarea reflecție făcută regelui: „Sînt intermediari și de multe ori foști consilieri ai tronului care își împrumută numele pentru a interveni în favoarea unor întreprinderi speculatoare". După cîteva zile (3 aprilie): „col. Filiti, adjutant regal, intervine la mine în favoarea lui... să-l mut de la un regiment la M.I.A. [Ministerul înzestrării armatei]. O fac cu dezgust, dar o fac".

Ieșit din guvern la 3 iulie 1940, V. Slăvescu își reia, a doua zi, locul la Creditul Industrial și, după cîteva zile, de președinte al Consiliului Superior Bancar. Omul care în mijlocul tensiunilor savura cum „vorbește delicios [la Academie] M. Sadoveanu ca un adevărat artist despre Creangă" (la sărbătorirea centenarului, la 12 ianuarie 1940) și care, la capătul unei zile agitate, revenit acasă, scria: „gust tot farmecul vieții de bibliotecă", se dedică cu o nouă energie activității științifice. „Primesc la mine acasă pe prof. A[urelian] Sacerdoțeanu [istoric, profesor la Școala Arhivistică din București, din 1929], directorul [general al] Arhivelor Statului [din 1938], cu care pun la cale un program de colaborare, pentru publicarea și copierea documentelor de arhive privind epoca Cuza Vodă, și, mai ales, secolul al XIX-lea din punct de vedere economic. Mi-a făcut o bună impresie. După amiază, primesc la mine pe prințul monseniorul Vladimir Ghika[1], care îmi vorbește cu multă pasiune de arhiva domnitorului Gr. Ghika (1849-1856), bunicul său". Dar, pînă la acea duminică de 25 iulie 1940, căreia îi aparține această notare, să urmăm firul povestirii depănîndu-se prin zbuciumata primăvară a anului 1940[2].

Eugen PREDA

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1988.

[2] Precizăm că întreruperile de text sînt marcate prin trei puncte; notele care nu poartă altă mențiune și cuvintele între paranteze drepte ne aparțin. Ortografia a fost adusă în concordanță cu normele actuale.

1940

Marți, 19 martie. Între 9-10 curs și examene la Academia Comercială. Madgearu în cancelarie judecă cu severitate politica dezastruoasă dusă de Mitiță Constantinescu, atît pe teren bugetar cît și monetar. Mi-a făcut propunerea să-mi trimită un memoriu al lui, mai vechi, din care se vede că el a prevăzut ce are să se întîmple. A rămas să-mi trimeată acest memoriu zilele acestea și apoi să ne întîlnim. Primesc pe ing. Wavra, noul delegat al Uzinelor Skoda în București, în locul lui Svec[1]...

După amiază, la 4 1/2, primesc pe Clodius și [Hermann] Neubacher[2]. După ce am un schimb de informații cu Neubacher asupra modului cum se desfășoară misiunea gl. [Gheorghe] Rozin la Berlin[3] (cu mari întîrzieri și tergiversări), intru cu Clodius în convorbire, pe care îl întreb ce misiune are în țară.

Îmi înșiră, punct cu punct, „dorințele" guvernului german: a) să se stabilească și pentru cereale același fel de calcul la preț ca și pentru petrol; b) să se suprime prețul minimal; c) să se suprime taxele de export la cereale; d) un nou curs al mărcii. Rămîn uluit de pretențiile sale, la care se adaugă și cerința de finanțare din partea noastră a cumpărăturilor ce face Germania în țara noastră. Nu-i ascund grija mea și îi spun categoric că niciodată nu se vor putea primi astfel de pretențiuni[4]. Am credința că a rămas impresionat de felul cum am primit propunerile lor și amîndoi au plecat foarte încurcați. Oribilă metodă de tratare și primejdioasă mentalitate. Trebuie bine băgat de seamă ce urmărește Germania prin politica ei economică cu România.

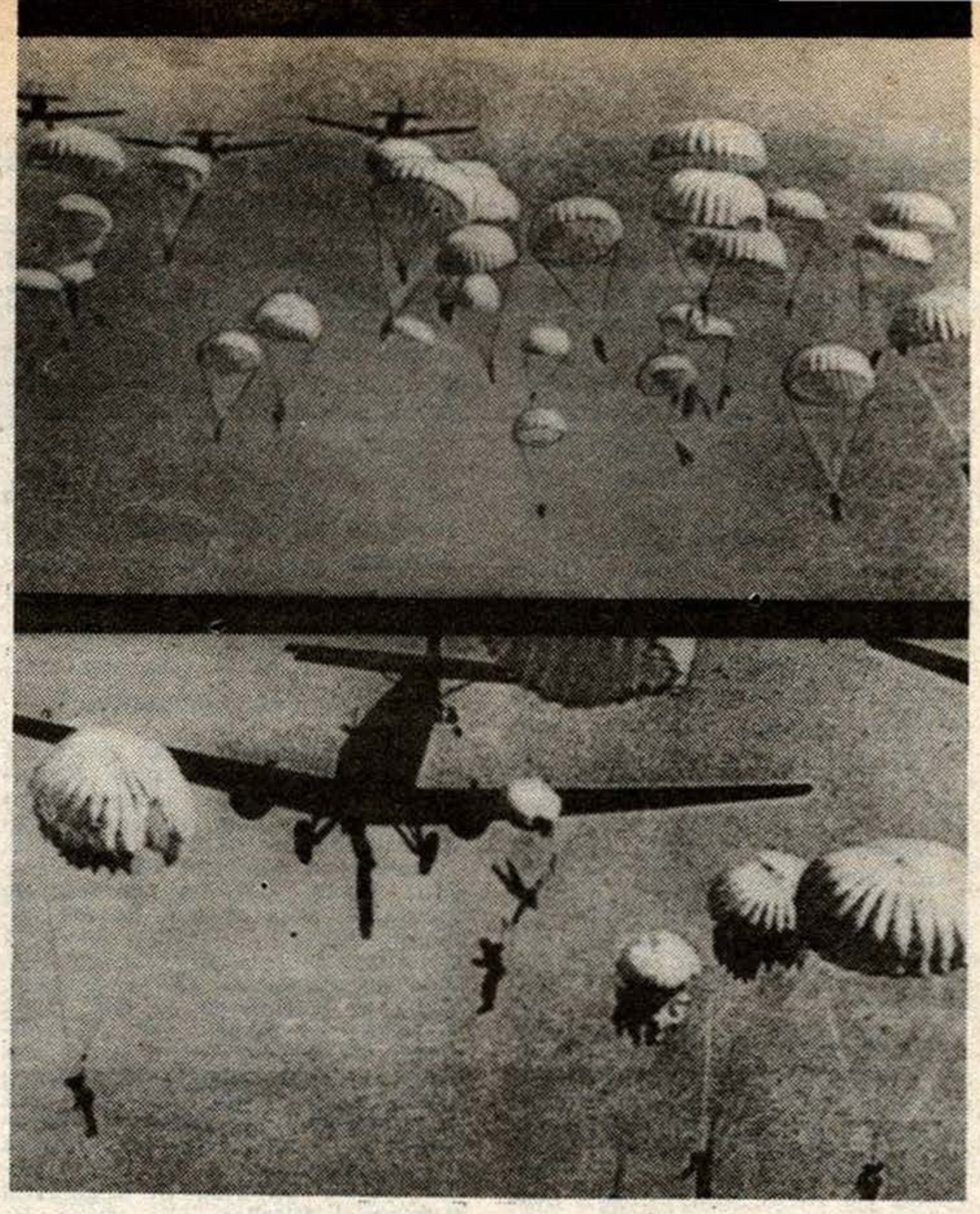

Unități de parașuliști ale celui de-al III-lea Reich invadează Olanda

---

[1] Încă la 22 februarie 1940 colonelul H. Pika, fostul atașat militar al Cehoslovaciei la București, îl informase „în mod secret că Svec a fugit în Franța sub motiv că pleacă în concediu". Totodată, col. H. Pika a făcut un demers ca un număr de specialiști cehoslovaci, care lucrau în România, să poată să-l urmeze pe Svec, pentru a continua să lucreze în industria de armament. La 25 februarie, notează V. Slăvescu, col. H. Pika „îmi comunică intenția lor de a organiza, în Franța, fabricație de armament cu concursul lui Svec, refugiat în Franța". La 13 aprilie, V. Slăvescu îl cere colonelului H. Pika să-i „aducă o listă cu cei ce vor să plece", pentru a hotărî. Lista i-a fost prezentată la 16 aprilie.

[2] Conform însemnărilor, la 20 ianuarie 1940, V. Slăvescu, primise pe „Clodius, întovărășit de Neubacher, primarul Vienei, care este însărcinat să supravegheze și coordoneze relațiile economice germano-române și organizarea lor în România. [Vezi *Magazin istoric*, nr. 2/1986]... Îmi spune că acest material [«500 tunuri antitanc Bofors poloneze cu muniția, ce urmează a fi reparate tot la ei, apoi 500 tunuri franceze de cîmp (de la polonezi) și ceva tunuri de 20 mm antiaeriene»] promise de Clodius încă la 27 noiembrie 1939 va fi cedat *numai* [subl. ns.] pe baza unui contract special, cu plata în produse petrolifere, după o formulă de echivalență de valoare: un tun = atîtea tone de benzină. Afirmă că față de urcarea prețului la benzină vor urca și ei prețul la materialele de război. Dar marca nu s-a depreciat? Impresie curioasă!"

Cum avea să constate din acest moment, guvernul român se află în fața unui veritabil ultimatum, bazat, cum afirma Neubacher, la interogatoriul luat de anchetatorii americani în toamna 1945, „pe monopolul german al furnizării de arme pentru România", în condițiile în care în legătură cu achiziționarea de petrol românesc „Germania avea dificultăți deosebite" și „nici Marea Britanie, nici Franța nu puteau, la vremea respectivă, să aprovizioneze România cu arme". Dar factorul decisiv în acceptarea cererii ultimative „tunuri contra petrol", cum își exprima convingerea Neubacher, într-un raport secret (5 mai 1940) era că „în ultimă instanță, succesele politice și militare ale Führerului deschid drumul oricărei activități externe" (*23 August 1944. Documente*, vol. I, 1984, doc. 48).

[3] În urma ofertei lui C. Clodius din 27 noiembrie și a acordului comercial din 21 decembrie 1939, care o confirma, generalul Gh. Rozin a fost trimis în Germania pentru a vedea armamentul respectiv și a grăbi livrarea lui. Revenit de la Berlin, fără rezultate în urma noii poziții comunicate de Neubacher, gl. Gh. Rozin participă la negocierile de la București. În momentul respectiv, generalul Gh. Rozin se afla din nou la Berlin, unde plecase la 7 martie, a doua zi după parafarea unei convenții provizorii privind livrarea de materiale de război în schimbul unor cantități de petrol. La 6 martie, V. Slăvescu își notase: „Uff! De-ar da Dumnezeu să văd realizate punctele acestei convenții provizorii, adică să aduc în țară 360 tunuri anticar și ceva artilerie antiaeriană".

[4] În carnetele de însemnări rămase de la generalul Radu R. Rosetti (A.S.B., Fond Achiziții noi) aflăm ecouri semnificative despre tratativele pe care V. Slăvescu le purta atunci cu germanii (*Magazin istoric*, nr. 8/1979).

La 7, Consiliu de Miniştri la Georges Tătărescu acasă, [acesta] fiind răcit. Îi spun în treacăt întrevederea avută. El însuşi rămîne adînc impresionat şi pronunţă printre dinţi o mică înjurătură românească.

Consiliul de Miniştri examinează cîteva proiecte de legi ce urmează a merge în Parlament. Nici nu pot urmări bine dezbaterile, gîndul meu mergînd mereu spre cele vorbite cu cei doi delegaţi germani.

Miercuri, 20 martie. Între 9-10 curs şi examene la Academia Comercială. Între 10-11 ½ la primul ministru acasă, şedinţă de delegaţie economică (Mitiţă, Gafencu, Siseşti, Angelescu) pentru a autoriza pe Christu[1] să semneze cu [şeful delegaţiei italiene, Alberto] D'Agostino convenţia italiană [noul acord de plăţi]. Urcarea cursului lirettei; leul merge de acum înainte tot mai jos. Se simte legătura între Germania şi Italia...

După masă, primesc pe D'Agostino şi col. [conte Gugliemo] della Porta [Rodiana Carrara, figurînd ca ataşat la Legaţia italiană şi apreciat de V. Slăvescu ca fiind mai curînd „un samsar decît un delegat al guvernului italian"], care îmi comunică încheierea acordului [în cursul convorbirilor de la Bucureşti, începute la 27 februarie, au mai fost stabilite şi contingentele de mărfuri], cu regretul că soldul creditor ce rezultă nu va permite să se facă prea mari comenzi de armament în Italia. Comanda de vapoare militare a căzut[2]. Lucrez cu gl. [intendent A.] Nicolaescu [inspector general al Intendenţei] şi col. [intendent Cristofor] Sireteanu [şeful Direcţiei Intendenţă]. Primesc pe Neubacher care îmi prezintă pe maiorul Ratke cu care discut condiţiile de livrare a materialului polonez. Ratke este omul de încredere al gl. [Georg] Thomas [şeful Secţiei economice şi armamente a Înaltului Comandament al Wehrmachtului — O.K.W.]. Cîţi mai trimite oare aci Germania?[3]

Sîmbătă, 4 mai. La 9 vine la mine N. Malaxa, cu care discut cîteva chestiuni pendinte de armament. Rămînem [să discutăm] pentru mîine în continuare.

Lucrez cu gl. Petrovan — revenit la serviciu [după o spitalizare de peste două luni].

Lungă întrevedere cu gl. [de brigadă Gheorghe] Potopeanu, venit de la Paris[4]. Din partea

---

[1] Ioan Christu, născut în 1895, doctor în drept (Paris), din 1928 consilier economic în Ministerul afacerilor străine, numit în 1934 şef al Direcţiei afacerilor economice în acelaşi minister, cu rang de ministru plenipotenţiar. La 9 februarie 1940 a intrat în guvern, ca ministru secretar de stat însărcinat cu schimburile economice cu străinătatea. La 16 februarie a devenit titularul noului Minister al comerţului exterior, creat „să îndrume şi să dezvolte relaţiile economice cu străinătatea". Structura noului departament prelua direcţii şi servicii ale Ministerului economiei naţionale. După intrarea în guvern a lui M. Cancicov (10 mai 1940), ca ministru al economiei naţionale, au apărut divergenţe în legătură cu problemele comerţului exterior. „Se accentuează tot mai mult animozitatea între Christu şi Cancicov" — nota V. Slăvescu (12 iunie 1940). În urma remanierii guvernului din noaptea de 27/28 iunie 1940, I. Christu a fost îndepărtat („regret sincer" — scrie V. Slăvescu în 28 iunie); a revenit în Ministerul afacerilor străine în fruntea Direcţiei afacerilor ecoaomice.

[2] Şi alia urmărea să se folosească de presiunile germane şi de dificultăţile României în achiziţionarea de armament, cum reiese şi dintr-o însemnare datată 20 aprilie: „ rimesc pe ministrul Ghigi şi col. della Porta, care îmi vorbesc de greutatea de a se mai da noi comenzi militare în Italia, din lipsă de disponibilitate în clearing [sistem de decontări fără numerar]. Italia ar fi gata să ne mai vîndă materiale de război, dar cu suplimente la cote de petrol şi pe preţ redus (imitînd exemplul Germaniei) nemaiputînd cumpăra din ţară la preţurile f.o.b. [free on board-franco la bord, plătit şi încărcat pe vapor] Constanţa. Se vede imediat că s-au informat de la germani şi vor să-i imite".

[3] Prezenta bătătoare la ochi era un subiect curent de puternică îngrijorare (vezi însemnările generalului R.R. Rosetti, *Magazin istoric*, nr. 8/1979). Exasperarea lui V. Slăvescu („cîţi mai trimite oare aci Germania?") decurgea nu numai din ceea ce generalul R.R. Rosetti se întreba („în afară de spionaj, ce or fi făcînd?"), dar şi din avalanşa de reprezentanţi ai Reichului cu care se confrunta. Paralel cu discuţiile cu Clodius şi Neubacher, secondat de H. Klugkist, care îndeplinea acum şi funcţia de adjunct la „primul birou «Comerţul petrolifer»" al Secţiei economice a Legaţiei germane, negocieri grele aveau loc şi în alte domenii vitale pentru înzestrarea armatei. Două dintre acestea prezentau un interes deosebit pentru statul român: efectuarea livrărilor de la Uzinele Skoda şi Zbrojowka şi a contractului pentru construirea unei fabrici de pulbere la Ucea-Făgăraş, fără de care „înzestrarea armatei este grav ameninţată" (însemnare din 2 februarie 1940). Încă la 7 decembrie 1939, lui V. Slăvescu îi era prezentat de către C. Clodius un nou interlocutor pentru rezolvarea problemelor financiare în legătură cu contractele, deja existente, de furnizare de armament (Skoda şi Zbrojowka) în persoana lui B. Guido-Schmidt, care fusese secretar de stat la Ministerul de externe al Austriei (1936-1938) şi o scurtă perioadă, înaintea anexării Austriei de către Germania, ministru de externe (16 februarie-11 martie 1938). Guido-Schmidt venise în calitate de reprezentant al concernului „Hermann Goering Werke", care grupa mari uzine din industria grea, îndeosebi din teritorii ocupate şi, ulterior, şi din ţări atelizate. Cu acest pers naj („destul de abil şi de şiret" — însemnare din 26 ianuarie 1940), V. Slăvescu a avut discuţii repetate („destul de acră", nota despre cea din 5 februarie 1940). La 9 aprilie, Guido-Schmidt a anunţat că îi va urma Albert Goering, reprezentantul personal al fratelui său la „Hermann Goering Werke". În ce priveşte negocierile pentru construirea unei noi fabrici de explozivi, ele se desfăşurau de un an cu firma „Ferrostal" din Essen, care, conform unei însemnări din 25 februarie 1939, oferea „oneroase condiţii" prin reprezentantul ei „inginerul Urdăreanu, frate cu Ernest Urdăreanul". La 1 februarie 1940, V. Slăvescu primea pe reprezentanţii centralei firmei (Kirchfeld, Hermann) care îi aduceau „noi propuneri în legătură cu fabrica de pulbere de la Ucea. Tot ce am stabilit în august [1939] s-a schimbat: termen, preţ, condiţiuni de plată ete." A doua zi, pe cînd în paralel aveau loc convorbiri cu Neubacher şi Guido-Schmidt, reprezentanţii lui „Ferrostal" „aduc noile condiţii ale contractului de pulbere. Foarte grele şi foarte întîrzietnice". La 24 februarie, în cursul unei întrevederi cu Kirchfeld, în prezenţa lui Neubacher, V. Slăvescu consemna: „nu admit să plătese petrol pentru ea [fabrica de pulbere de la Ucea]".

[4] Fost ataşat militar în capitala Franţei, între 1936 şi 1938, cu grad de colonel şi apreciat ca avînd acolo bune legături, primise însărcinarea să meargă la Paris, pe lîngă comandamentul superior şi guvernul francez pentru a grăbi livrările de materiai (e vorba mai ales de tancuri şi material antitanc nefurnizat în baza contractelor existente. Misiunea generaiului G. Potopeanu survenea în urma impasului demersurilor româneşti iniţiate prin generalul Delhomme. Încă la 7 decembrie 1939, V. Slăvescu îi înmînase ataşatului militar care pleca la Paris „o listă de materiale ce ne trebuie pentru a ne fi trimise de guvernul francez". În aceeaşi zi, primul-ministru Gh. Tătărescu evocase lui V. Slăvescu solicitarea unui împrumut în Marea Britanie de 12 milioane lire sterline în vederea achiziţionării de material pentru armată, fiind pus imediat la curent ministrul r mân la Londra, V.V. Tilea. La 30 decembrie, cum notează V. Slăvescu, maiorul Daru comunica următorul rezultat: „Ni se va da mitraliere Hotckinss de 25 mm, vor să înlocuiască noile tunuri de 105 mm cu vechi tunuri, model 1913, să ne dea tunuri antitanc de 25 mm pînă cc vor livra cele de 47 mm. În general rezultate mediocre. „La 7 ianuarie maiorul Daru „aduce rezultatul ultim al rezultatelor ce a obţinut Delhomme la Paris.

guvernului francez slabe făgăduieli de accelerare a livrării materialului comandat. Totuşi prezenţa şi legăturile lui la Paris cu gl. Gamelin şi ceilalţi (gl. Petitbon) pot să mai grăbească unele trimiteri. Cu gl. Gamelin lungă conversaţie. Ar dori să luăm contact cu gl. Weygand [rechemat în 1939 în cadrele active ale armatei, deţinea funcţia de comandant al Teatrului de operaţiuni din Mediterana orientală (Levant); în scurt timp avea să-i succeadă generalului Gamelin], pentru orice eventualitate. Totul trebuie preparat din vreme, dacă vrem să fim ajutaţi[1]. Evident nu ne putem angaja în această direcţie fără a ieşi din neutralitate. Da ladier furios pe englezi care n-au ştiut să organizeze campania din Norvegia. „Dacă mă lăsau să intru în Belgia, în septembrie — spune Gamelin — situaţia era alta"[2]...■

Nu prea mult, totul se amînă după 1 aprilie". V. Slăvescu trage următoarea concluzie: „Din tonul şi reticenţele lui Daru am înţeles că domnul acesta nu are nici o înţelegere pentru adevăratele interese ale ţării noastre, ci este un hotărît agent care ar dori să determine o intrare mai timpurie a Românici în război". La 13 ianuarie, primul-ministru îi arată lui V. Slăvescu „raportul lui Tilea în chestiunea împrumutului solicitat. Promisiuni vagi. Oferta de bocanci". În aceste condiţii, au început convorbirile cu Neubacher & Co. De menţionat, că încă în noiembrie 1938, Carol împărtăşise la Bucureşti următoarele din discuţiile cu premierul E. Daladier, cum nota C. Argetoianu: „Vorbind de armament cu Daladier, l-a găsit foarte puţin dispus să ne aprobe comenzi noi, dar încă plin de reticenţe pentru lichidarea celor în curs. Regele i-a spus că dată fiind situaţia, va trebui să ne adresăm aiurea... Deladier i-a ripostat: «Luaţi de unde vreţi, dar armaţi-vă». «Dar vom fi nevoiţi să ne adresăm Germaniei...». «De ce nu? Şi în 1916 aţi avut armament german, ceea ce nu v-a împiedicat să vă bateţi alături de noi...»". (*Apud*, Al. Gh. Savu, *Dictatura regală*, Bucureşti, 1970, p. 210.)

[1] Generalul M. Weygand era adept al deschiderii unui front în Balcani.

[2] Se referă la aşa-numita „Ipoteză Canal Albert". Conform istoricului Henri Michel, soluţia lui Gamelin consta în „a aduce armatele franceze cît mai adînc posibil în Belgia, pînă la frontiera cu Germania, pe linia Canalului Albert, unde belgienii construiseră solide fortificaţii" (*La seconde guerre mondiale*, tome I. Paris, 1968, p. 23). Dar, la 3 septembrie 1939, regele Leopold III (1934-1951) proclamase neutralitatea Belgiei, ceea ce făcuse cu neputinţă discutarea planului, chiar în secret.

telex...telex...

● Locuinţe neolitice supraetajate, identificate la Parţa, jud. Timiş ● Documente recent reanalizate de Virgil Ciocîltan — o scrisoare a papei Grigore IX, din 1234, şi un pasaj din cronica lui Raşid od-Din, terminată pe la 1310-1311, dar care se referă la marea invazie tătară din 1241 — atestă organizarea statal-politică a românilor pe versantul estic al Carpaţilor şi lupta lor de apărare ● În vara acestui an, la iniţiativa autorităţilor egiptene, va avea loc un festival internaţional al oraşelor care poartă numele lui Alexandru Macedon. Pînă în prezent, şi-au anunţat participarea (reuniunea este găzduită de Alexandria egipteană) 40 Alexandrii ● Acte din Arhiva Universităţii „Karl Marx" din Leipzig (R.D.G.), ale căror fotocopii au parvenit recent în ţară, precizează condiţiile în care Lucreţiu D. Pătrăşcanu a obţinut titlul de doctor în filosofie ● Timp de cinci ani, specialişti ai firmei vest-germane „Krupp" au lucrat pentru a obţine un oţel de calitatea celui din care erau confecţionate celebrele săbii de Damasc. Dar în timp ce cu o sabie veritabilă de Damasc s-a reuşit să se străpungă o cască de oţel, cu aceea a firmei „Krupp" nu i-a fost produsă obiectului respectiv decît o urmă ceva mai adîncă ● Într-o suburbie a oraşului Xi'an (R.P. Chineză) a fost descoperit mormîntul împăratului Xuan (73-48 î.e.n.) din dinastia Han; descoperirea îmbogăţeşte informaţia despre arhitectura mormintelor imperiale şi desfăşurarea ceremoniilor funerare antice ● Lucrărilor consacrate Bicentenarului Revoluţiei franceze li s-a adăugat volumul intitulat *Costul Revoluţiei franceze*, semnat de René Sedillot — autor cunoscut cititorilor revistei *Magazin istoric* ● La Hayward Gallery din Londra a fost prezentată o expoziţie avînd ca temă geniul creator al lui Leonardo da Vinci. Punctul de atracţie: modelul aparatului său de zbor — o pasăre uriaşă — reconstituit la scara de 1/1 ● Iliaş, fiul cel mare al lui Petru Rareş, a murit în 1562 (cum ştim din diferite izvoare), de ciumă şi la Brusa, cum precizează inscripţia de pe mormîntul său, recent identificată de prof. Mihail Guboglu, pornind de la datele cuprinse într-un articol publicat în 1932 ● „Dacă săpăm la Herculaneum, s-ar putea să descoperim lucruri mult mai importante pentru ştiinţă decît revelaţiile de la Pompei", a declarat prof. Pietro Conticello, şeful echipei de arheologi care lucrează pe şantierul deschis la Herculaneum, oraşul acoperit, şi el, de lava Vezuviului acum 1910 ani ● „Triada de aur a bizantinisticii româneşti Iorga-Bănescu-Brătianu continuă să strălucească... Important este ca această tradiţie să fie continuată. Alexandru Elian este, desigur, marele nume de referinţă şi alături de el se află o echipă de bizantinişti ale căror contribuţii valoroase au îmbogăţit substanţial nu numai studiul izvoarelor şi arheologia, ci şi istoria politică, economică, culturală şi ecleziastică a Bizanţului" (din volumul apărut anul trecut la Paris sub semnătura lui Alain Ducellier, cu titlul *Les Byzantins. Histoire et culture* — Bizantinii. Istorie şi cultură) ● Un ceas neobişnuit realizat de celebrul ceasornicar francez Louis Breguet (1804-1883) se păstrează într-un muzeu parizian; are forma unui degetar şi în loc de sonerie un ac, care îl înţeapă pe purtător la ora stabilită ● Muzeu al coroanelor regale la Wuppertal (R.F.G.): sînt expuse 116 copii ale celor mai cunoscute coroane (de la Cleopatra şi Ramses II pînă la regii englezi), realizate de un giuvaergiu local.

PATRIA ROMÂNĂ CĂREIA I-AU JERTFIT TOATE OSTENELILE

PAUL SCHUSTER-STEIN

La 1 iulie 1817, pravilistul Christian Flechtenmacher înmîna voievodului Scarlat Callimachi Condica ţivilă sau politicească a principatului Moldovei, **cunoscută de atunci îndeobşte sub numele** Codul Callimachi. **Legiuirea intra în vigoare la 1 octombrie 1817 şi avea să fie aplicată — dovadă a calităţilor ei — pînă la 1 decembrie 1865.**

Recunoscînd meritele principalului ei autor, pravilistul mai sus-amintit, domnitorul îl numea pe Flechtenmacher, doi ani mai tîrziu, în funcţia de jurisconsult al statului, pe care a păstrat-o pînă la sfîrşitul vieţii. În certificatul acordat de domnitor cu acest prilej se arăta că legistul său, Chr. Flechtenmacher, a lucrat „cu o adîncă ştiinţă, cu o stăruinţă neobosită şi cu o judecată sănătoasă în diferite afaceri juridice", recomandînd viitorilor domnitori să nu-i lipsească „de bunele lor graţii şi de înalta lor protecţie", fiind „aşa de priceput în afacerile dreptului".

Cine era, de fapt, cel care se bucura de asemenea aprecieri din partea domnitorului ţării?

Christian Flechtenmacher s-a născut la 25 septembrie 1785, într-o familie de saşi din Bartolomeu-Braşov, unde tatăl său era maistru zidar. A urmat liceul în oraşul natal şi după terminarea studiilor liceale a lucrat un timp ca învăţător particular; în 1806 a fost numit secretar judecătoresc la primăria Braşovului şi, ulterior, funcţionar la arhivele oraşului. În 1811 a plecat la Viena, pentru a se specializa în drept şi filosofie, doi ani mai tîrziu luîndu-şi doctoratul. În capitala Imperiului austriac l-a avut profesor pe renumitul jurist Franz von Zeiller, redactor principal al Codului civil austriac, **din 1811, şi autor al unor importante lucrări de drept natural, disciplină în care l-a iniţiat şi pe tînărul student de pe meleagurile transilvane. Bun cunoscător al mai multor limbi — română, germană, greacă, latină, franceză şi ungară — Flechtenmacher a putut să-şi formeze o vastă cultură juridică şi filosofică, să cunoască temeinic prevederile juridice din dreptul roman, bizantin, german, austriac şi francez. Cunoştinţele sale juridice, precum şi faptul că vorbea româneşte, l-au determinat pe Scarlat Callimachi să-i cheme, în anul 1813, în Moldova, şi să-i încredinţeze funcţia de pravilist sau** nomofilax, **cum se spunea cu un cuvînt grecesc alcătuitorilor de pravile. Patru ani mai tîrziu, Flechtenmacher înmîna domnitorului importanta culegere de legi menţionată la începutul acestui articol.**

Libertatea şi egalitatea — drepturi naturale esenţiale

În calitate de pravilist oficial şi jurisconsult al statului, Flechtenmacher exercita şi controlul asupra legalităţii hotărîrilor judecătoreşti date de instanţele superioare, aviza anaforalele (proclamaţiile) Divanului, care trebuiau, ulterior, validate de domn, prin cuvenitul hrisov (document solemn).

În egală măsură, Flechtenmacher s-a ocupat şi de organizarea si dezvoltarea învăţămîntului juridic în limba română. În ianuarie 1830, el a luat iniţiativa deschiderii unui institut particular „pentru paradosirea [învăţarea] privaticului drept al românilor", în cadrul căruia, pe lîngă dreptul roman urma să se înveţe şi dreptul românesc străvechi şi modern. A renunţat la intenţia sa, deoarece, în acelaşi an, din dorinţa de a da noi impulsuri învăţămîntului românesc, căimăcămia naţională, din care făcea parte şi boierul cu vederi culturale progresiste Costachi Conachi (căimăcămie ce conducea ţara după Pacea de la Adrianopol, din 1829), a hotărît deschiderea unui curs de învăţarea legilor, numindu-l pe Flechtenmacher „profesor extraordinar al Gimnaziei Vasiliane". Lecţia inaugurală — cea dintîi lecţie de drept din ţara noastră — purta titlul *Istoria dreptului românesc sau a pravilelor româneşti* şi făcea o interesantă incursiune în tradiţiile legislaţiei din ţara noastră.

La 16 iunie 1835, odată cu înfiinţarea, la Iaşi, a Academiei Mihăilene, Flechtenmacher a devenit profesor al acesteia, inaugurîndu-şi cursul cu o lecţie intitulată *Cuvînt către cinstiţii ascultători de legi*, pătrunsă, ca, de altfel, întreaga operă a lui Flechtenmacher de spiritul dreptului

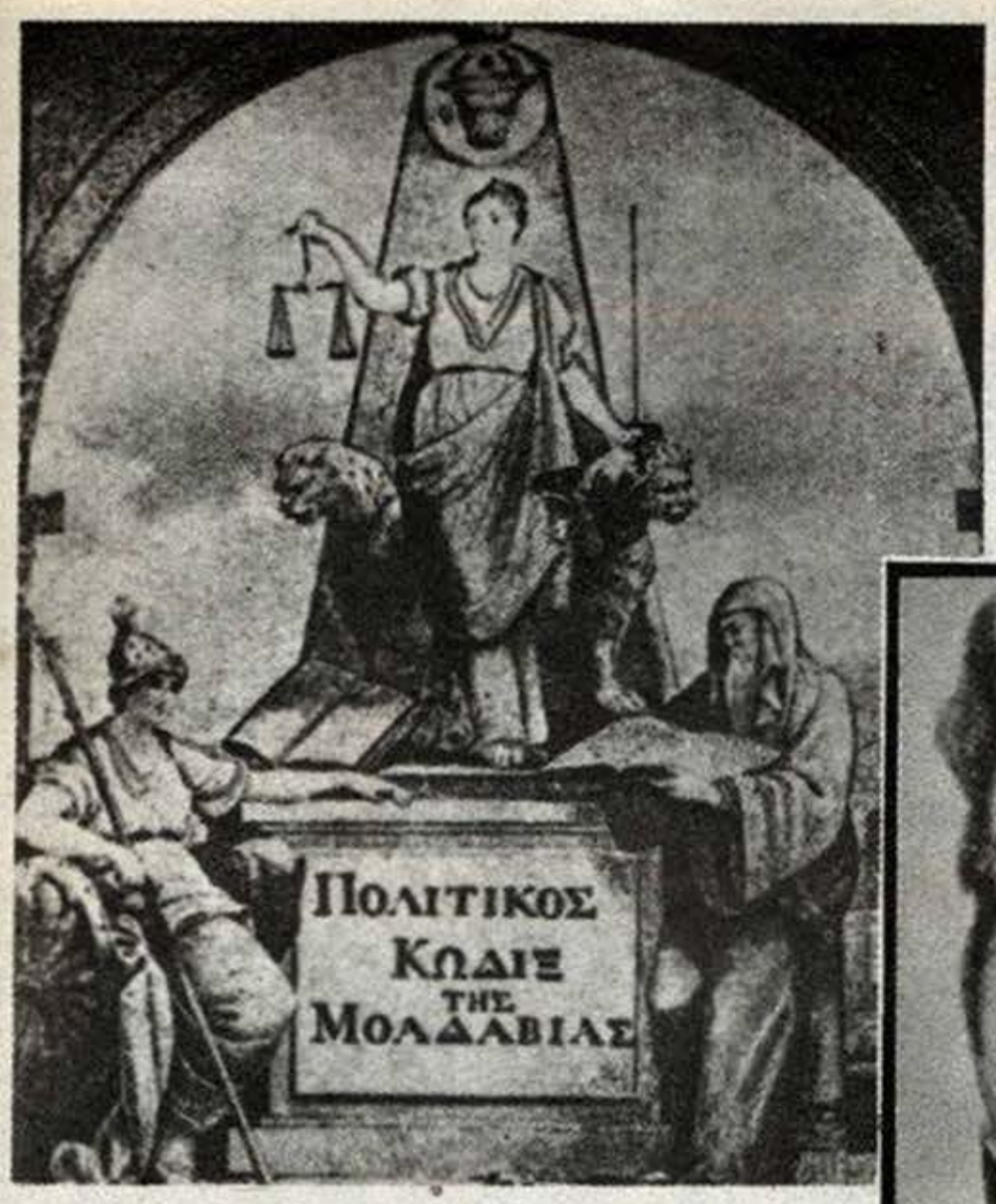

Codul de legi al Moldovei și principalul lui autor, juristul Christian Flechtenmacher

natural. Autorul vedea izvorul dreptului în însăşi natura fiinţei umane, raţiunea omenească constituind, în virtutea acestui principiu, fundamentul tuturor legilor. Era o concepţie progresistă opusă preceptelor feudale, care considerau normele de drept ca fiind de esenţă divină. În lumina principiilor dreptului natural, Christian Flechtenmacher considera, de exemplu, libertatea şi egalitatea ca drepturi naturale esenţiale, ele fiind izvorul şi, totodată, ţelul tuturor drepturilor.

Renumitul profesor de drept a vădit încă din tinereţe preocupări şi pentru arta dramatică, ceea ce l-a apropiat de Costache Negruzzi, de Gheorghe Asachi şi de soţia acestuia, Elena Asachi, născută Täuber, pianistă şi cîntăreaţă de talent.

Sosirea lui Flechtenmacher la Iaşi, în 1813, a coincis cu perioada în care Gh. Asachi inaugura primele cursuri superioare în limba română; adept consecvent al predării învăţămîntului în limba naţională, Flechtenmacher i-a acordat întreg sprijinul, el fiind, cum am văzut, autor al primelor lecţii de drept în limba română.

În 1836, cînd domnitorul Mihai Sturdza a intenţionat să înlăture limba română din învăţămîntul superior şi s-o înlocuiască cu limba franceză, Flechtenmacher s-a alăturat lui Gh. Asachi şi altor cărturari în protestul pe care, la 26 iunie, l-au înaintat domniei. Ca urmare, începînd din 1837 Flechtenmacher nu a mai avut voie să predea cursuri de drept, iar de la 1 ianuarie 1838 a fost definitiv îndepărtat din învăţămîntul superior.

Cinci ani mai tîrziu, în 1843, a încetat din viaţă, lăsînd în urmă amintirea unui cărturar devotat culturii române. „Venit din frumoasa ţară a Bîrsei — preciza acad. Andrei Rădulescu, în studiul introductiv ce precede *Codul Callimachi*, reeditat în 1958 —, alipit cu totul de sufletul Moldovei, Christian Flechtenmacher a muncit un sfert de veac pentru dreptul nostru, pentru cultura românească... Pentru Flechtenmacher, Moldova nu era o ţară străină, ci ţara lui, patria căreia i se alipise cu toată inima şi căreia îi jertfise toate ostenelile. Şi — cum am văzut — iubirea i se revărsă asupra tuturor românilor".

Hora Unirii

Un alt reprezentant al familiei Flechtenmacher, Alexandru (1823-1898), fiul lui

(Continuare în p. 55)

Marşul Unirii, una dintre compoziţiile dedicate înfăptuirii Unirii de la 1859 şi autorul lui, Alexandru Flechtenmacher

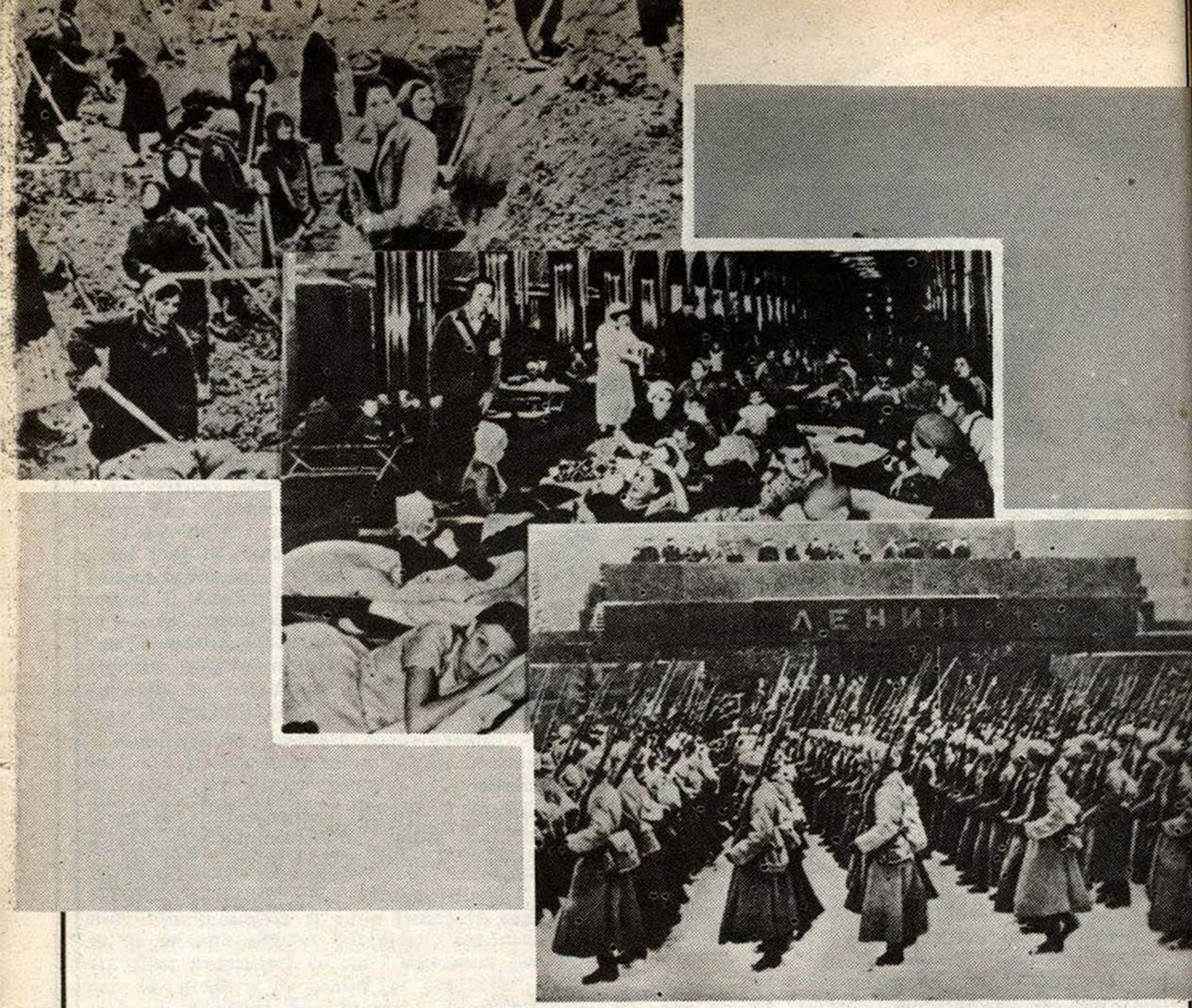

ÎN OCTOMBRIE 1941, LA MOSCOVA

A. I. MIKOIAN

Atît ca membru al Comitetului de Stat al Apărării, care a concentrat în perioada celui de-al doilea război mondial întreaga putere de stat în U.R.S.S., cît şi prin răspunderile deţinute în conducerea de partid şi de stat sovietică, Anastas Ivanovici Mikoian (1895-1978) a cunoscut efortul de război al patriei sale în acele zile deosebit de grele, în toată complexitatea lui.

În nr. 5 şi 6/1986 ale revistei noastre, am prezentat cititorilor însemnările memorialistice ale omului politic şi de stat sovietic, preluate din revista sovietică Novaia i noveişaia istoriia, **nr. 6/1985, despre primele luni ale Marelui război pentru apărarea patriei, declanşat la 22 iunie 1941. În aceeaşi publicaţie (nr. 3/1988), continuă amintirile lui A.I. Mikoian despre aceeaşi perioadă, amintiri pregătite pentru tipar de doctorii în**

În imagini (de sus în jos): 1941 — populaţia Moscovei construieşte linii de apărare pe căile de acces spre Capitală; staţia de metro „Piaţa Maiakovski", în timpul unei alarme aeriene; sfidînd frontul care se apropie, la 7 noiembrie 1941 în Piaţa Roşie are loc tradiţionala paradă militară („parada care a uimit lumea", cum scrie *Voenno-istoriceski jurnal*, nr. 1/1989).

ştiinţe istorice S.A. Mikoian şi G.A. Kumanev şi pe care le preluăm în paginile ce urmează, cu subtitlurile redacţiei noastre. De data aceasta, omul politic sovietic se opreşte numai asupra cîtorva zile dramatice din toamna anului 1941, cînd trupele germano-fasciste ameninţau Moscova (Magazin istoric, **nr. 1/1987).**

După cum se ştie, ofensiva hitleristă din octombrie 1941 asupra capitalei sovietice, denumită codificat operaţia „Taifun", a eşuat. Hitieriştii au înregistrat pierderi mari: numai între 12 şi 30 octombrie, 20 900 morţi, 50 000 răniţi, 289 tancuri, 198 avioane, 142 tunuri distruse (extras din Ordinul nr. 051 către trupele Frontului de apus, **din 1 noiembrie 1941, semnat de G.K. Jukov şi N.A. Bulganin, document din arhiva Ministerului Apărării al U.R.S.S., publicat pentru prima oară de revista** Voenno-istoriceski jurnal, **nr. 1/1989).**

Forţele Wehrmachtului erau însă puternice. De aceea, Frontul de apus (al generalului G.K. Jukov), în cooperare cu Frontul Kalinin şi cu aripa dreaptă a Frontului de sud-vest, care aveau misiunea să nimicească forţele germano-fasciste de lîngă Moscova, au luat măsuri urgente pentru a ţine piept unei noi ofensive hitleriste asupra capitalei sovietice. Într-adevăr, ea a început la 16 noiembrie, a fost executată de grupul de armate „Centru" şi, în ciuda unor succese trecătoare, s-a încheiat tot printr-un fiasco. S-au creat astfel condiţii prielnice pentru contraofensiva trupelor sovietice, declanşată cu succes, la 5 decembrie acelaşi an.

O săptămînă mai tîrziu, conducerii militare superioare a Wehrmachtului i-a devenit clară catastrofa în care se autolansase. Nu întîmplător propaganda nazistă a început să „ţină sub cheie" situaţia reală a trupelor de la porţile Moscovei, tergiversînd — atîta timp cît s-a putut — să ofere informaţii de pe direcţia principală a operaţiilor. Înaintea datei de 5 decembrie 1941, presa centrală trîmbiţase despre ofensiva victorioasă de la Moscova, despre faptul că „unităţile biruitoare ale Wehrmachtului" vor năvăli din clipă în clipă în Piaţa Roşie. Ziarele naziste erau pline de asigurări date de Führer şi de generalii săi privind finalizarea iminentă a încă unei „strălucite" campanii.

Pe neaşteptate însă, după 5 decembrie, scurte ştiri sumbre, anunţînd „vremea neprielnică"... „starea proastă a drumurilor în sectorul central al Frontului de răsărit", au luat locul reportajelor triumfale. În acele zile, în paginile cotidianului nazist Völkischer Beobachter **cuvîntul Moscova, atît de aşteptat, aproape că dispăruse. Führerul mărturisea unor apropiaţi că „la 22 iunie am deschis larg o uşă, fără să ştim ce se află în spatele ei".**

Pentru istoriografia militară sovietică actuală — care consacră numeroase articole-dezbatere acestor evenimente — bătălia Moscovei reprezintă „începutul cotiturii" în cursul războiului şi, totodată, „prima catastrofă" trăită de Hitler. Armata sovietică a pus astfel capăt mitului Blitzkriegului hitlerist, provocînd Wehrmachtului prima sa mare înfrîngere. Era abia începutul drumului spre istorica victorie. Au urmat încă ani de grele bătălii, pînă la înfrîngerea totală a Germaniei hitleriste, de la care se împlinesc, la 9 mai, 44 ani.

Situaţia pe front era grea în toamna anului 1941[1]. Retrăgîndu-se, trupele noastre, istovite în lupte, opriseră inamicul pe căile de acces îndepărtate ale Moscovei. În acest timp, din Ural şi din Siberia se îndreptau spre Frontul de Apus divizii bine înzestrate, instruite şi completate. Conform graficului lor de deplasare, primele eşaloane ale acestor trupe puteau sosi însă numai peste cîteva zile, iar gruparea principală — peste o lună. Comandamentul frontului de la Moscova nu dispunea de alte rezerve importante. Nu ştiam nici dacă fasciştii aveau suficiente rezerve şi cît de aproape se aflau ele, pentru a fi îndreptate spre front şi, poate, pentru a cuceri Moscova. Învingătorul era cel care reuşea să-şi aducă mai repede rezervele. Astfel se hotăra soarta Moscovei.

[1] Cea mai mare parte a acestui articol a fost reprodusă şi în nr. 3/1989 al revistei *Voenno-istoriceski jurnal*.

Să plecăm azi sau mîine?

Această problemă a constituit subiectul unei dezbateri amănunţite, în dimineaţa de 15 octombrie. De obicei, noi lucram pînă la 5-6 dimineaţa. În vreme de război era bine, pentru că toate ştirile de la comandanţii fronturilor şi de la Marele stat major se strîngeau spre seară. La birou veneam la ora 10 dimineaţa. I.V. Stalin apărea puţin mai tîrziu, pe la 12.

Pe 15 octombrie, la ora 8 dimineaţa, m-a trezit din somn un militar din gardă (familia mea se afla la vilă) şi mi-a comunicat că Stalin mă roagă să fiu la el la ora 9. Ne-am strîns atunci în cabinetul său membrii Comitetului de stat al apărării şi a. Biroului politic. Din cîte îmi amintesc, în afară de mine au mai venit V.M. Molotov, G. M. Malenkov, L.P. Beria, N.A. Voznesenski, A.S. Şcerbakov, L.M. Kaganovici. Stalin afişa calmul. Ne-a expus pe scurt situaţia, precizînd că, pînă la apropierea trupelor noastre, nemţii vor încerca să-şi arunce în luptă rezervele şi că frontul Moscovei va fi rupt. El a propus ca, de urgenţă, chiar în aceeaşi zi, să fie evacuaţi guver-

nul, instituţiile cele mai importante şi oamenii politici şi de stat de frunte; oraşul să fie pregătit pentru eventualitatea ruperii frontului de către duşman şi a ocupării Moscovei. Stalin a ordonat să fie minate cele mai importante uzine de construcţii de maşini şi alte întreprinderi, care, în cazul ocupării Capitalei, ar fi putut fi folosite de inamic pentru necesităţile războiului şi producţia de muniţii. În operaţia de minare a oraşului erau necesari oameni de nădejde, pentru ca, în caz de nevoie, să poată arunca în aer principalele obiective militare. În plus, a ordonat generalului P.A. Artemiev, comandantul trupelor regiunii militare Moscova, un om serios, de încredere, să pregătească un plan de apărare a Capitalei, pornind de la faptul că trebuie menţinut dacă nu tot oraşul, măcar o mare parte a lui, pînă la apropierea principalelor rezerve din Siberia şi din Orientul Îndepărtat. Ceea ce ar fi permis organizarea contraofensivei şi alungarea nemţilor de lîngă Moscova.

Stalin a adăugat că guvernul trebuie evacuat la Kuibîşev; tot acolo trebuie mutate ambasadele străine, iar comisariatele poporului în alte oraşe. Lui Molotov şi mie ni s-a făcut propunerea să-i convocăm de urgenţă pe toţi comisarii poporului şi să le explicăm că este urgent nevoie, în curs de 24 ore, să organizeze evacuarea tuturor comisariatelor poporului.

Am fost de acord cu propunerile lui Stalin. Situaţia impunea să luăm măsuri care nu sufereau amînare. Desigur, ar fi trebuit să acţionăm şi mai înainte, în împrejurări mai liniştite, dar nu putusem prevedea totul. M-am dus imediat în biroul lui A.N. Poskrebîşev [secretarul lui Stalin] şi l-am sunat la telefon pe I.E. Ceadaev, împuternicitul cu problemele Consiliului comisarilor poporului. El trebuia să-i convoace în mare grabă pe comisarii poporului, într-o problemă extrem de urgentă.

Unităţi de infanterie ale Wehrmachtului caută să impresoare capitala sovietică

Stalin a propus ca toţi membrii Biroului politic şi ai Comitetului de stat al apărării să plece chiar în aceeaşi zi, „iar eu o să plec mîine dimineaţă", a spus el. Atunci l-am întrebat pe un ton iritat: „Tu de ce poţi să pleci mîine, iar noi trebuie să plecăm astăzi? Şi noi putem să plecăm mîine. Uite, de pildă, Şcerbakov[1] şi Beria trebuie să părăsească ultimii oraşul". Apoi am continuat: „Nici eu nu vreau să plec azi, merg cu tine mîine". Ceilalţi tăceau. Pusesem o problemă care îi luase pe toţi prin surprindere, aşa că nu a dat naştere la nici un comentariu. Cum Stalin nu părea să aibă obiecţii la schimbarea de plan, nu am mai insistat. El a spus numai: „Trebuie numai să ne gîndim cum vor acţiona Şcerbakov şi Beria. Trebuie să stabilim acum ce au de făcut, ce uzine vor fi minate". A ordonat apoi să fie convocat Artemiev, pentru a i se da sarcini concrete.

[1] Aleksandr Sergheevici Scerbakov (1901-1945), general-locotenent din 1943, a fost în perioada 1938-1945 prim-secretar al Comitetului de partid Moscova.

Discuţie în lift

Eu şi cu Molotov ne-am întîlnit cu comisarii poporului. Molotov le-a explicat situaţia. Au rămas uluiţi de ideea evacuării, mai ales că ea trebuia să fie dusă la îndeplinire într-o singură zi. I.F. Tevosian, caucazian, temperament fierbinte, s-a ridicat şi a declarat că el nu se va evacua[2]. Nu vroia să accepte gîndul că putem pierde Moscova şi era convins că nu aveam nevoie de nici o evacuare. De aceea, socotea el, toţi trebuia să rămînem pe locuri, pentru că nemţii nu vor putea lua Capitala.

Cu el eram prieten mai bun decît cu ceilalţi. În tinereţe, fusese secretar al comitetului de partid al oraşului Baku, în timpul ocupaţiei engleze [noiembrie 1918-august 1919]. I se părea un lucru incorect ca tot guvernul să plece şi considera că aşa ceva nu se face. L-am oprit şi i-am spus că de la locul lui nu se vede întreaga situaţie şi că nu el este cel chemat să rezolve această problemă. Mai bine s-ar gîndi cum să organizeze evacuarea comisariatului său.

[2] Ivan Feodorovici Tevosian (1902-1958) a fost prim-loctiitor al comisarului poporului pentru industria de apărare a U.R.S.S. (1936-1939), comisar al poporului pentru industria constructoare de nave (1939-1940), comisar al poporului, apoi ministru al siderurgiei U.R.S.S. (1940-1948), ministru al industriei metalurgice (1948-1949), loctiitor al preşedintelui Consiliului de Miniştri al U.R.S.S. (1949-1956) şi, simultan (1950-1953), ministru al siderurgiei. În 1956 a fost ambasador al U.R.S.S. în Japonia.

Apoi am stabilit care încotro trebuie să plece. Stalin a propus Marelui stat major şi Comisariatului poporului pentru apărare să meargă la Arzamas [oraş în sudul regiunii Gorki din R.S.F.S.R.]. Ne-am gîndit cum să-i repartizăm pe fiecare la locuri şi apoi cum să înceapă munca. În afară de asta, s-a hotărît ca, pentru a linişti clasa muncitoare a Capitalei, în uzine să fie distribuit anticipat salariul pe două săptămîni.

Îmi aduc aminte de o discuţie cu Kaganovici. În lift, cînd am coborît împreună, a spus o frază care m-a uluit: „Ia ascultă, spuneţi-mi şi mie, cînd o să plecaţi la noapte, ca să nu mucezesc aici". I-am răspuns: „Ce tot îndrugi, despre ce vorbeşti ? Doar am spus că nu plec la noapte, că plec cu Stalin mîine şi că tu pleci cu comisariatul tău".

Beria şi Şcerbakov au plecat să rezolve sarcinile ce le reveneau lor. Peste cîteva ore, m-am dus în cabinetul lui Stalin. Molotov era şi el acolo. Pe masă se afla o hartă în relief a zonei de apus a Moscovei — inclusiv podul Borodinski de peste rîul Moscova —, cu marcajul limitelor de apărare. Cu un indicator, Molotov îi arăta lui Stalin cum se vor deplasa trupele şi îi raporta despre organizarea apărării circulare a Moscovei, precizînd cît timp trebuia să reziste.

Tot timpul verificam cum decurgea îndeplinirea sarcinii privind evacuarea. Kaganovici întocmise un plan de plecare a comisariatelor poporului. Raporta din oră în oră cum decurgea evacuarea.

S-a mai hotărît ca, în dimineaţa următoare, tineretul muncitor din fabrici şi din şcolile tehnice să fie evacuat din Moscova pe jos. S-a întocmit şi pentru asta un plan. A. Şcerbakov a fost însărcinat să numească, în fiecare raion al Moscovei, pe cei care, în cazul cuceririi Capitalei de către nemţi, vor conduce lupta împotriva ocupanţilor.

Am dormit cîteva ore. A doua zi, în jurul orei 10, am hotărît să străbat Moscova cu maşina şi să inspectez uzina de autocamioane care trebuia minată. Directorul ei, I.A. Lihaciov, şi preşedintele comitetului de uzină. Krestianinov, mă sunaseră de cu seară şi îmi comunicaseră că Banca de Stat refuză să scoată banii pentru plata muncitorilor şi mă rugaseră să intervin în această chestiune. Luasem imediat legătura telefonică cu Banca şi dădusem dispoziţie să fie eliberaţi banii necesari. Îmi răspunseseră că erau tot mai puţine bilete de bancă dar, bineînţeles, pînă la urmă, duseseră la îndeplinire hotărîrea.

Fiecare minut contează

Apropiindu-mă de uzină, am văzut că la porţile ei se strînseseră circa 5 000-6 000 oameni. Parcă erau la un miting neorganizat. Chiar la intrare stătea Lihaciov, lîngă el Krestianinov şi amîndoi strigau cît îi ţinea gura. Auzeam pentru prima oară cum vorbea Lihaciov cu muncitorii. Cînd am început să-i fac reproşuri, mi-a răspuns că numai pe limba asta îl înţeleg ei.

L-am întrebat ce se întîmplă, de ce s-au adunat atît de mulţi oameni. Lihaciov mi-a răspuns că vor să intre în secţii şi că nu-i poate lăsa, pentru că uzina va fi minată. Muncitorii m-au recunoscut, unul dintre ei a făcut un pas înainte şi m-a întrebat de ce nu li se dă voie să intre în uzină. Cineva din mulţime a strigat: ce se petrece la Moscova, de ce a fugit guvernul? Secretarul comitetului de partid a şters-o şi secretarul comitetului de comsomol la fel. De ce nu ne explică nimeni nimic, de ce nu ni se dă voie în uzină?

Am ascultat cu calm, apoi am răspuns: „Tovarăşi, de ce obiectaţi? E război! Se poate întîmpla orice. Cine v-a spus că guvernul a fugit din Moscova? Sînt numai zvonuri provocatoare, guvernul nu a fugit. Cine trebuie să fie la Moscova este la Moscova. Stalin e la Moscova, Molotov e la Moscova şi toţi cei care trebuie să fie aici. Au plecat comisariatele poporului, pentru că ele n-au ce face la Moscova, cînd frontul se apropie de zidurile oraşului. Ele trebuie să conducă industria, economia ţării, ceea ce se face mai bine în afara unui oraş de front. Adevărat că ni se poate reproşa de ce n-am făcut asta pînă acum. Dar acum totul se execută bine gîndit, conform indicaţiilor Comitetului de stat al apărării, ale C.C. al partidului şi ale Consiliului comisarilor poporului. De ce faceţi gălăgie? — i-am întrebat. Vi s-a dat salariul anticipat pe două săptămîni. Pentru astăzi, deşi nu lucraţi, salariul l-aţi primit. Vi se cer linişte, supunere faţă de dispoziţiile autorităţilor, impuse de situaţia militară. Calmul şi spiritul de organizare sînt necesare pentru rezistenţa în faţa duşmanului şi pentru apărarea patriei. Vă rog să vă împrăştiaţi pe la casele voastre şi să nu mai săriţi la director, de care oricum nu depinde nimic, pentru că nu el hotărăşte aceste probleme".

Încet-încet, muncitorii s-au liniştit şi au început să se împrăştie. Apoi am intrat în secţie şi l-am întrebat pe Lihaciov cum merg treburile în uzină. Mi-a răspuns că la strunguri au fost opriţi tovarăşi comunişti de nădejde. Sînt bine instruiţi şi, dacă primesc ordin, strungurile vor fi aruncate în aer. M-am uitat la aceşti oameni: fermi, organizaţi, fără nici un pic de panică pe figură, deşi împrejurările erau grele.

Doi dintre băieţii mei se aflau în armată. Cel mare intrase înainte de război la şcoala militară de aviaţie, dar nu o terminase şi plecase pe front; celălalt abandonase clasa a X-a şi se dusese şi el la începutul războiului, cu acordul meu, pe front. Cu mine rămăseseră trei copii de vîrstă şcolară şi soţia.

Conducerea gării mi-a transmis că familia mea se va evacua cu trenul în care călătoreau M.I. Kalinin [președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S.], G. Dimitrov (secretarul general al Cominternului) și cîțiva tovarăși din C.C. Fuseseră reținute locuri pentru toți ai mei. Trenul pleca la ora 7. Pe la ora 5 mi-am sunat soția și am prevenit-o să strîngă lucrurile băieților, pentru că peste o oră va veni o mașină să-i ducă la un tren cu direcția Kuibîșev. A fost foarte necăjită: Cum? Încotro? De ce? I-am răspuns că n-avem timp de discuții; trebuia să împacheteze urgent. M-a întrebat ce lucruri să ia. Haine de purtare pentru copii și pentru ea, dar puține, i-am răspuns. Așa a și făcut. Nici prin cap nu mi-a trecut să-i conduc. Fiecare minut era prețios pentru muncă. Apoi soția mi-a povestit cum au călătorit în tren, că i-au văzut pe Kalinin, pe Dimitrov și pe ceilalți.

A.V. Hrulev[1], care mă suna deseori la telefon, de data asta a trecut pe la mine; aflase că voi pleca. L-am liniștit, spunîndu-i că atîta timp cît Stalin este aici, nu plec nicăieri. A cerut permisiunea să rămînă și el cu mine. M-am gîndit că are dreptate. În cazul unor complicații extreme pe front, ne-ar fi fost de folos. I-am spus: „Rămîi, o să-i spun eu lui Stalin, poți să nu te mai duci tu la el cu această problemă".

Apoi noi, membrii Biroului politic, ne-am întîlnit din nou, ca să vedem cum decurge evacuarea. Totul se îndeplinea așa cum se hotărîse și — ceea ce era foarte important — de pe front nu soseau rapoarte noi, deosebit de alarmante. Cercetarea nu informase despre nici o mișcare a trupelor germane lîngă Moscova. Bineînțeles, în ziua aceea nu am mai plecat. S-a renunțat la ideea de evacuare pentru un grup restrîns de conducători. Toți ceilalți: Andreev, Kaganovici, Kalinin, Voznesenski se aflau deja la Kuibîșev.

Pericolul descreşte

Situația pe front, îndeosebi lîngă Moscova, a început să se stabilizeze. Noile noastre mari unități din Siberia și Orientul Îndepărtat se apropiau de Moscova, ceea ce diminua pericolul unei posibile pătrunderi a nemților. Stalin a propus lui Molotov să plece la Kuibîșev, să stea acolo o vreme, să vadă cum ține în frîu Voznesenski conducerea treburilor, cum s-a aranjat și cum lucrează Consiliul comisarilor poporului.

Molotov a fost de acord, dar a adăugat: „Să meargă și Mikoian cu mine". Pe moment, am sărit în sus: „Ce sînt eu, coada ta? Țin legătură telefonică cu toate regiunile, depun un volum mare de muncă, primesc informațiile, rezolv tot ce trebuie". Îl ajutam pe Stalin, transmiteam indicațiile lui la destinație. Aveam legătură și cu Kuibîșevul, și cu alte orașe unde se aflau comisariatele poporului. Comisarii poporului veniseră cu avionul la Moscova, mă întîlnisem cu ei. Comisariatul meu [al comerțului exterior] fusese evacuat la Ulianovsk. Peste jumătate dintre lucrătorii comisariatului fuseseră eliberați din muncă, cei apți pentru serviciul militar plecaseră în armată. În perioada inițială a războiului se putea oare pune problema extinderii comerțului exterior? Pe primul meu locțiitor, Krutikov, îl pusesem în fruntea comisariatului, investindu-l cu drepturi depline. După cîteva zile, s-a pus problema întoarcerii la Moscova a unui mic grup dintre lucrătorii comisariatului; cu ajutorul lor urma să țin legătura cu Ulianovskul și să conduc comerțul exterior.

Totuși Stalin l-a susținut pe Molotov: a zis să plec cu el. „De ce mă rog n-ai pleca?" — a spus el. M-am înfuriat din nou, dar nu mai puteam insista. Am fost de acord și am plecat. La Kuibîșev se întrunise Consiliul comisarilor poporului. Am luat cunoștință de munca comisariatelor poporului care erau acolo și se aflau sub controlul meu, am vorbit la telefon cu comisarii poporului, care se stabiliseră în alte orașe.

Familia mea se aranjase într-una dintre căsuțele cu un etaj din Kuibîșev, într-o cameră de la etajul întîi; la parter locuia Mihail Ivanovici Kalinin. Am intrat la el și am stat mult de vorbă. I-am povestit despre situația de pe fronturi, care rămînea încă foarte grea. În timpul acestei întîlniri, m-a uimit calmul lui fantastic și profunzimea gîndirii în aprecierea evenimentelor.

Nu a început discuția cu problemele cu care m-aș fi așteptat să înceapă („De ce ne-am retras atît de departe?" sau „De ce nu sînt luate toate măsurile pentru oprirea ofensivei germano-fasciste?"), ci, foarte calm, a început să-mi spună că nu trebuie să ne neliniștească situația militară. „Trebuie să cunoști bine natura rusului — mi-a spus el. Toate aceste înfrîngeri vremelnice nu pot și nu vor zdruncina moralul poporului! Acum, după ce a simțit primejdia de moarte, poporul s-a îndîrjit și în mod sigur îi va zdrobi pe toți cei care au atentat la libertatea și independența lui. Nu mai poate fi oprit!... Alături de poporul rus se află toate popoarele țării sovietice!"

Peste cinci zile, Stalin ne-a chemat pe mine și pe Molotov înapoi la Moscova, iar Voznesenski a rămas la Kuibîșev. Ne convinsesem că N.A. Voznesenski făcea tot ce era necesar în acele condiții și plecarea noastră nu afecta în nici un fel munca lui. ■

Introducere și traducere de Florentina DOLGHIN

[1] Andrei Vasilievici Hrulev (1892-1962), șeful Direcției înzestrare a armatei sovietice (din octombrie 1939), intendent principal al armatei roșii (din august 1940), locțiitor al comisarului poporului pentru apărare al U.R.S.S. (din august 1941), șeful Direcției principale a serviciilor armatei sovietice și simultan (din martie 1942) comisar al poporului pentru căile de comunicație ale U.R.S.S. Din martie 1946, șeful serviciilor forțelor armate ale U.R.S.S., apoi locțiitor pentru servicii al ministrului forțelor armate.

LA PARIS,

ÎN AJUNUL REVOLUŢIEI DIN 1789

DANIEL ROCHE

Cum trăiesc parizienii înaintea Revoluţiei burgheze din 1789-1794[1]?. În oraş există o extraordinară acumulare de inteligenţă şi de bunuri. Am putea trage de aici concluzia că Revoluţia franceză nu este fiica sărăciei, aşa cum afirmă Michelet, ci, cum scrie Jaurès, a prosperităţii?

Mai întîi de toate, ea este fiica maselor populare din Paris. Trebuie, aşadar, să pornim de la dificultăţile economice imediate care creează climatul revoluţionar în 1788-1789 şi, privind mai departe, în trecut, să cercetăm condiţiile care au pregătit această explozie şi mobilizarea politică a claselor populare.

Între 1700 şi 1780, păturile de jos ale populaţiei Capitalei suferă o prefacere atît materială cît şi intelectuală, ceea ce explică faptul că mişcarea revoluţionară, al cărei exponenţi principali se ridică din rîndurile meşteşugarilor, atinge tocmai la Paris amploarea unui eveniment istoric.

Dacă ar fi să definim populaţia pariziană din ajunul Revoluţiei, ar trebui să precizăm, că, în 1789, Capitala are aproximativ 700 000-800 000 locuitori, dintre care ceea ce numim „clasele populare" reprezintă probabil cam 400 000-500 000.

[1] Autorul acestui articol — reprodus într-o formă adaptată cu titlul şi subtitlurile redacţiei noastre din revista *L'histoire*, nr. 56 — este profesor la Universitatea Paris I şi reputat specialist în perioada premergătoare Revoluţiei franceze.

· *În imagine:* în noaptea de 12 spre 13 iulie 1789, populaţia Parisului se înarmează, capturînd puşti din prăvăliile armurierilor.

Viaţă de fiecare zi la Paris (pp. 46 şi 47).

Escale cu urmări

Creşterea numerică nu se explică numai prin fenomene naturale (mortalitatea este foarte mare, mai ales mortalitatea infantilă, 50 la sută dintre copii murind de la vîrsta de sugari),ci şi prin migraţia populaţiei. La Paris, acest ultim fenomen are un aspect foarte original: spre deosebire de oraşele reşedinţă ale provinciilor, Capitala primeşte noi locuitori de peste tot. Istoricii au putut totuşi determina o arie principală de proveniență a acestora, de aproximativ 300 km. La Paris sosesc şi mulţi indivizi care înainte mai făcuseră escală şi într-un oraş de provincie. Noii veniţi aparţin unor medii diferite, care se vădesc în viaţa lor de zi cu zi, în felul lor de a se îmbrăca, de a mînca şi mai ales de a vorbi. Toţi observatorii remarcă multitudinea de dialecte provinciale întrebuinţate la Paris.

Istoricii au încercat să se lămurească dacă noii veniţi se stabilesc în cartierele oraşului în funcţie de provincia de unde vin. Segregaţia geografică, aşa cum o înţelegem noi azi, adică o plasare a bogaţilor în vest şi a săracilor în est, nu funcţionează ca atare în Parisul anilor 1789-1790. În schimb, cea socială există: unele parohii sînt mai bogate, altele mai sărace, dar între ele nu este o despărţire clară. Nici în spaţiu ele nu sînt separate: în cartierele cele mai bogate, cum sînt Place Vendôme şi Palais-Royal, se pot găsi apartamente în care locuiesc în comun parizieni de dată recentă. În interiorul caselor, segregaţia socială se ilustrează, de fapt, numai prin aceea că burghezii locuiesc de regulă la primul etaj, muncitorii la mansardă. La aceste forme de segregaţie, care există de mult, se adaugă gruparea după origine, întîlnită în cartierele populare — cum ar fi Saint-Antoine sau Saint-Victor. Noul venit s-ar mai putea defini prin lipsa lui de formaţie profesională. Uneori însă, el poate avea o calificare tehnică. Cei ce vin din Limousin lucrează de preferinţă pe şantiere, pentru că ştiu să prepare ipsosul şi să taie piatra, potrivit unor tradiţii de mult împămîntenite. Dar faptul că, în majoritatea lor, parizienii de dată recentă sînt lipsiţi de orice specializare îi face să devină mînă de lucru necalificată în diverse domenii, de la transporturi, la circulaţia mărfurilor. Este nevoie de un uriaş număr de braţe pentru a descărca toate mărfurile care sosesc în oraş, atît la mesagerii, cît şi în porturi. Aceste activităţi reprezintă deci pentru majoritatea noilor veniţi din păturile populare, primele structuri profesionale.

Cu cît sînt mai calificaţi, cu atît proaspeţii parizieni sînt mai anevoie de integrat. Cu mici excepţii: ebenistul german se integrează foarte uşor, dar un lucrător textilist. de exemplu, este întîmpinat cu mai puţină căldură de breslele pariziene, pentru că poate deveni un posibil concurent.

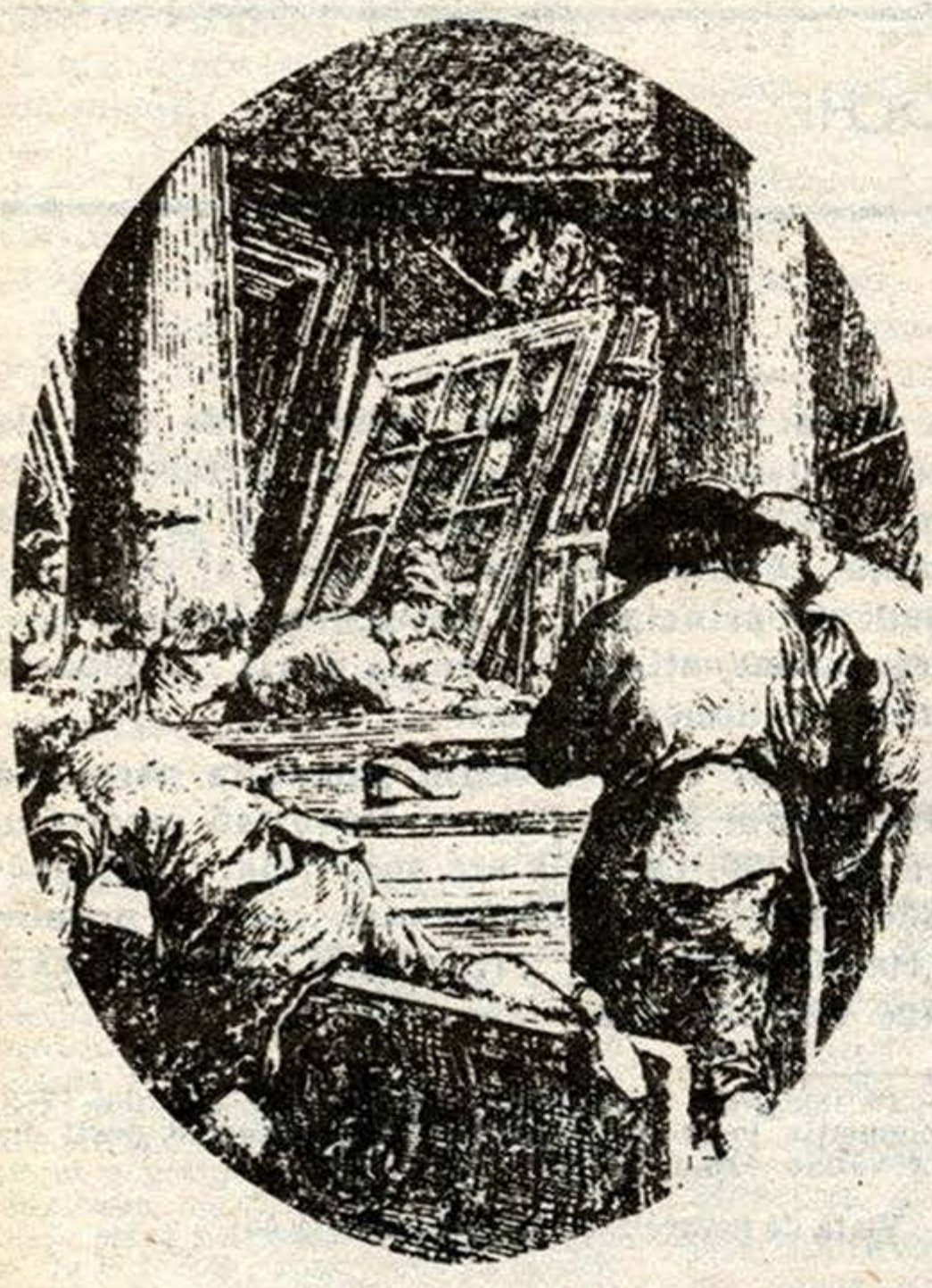

Unii peste alţii, pînă la nori

S-a vorbit mult despre o deteriorare generală a condiţiilor de viaţă în ajunul Revoluţiei. Ca instrument precis de măsură, istoricul dispune de aprecierea averilor de către notarii care fac inventarul patrimoniului populaţiei. Inventarul întocmit după deces este extrem de necesar, pentru că face posibilă apărarea drepturilor minorilor sau ale creditorilor. Notarii efectuează această operaţie nu numai în casele bogate, ci şi în cele sărace, chiar şi la familii cu un venit de sub 100 livre. Cu ajutorul acestor inventare, istoricul poate constata că, în medie, averile au crescut în ajunul Revoluţiei. Mulţi indivizi au peste 1 000 livre venit. Pentru comparaţie, să amintim că un muncitor parizian cîştigă, în ajunul Revoluţiei, în medie, o livră pe zi. Situaţia locurilor de muncă este afectată de crizele din anii 1740, 1774-1775, şi, în fine, de marea criză din 1787-1790.

Unul dintre cei mai importanţi factori de deteriorare a stării economice a oamenilor este chiria locuinţei: ea creşte considerabil (140 la sută) în perioada dintre domnia lui Ludovic XIV (1643-1715) şi Revoluţie; toţi parizienii sînt afectaţi, atît cei sosiţi de curînd, cît şi cei stabiliţi în oraş mai demult. Noile imobile care se construiesc în a doua jumătate a sec. XVIII — în cartierele afectate de speculă, cartierul mărginaş Montmartre, cele din nord-vest, cu frumoasele lor case

în stil neoclasic şi cu primele imobile locative mari, care se deschid către curţi vaste — sînt rezervate bogătaşilor şi parveniţilor. Pentru cei care au venituri mici şi stau fie în casele din centru, fie în cele de la mahala, nu se pune problema să locuiască în imobile noi, ci mai degrabă să se înghesuie, unii peste alţii, la etajele superioare, unde chiria este ceva mai mică. În fiecare zi, oamenii mărunţi urcă pînă la nori, în căutarea unor condiţii de viaţă acceptabile. Dacă chiria îi costă mai puţin, îi vor costa mai mult lemnele, cărbunii şi mai ales apa.

Putem remarca, în aceeaşi perioadă, semne de îmbunătăţire a condiţiilor de viaţă ale păturilor populare înstărite. Întîi de toate, aceasta se vede în folosirea bunurilor de larg consum. De exemplu, mobilierul conjugal: în ajunul Revoluţiei, toată lumea are un pat; el reprezintă singurul refugiu de care se poate bucura cineva în viaţa de zi cu zi, de vreme ce pentru majoritatea poporului întreaga familie, în medie de patru persoane, trăieşte într-o singură cameră; cei care nu au o asemenea cameră locuiesc în comun, în apartamente mobilate, mai multe familii împărţind acelaşi spaţiu. Oamenii convieţuiesc într-o lume unde totul se ştie, unde pereţii caselor lasă să treacă orice conversaţie, orice zgomot, orice miros.

Distincţia între particular şi public este foarte greu de stabilit. Din 1750 încolo, părinţii dorm în alt pat decît copiii. Se remarcă şi o îmbunătăţire a aşternutului de pat: la începutul secolului, saltelele sînt incomode, iar păturile sînt rare. În 1789, tot ceea ce poate contribui la păstrarea căldurii patului are mare căutare.

În afară de pat, încă de la începutul sec. XVIII, în camere se mai găsesc o masă şi cîteva scaune. Cei mai înstăriţi din rîndul claselor populare, aceia care dispun de un salariu sau două, de un loc de muncă stabil şi de o locuinţă mereu aceeaşi, au şi cîte un scrin sau un dulap din lemn. Se trece de la un mod de aranjare tradiţional şi rural, în cufere şi lăzi în care sînt aşezate hainele unele peste altele, la unul mai organizat, folosindu-se dulapuri, scrinuri şi sertare. Un alt element de mobilier este oglinda. Ea a intrat în locuinţe încă de la sfîrşitul veacului XVII, iar în ajunul Revoluţiei în casele cele mai îndestulate putem întîlni pînă la trei oglinzi.

Îmbunătăţirea mijloacelor de încălzire se face, de asemenea, simţită, mai întîi în casele bogătaşilor, în palatele marilor negustori, în instituţiile publice şi în cazărmile corpului de pază, apoi, treptat, în rîndurile populaţiei.

Mai rămîn două indicii ale îmbunătăţirii confortului: vesela şi alimentaţia. Vesela populară are ca elemente principale farfurii de cositor, rareori existînd piese de argintărie, care au o dublă valoare: de folosinţă imediată şi de tezaurizare; dacă vin zile grele, ele pot fi vîndute. Dar această veselă de cositor şi această argintărie dispar într-o anume măsură, deoarece în a doua jumătate a sec.

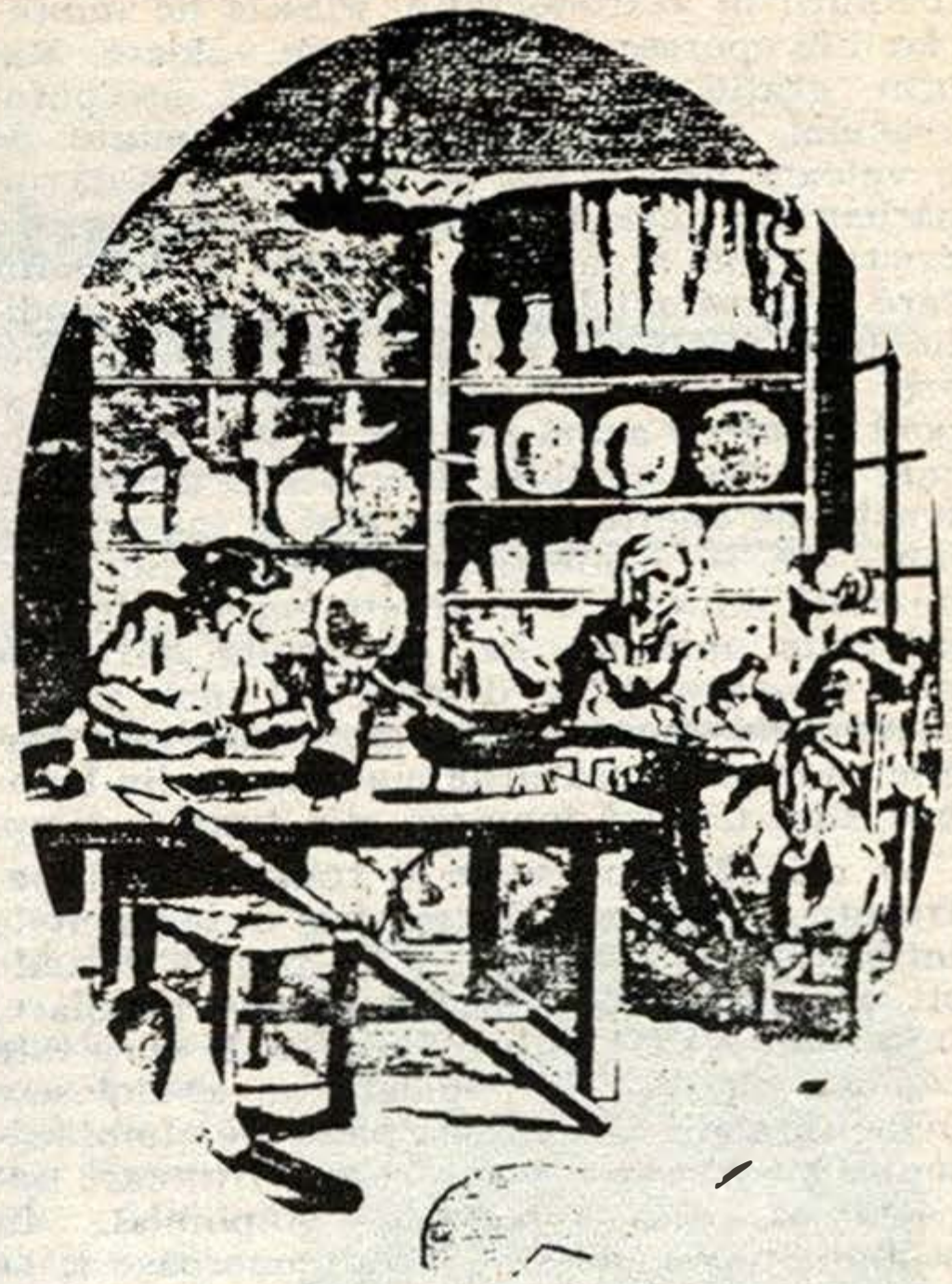

XVIII apare pe piaţă o veselă mai ieftină, bazată în principal pe ceramica obişnuită. Este triumful olarilor din Normandia şi din Beauvais. Dispariţia argintăriei de valoare este, poate, un semn al înrăutăţirii condiţiilor de viaţă; în acelaşi timp, răspîndirea ceramicii, mai ieftine, însă mai fragile, este tot un semn de progres, chiar şi pentru faptul că se poate schimba mai des.

Epoca pamfletelor

incendiare

Concomitent, se schimbă şi obiceiurile cu privire la alimentaţie şi sănătate. Constatăm aceasta cercetînd datoriile pe care le fac oamenii din popor. Cheltuielile medicale cresc în decursul secolului: lumea se îngrijeşte, dacă nu mai bine, cel puţin mai mult. Dar dintre toate datoriile, cele legate de hrană cresc cel mai mult: oamenii rămîn datori brutarului şi măcelarului şi — pentru întîia dată — băcanului. Şi, bineînţeles, rămîn datori cîrciumarului: cîrciuma este locul preferat al sociabilităţii populare. Aici lumea bea înainte de lucru, în timpul lucrului şi după, ia o gustare, face chef. Oamenii citesc aici jurnalele, schimbă informaţii, se pot întîlni cu prietenii. În fine, cîrciuma este locul unde se pun la cale numeroase intrigi.

Progresul cel mai spectaculos se face însă simţit în evoluţia vestimentaţiei în mediul popular. Secolul XVIII este secolul marii

revoluţii în vestimentaţie. Piesele de îmbrăcăminte sporesc în număr şi în valoare. Mai întîi, graţie femeilor. Încă de la începutul veacului, femeile deţin practic veşminte de o valoare dublă faţă de ceea ce posedă un bărbat din acelaşi mediu, proporţie care nu a existat pînă atunci; se produce o diversificare în ansamblul garderobei, printr-o modificare în alcătuirea ei. Acolo unde pînă atunci erau suficiente trei piese (rochie, fustă, jupon), apar de-acum înainte şi alte elemente, care vor face posibilă schimbarea ţinutei, în funcţie de anotimp. Altele sînt şi materialele din care se confecţionează ţesăturile: lîna durabilă, din care erau ţesute veşmintele tradiţionale întîlnite în garderoba ţăranilor pînă în veacul XIX, dispare din unele garderobe, fiind înlocuită cu materiale mai fragile, cum ar fi ţesăturile mai uşoare din bumbac, care implică înnoirea, din timp în timp.

O ultimă dimensiune a transformării petrecute — culoarea. Femeile trec de la nuanţele întunecate la cele vii. Atît pentru femeile cît şi pentru bărbaţii din clasele populare, în secolul XVIII îmbrăcămintea de corp este cămaşa. În mediile populare nu se folosesc indispensabilii. Asemenea piese de îmbrăcăminte apar la unii servitori înstăriţi, care împărtăşesc din experienţa stăpînului. În schimb, jupoanele sînt mai numeroase şi se schimbă mai des: de cele mai multe ori există în garderobe cinci jupoane, în loc de două, douăzeci de perechi de ciorapi, în loc de cinci. În această asumulare vestimentară primitivă, femeile o iau înaintea bărbaţilor, care le vor ajunge din urmă doar în timpul Revoluţiei: ei se vor îmbrăca în această perioadă la fel de colorat şi de divers ca femeile dinainte de Revoluţie. Pantaloni nu există. Sînt ţinuta de lucru a marinarilor, a birjarilor şi a rîndaşilor de la grajdurile aristocraţilor sau de la companiile de transporturi, foarte numeroase la Paris. În inventarele întocmite după decese, din cartierele Saint-Antoine sau Saint-Marcel, de unde provin în 1792 cei mai numeroşi revoluţionari sanchiloţi, se întîlnesc foarte puţini pantaloni.

Ca o concluzie, am putea spune că viaţa parizienilor dinainte de Revoluţie distruge imaginea monarhului ca părinte al poporului. Regele îşi abandonează supuşii în ghearele sărăciei. Pentru popor, regele nu mai este, într-un fel, suveranul care-i hrăneşte, care se îngrijeşte de hrana păturilor orăşeneşti. Este momentul cînd pamfletele şi afişele populare devin incendiare. Este momentul cînd monarhia începe să îşi piardă prestigiul în faţa conştiinţei populare.

Secolul XVIII cunoaşte, cu siguranţă, o îmbunătăţire a condiţiilor de viaţă ale maselor, mai ales ale păturilor mai înstărite. Dar, de îndată ce o nouă criză alimentară şi economică se abate asupra Franţei, începînd din 1787, ea dobîndeşte un caracter social, ducînd la înlăturarea monarhiei şi a Vechiului regim. ■

În româneşte de
Ioana CÂNDEA-MARINESCU

• CLIO ANUNŢĂ •

FILISTENII

Vechii egipteni îi numeau pe filisteni piraţi şi tîlhari. Din sec. XVII, numele lor a devenit echivalent cu om mărginit, mulţumit de sine. Recentele descoperiri de la Ekron — aşezare situată la peste 40 km vest de Ierusalim — demonstrează că ei au fost de fapt unul dintre cele mai civilizate popoare ale antichităţii. Populaţie aparţinînd grupului de triburi egeice numite „popoarele mării", filistenii au ajuns în regiunea Levantului pe la 1200 î.e.n. S-au aşezat între triburile izraelite şi Imperiul egiptean. Reputaţia de războinici redutabili şi-au cîştigat-o datorită superiorităţii armelor lor: deţineau în zonă monopolul meşteşugului topirii metalelor. Regele David (1013-973) a reuşit să îi înfrîngă, după care ei au cunoscut o perioadă de relativ declin. În sec. VII î.e.n., ca stat vasal assirienilor, Ekronul a renăscut, pentru ca la sfîrşitul secolului să fie cucerit de babiloneni şi să dispară de pe scena istoriei.

Vestigiile scoase la lumină şi prezentate de revista *Time* indică faptul că acesta era cel mai mare dintre cele cinci oraşe-state ale filistenilor. Au fost dezgropate urmele unui palat întins pe o mare suprafaţă. Întreaga aşezare era împărţită în patru zone: perimetrul înconjurat cu ziduri şi turnuri; o zonă cu ateliere meşteşugăreşti şi două cartiere, unul pentru cei bogaţi şi altul pentru cei săraci. Prin cartierul meşteşugarilor trecea o stradă largă, mărginită de o parte şi de alta de ateliere. Exista un sistem de canalizare similar cu cele folosite chiar şi astăzi în unele oraşe din Orientul Apropiat. Instalaţiile pentru producerea uleiului de măsline (în număr de peste 100) furnizau 1 000 t pe an din acest produs; cea mai mare parte era trimisă cu vasele spre Egipt, unde era schimbată pentru grîne şi alte alimente.

S-a dovedit că Ekron a fost construit pornind de la perimetrul exterior spre interiorul oraşului, coborînd în terase. În felul acesta, puţurile din centru puteau fi săpate la adîncimi mai mici. Rămîn încă multe necunoscute în legătură cu civilizaţia filistenilor. Nu s-a descoperit încă vreo urmă a limbii pe care o foloseau, după cum nu se ştie nici ce s-a întîmplat cu ei după cucerirea babiloneană.

M. D.

Itinerar istoric

BĂILE OGLINZI

Dr. VASILE SMĂRĂNDESCU

Oglindindu-se de veacuri în undele „Ozanei cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul", cum o descria marele nostru povestitor Ion Creangă, cetatea Neamţului este una din cele mai vechi fortificaţii medievale din România, contemporană cu cetatea Sucevei, ambele fiind construite în vremea lui Petru I Muşat (1374-1391)[1]. De-a lungul existenţei sale, cetatea Neamţului a fost martoră şi participantă la evenimente de seamă în istoria ţării; asediată în repetate rînduri (1476, 1538, 1691), ea şi-a dovedit trăinicia. A rezistat, de asemenea, incendiilor la care a fost supusă în timpul lui Alexandru Lăpuşneanu şi Dumitraşcu Cantacuzino.

Loc încărcat de legende, deseori evocat în literatura romantică a secolului trecut, ca şi în artele plastice, cetatea Neamţului este unul dintre valoroasele obiective turistice ale judeţului Neamţ, punct de atracţie pentru toţi cei care-şi îndreaptă paşii spre aceste meleaguri de mare pitoresc şi cu o bogată istorie.

Nu departe de ea, un alt obiectiv istoric — mănăstirea Neamţului, datînd din sec. XV. Lăcaş de cultură, unde a creat unul dintre cei mai iscusiţi maeştri miniaturişti români, inegalabilul Gavril Uric, ale cărui realizări îmbogăţesc mari biblioteci ale lumii, între care şi Biblioteca Bodleyana din Oxford, mănăstirea Neamţului s-a ilustrat şi prin şcoala de copişti şi miniaturişti ce au activat aici în epoca de mare înflorire culturală din timpul lui Ştefan cel Mare. La Neamţ a funcţionat vreme îndelungată şi o tipografie de sub ale cărei teascuri au ieşit, veacuri de-a rîndul, „cărţi către toată seminţia românească", cu un rol deosebit în acţiunea de menţinere vie a conştiinţei unităţii de grai şi neam a românilor.

Şi fiindcă ne aflăm pe acest traseu de istorie românească să amintim şi de alte obiective ce sporesc renumele şi atracti-

[1] Magazin istoric, nr. 10/1974.

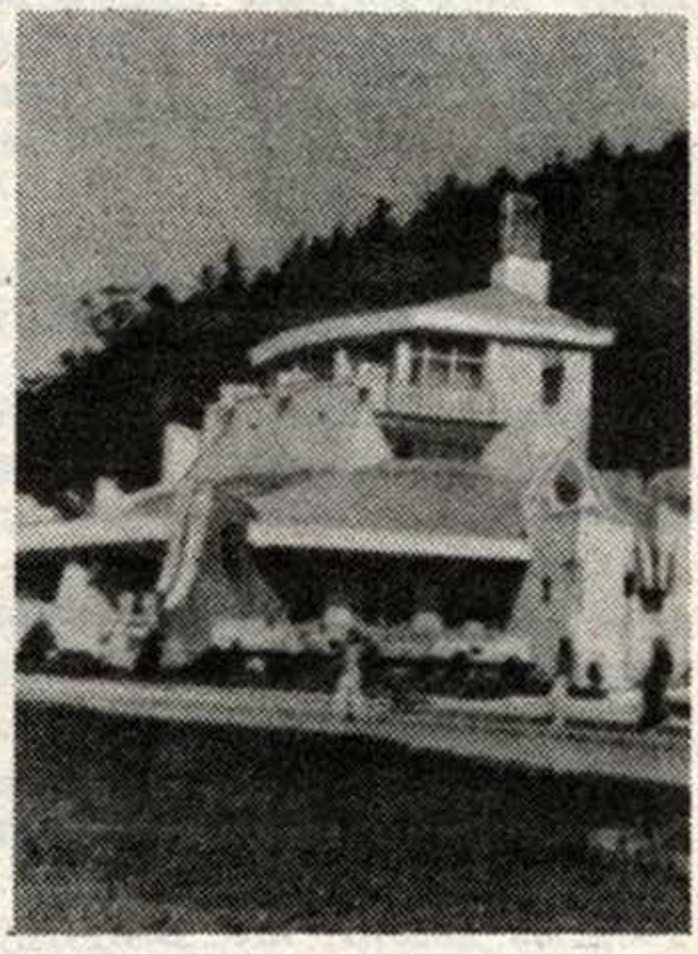

„Casa Arcaşului" din Tîrgu Neamţ

Legendara cetate a Neamţului

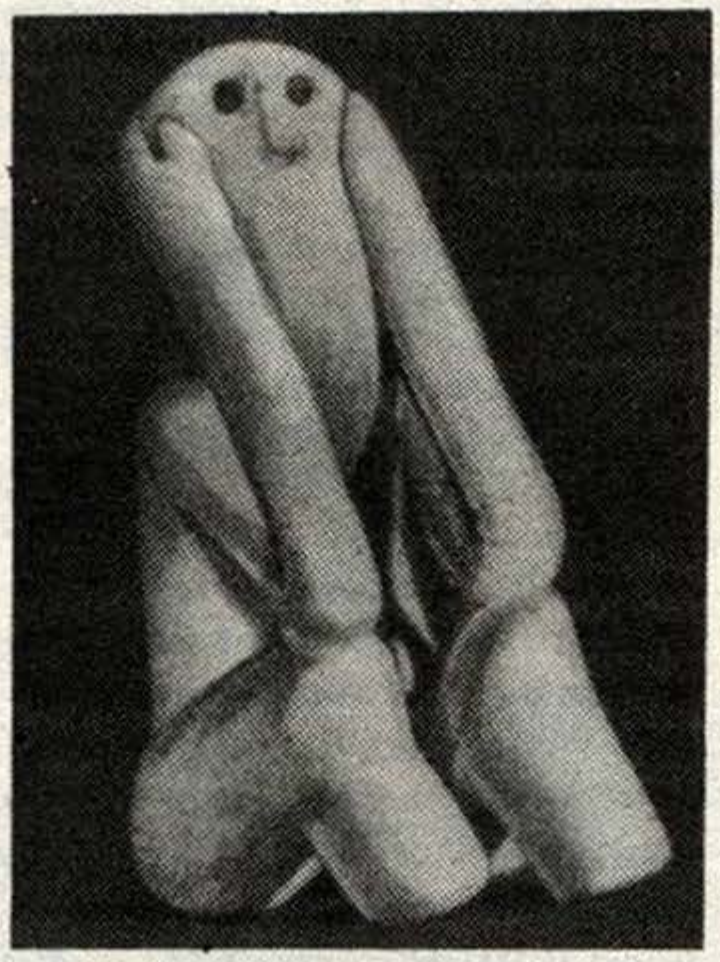

„Cinditorul" de la Tîrpeşti — replică cuculeniană a celebrei descoperiri de la Hamangia

vitatea acestor locuri! La Humulești, sat cuprins în prezent în raza orașului Târgu Neamț, se află Muzeul „Ion Creangă", organizat în casa natală a scriitorului. Un muzeu memorial se află și la Vînătorii Neamțului, acolo unde venea de atîtea ori Mihail Sadoveanu. În apropiere de Târgu Neamț întîlnim localitatea Tîrpești, cu importante descoperiri din neolitic, între care și o „replică" a celebrului „Gînditor" de la Cernavodă.

Din Târgu Neamț se pot face și excursii la Agapia, Văratec, Secu, ori în cadrul pitoresc neasemuit al văii Bistriței, la Ceahlău, spre prima capitală a Moldovei, Baia, ca și spre livezile Rădășenilor și Fălticenilor.

Acestor bogate obiective turistice li s-a reintegrat, de curînd, și una din prețioasele stațiuni balneo-climaterice ale județului Neamț — Băile Oglinzi.

Despre vechimea acestei așezări mărturisesc documentele istorice: „Iată deci eu, Nistor Batiște i cneaghina mea, Ileana, fiica Dochiei, nepoată Mihăilescului, scriem și mărturisim cu această scrisoare a noastră, de nime nevoiți, nice asupriți, că de a noastră bună voe am vîndut a noastră dreaptă ocină și moșie, giumătate de sat, de Oglinzi ce este în ținutul Neamțului, den vatra satului, și den cîmp, și den apă, și den fînețe și den tot venitul ce se va alege pre acea giumătate de sat, aceea am vîndut dumisale, lui Ghiorghie Roșca ce au fostu vistiernic, drept o sută de stupi, prețuind drept o sută de lei".

Acest act de vînzare-cumpărare, întărit de semnăturile marelui logofăt Tăutul și ale lui Nistor Batiște (om cu carte, de vreme ce semna cu litere latine), întocmit în anul 1646, constituie cea mai veche atestare documentară a satului Oglinzi, din județul Neamț, vechimea sa putînd fi însă mai mare. Potrivit tradiției, în anul 1566 aici ar fi avut loc o confruntare între Alexandru Lăpușneanu și unul din pretendenții la tronul Moldovei, Ștefan Mâzgă.

Localnicii au cunoscut de mult timp existența aici a unor izvoare minerale, sărate, dovadă denumirea Slatina (Sărătura) dată unuia din cătunele componente. Este vorba de trei asemenea izvoare: unul numit Apa Puturoasă (datorită conținutului ridicat de hidrogen sulfurat), așezat într-o poiană, nu departe de Târgu Neamț; al doilea, în apropierea celui dintîi, izvor ce dădea naștere unui pîrîu. Pîrîul Sărat, și al treilea, pe Dealul Curagea. Apa acestuia, deosebit de prețioasă, este — spre deosebire de celelalte — limpede, incoloră, cu un miros puțin pronunțat de hidrogen sulfurat.

La mijlocul veacului trecut, în anul 1856, cînd balneologia căpăta extindere și la noi în țară, apele minerale de la Oglinzi au fost analizate chimic, odată cu cele de la Bălțătești, pentru a li se stabili eficiența terapeutică; în 1889, Petru Poni, întemeietorul școlii românești de chimie, a făcut aici noi analize care au pus încă odată în evidență calitățile de excepție ale apelor de la Oglinzi, bogăția lor în clorură de sodiu, clorură, bromură și iodură de magneziu, carbonați de calciu, litiu și fier, anhidridă silicică și carbonică. Mineralizarea totală — deci și eficiența — o întrecea pe aceea a apelor de la Reichenhall, vestită stațiune din Bavaria, care atrăgea numeroși vilegiaturiști, inclusiv din România. Era unul din motivele pentru care Marele dicționar geografic al României, ediția 1898, sublinia eficiența Băilor Oglinzi într-o serie de afecțiuni: rahitism, boli ale pielii, boli uterine ș.a. Pentru aplicarea tratamentului, preciza aceeași lucrare, „se află la Oglinzi un otel cu mai multe camere și o instalație modernă pentru băi. Otelul e înconjurat de păduri frumoase. Apa e captată. Debit suficient pentru 300 băi zilnic". Numărul celor veniți la tratament era însă restrîns: 173 pacienți în 1896, 217 în anul următor. Dar în perioada următoare eficacitatea deosebită a tratamentului a determinat dezvoltarea necontenită a stațiunii. În anul 1928, Băile Oglinzi dispuneau de cinci hoteluri și un restaurant, numărîndu-se printre marile stațiuni balneo-climaterice ale Moldovei.

Cel de-al doilea război mondial a lăsat însă urme grele asupra stațiunii. În urma bombardamentelor la care a fost supusă localitatea, toate instalațiile de tratament au fost distruse, stațiunea încetîndu-și practic existența. În anii 1970-1972 a fost construit un pavilion de cazare pentru tineret, care, împreună cu un pavilion rămas din vechile construcții, a servit ca tabără școlară. În anul 1987 au fost construite două noi pavilioane cu o capacitate de 120 locuri și o minibază de tratament, reluîndu-se tradițiile balneologice ale localității.

Începînd cu anul 1988 Băile Oglinzi au trecut în rețeaua Ministerului Turismului, inițiindu-se ample lucrări de investiții. Sînt prevăzute, între altele, lărgirea și modernizarea bazei de tratament pînă la capacitatea de 1 000 locuri, realizarea unui șirand cu instalațiile aferente, construirea de unități de cazare și de alimentație publică, asigurarea cadrului natural de odihnă, prin abaterea traseului drumului ce străbate în prezent stațiunea. Există, așadar, toate premisele pentru revenirea acestei veritabile „oaze de sănătate" în prim planul circuitului balneologic românesc. Premise amplificate și de semnificația istorică și frumusețea locurilor din jur despre care pomeneam la începutul acestor rînduri.

Columb – 500

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

VIKINGII ÎN AMERICA

F. DONALD LOGAN

Astăzi se ştie cu certitudine că Lumea Nouă — oficial descoperită de Columb în 1492, dar purtînd numele lui Amerigo Vespucci, navigatorul italian care a vizitat de patru ori continentul american — este departe de a fi reprezentat o surpriză geografică. Ea nu a ieşit în chip miraculos din undele oceanului — asemenea pămînturilor din mitologie, — pentru a se oferi navigatorului genovez şi lăcomiei conchistadorilor. De la nord la sud, „continentul al patrulea", numit aşa pentru că în ordinea succesivă a cunoaşterii lumii de către europeni a precedat Australia şi Antarctica, a făcut obiectul unor dese contacte geografice între cele două lumi — veche şi nouă —, înainte de prima călătorie a lui Columb.

Aceste călătorii — efectuate de fenicieni, cartaginezi, celţi, romani, navigatori din Asia de sud şi sud-est, vikingi, bretoni, spanioli... înainte de spanioli etc., de fapt vreo 20 de „descoperiri ale Americii", unele certe, altele ipotetice, realizate într-un răstimp de zeci de veacuri, via Pacific sau Atlantic — nu au avut consecinţe; nu au fost cunoscute şi nici n-au însemnat nimic pentru pămînturile americane. Înşişi istoricii s-au îndoit multă vreme de realitatea drumurilor peste ape, încă din preistorie, deoarece omul era încă prea puţin pregătit pentru a învinge oceanul; cunoştinţele lui geografice rudimentare nu i-ar fi permis asemenea călătorii. Dar se pare că în anul 1000 vikingii ştiau să calculeze latitudinea, le era familiară determinarea magnetică a nordului şi întrebuinţau o „piatră călăuzitoare" (leidarsteinn), un fel de precursoare a busolei.

Noi şi noi probe, dezvăluite de istorie, arheologie şi etnografie infirmă principiul NEBC (No European Before Columbus, — **adică nonprezenţa europenilor în America înainte de Columb), cum a denumit autorul american**

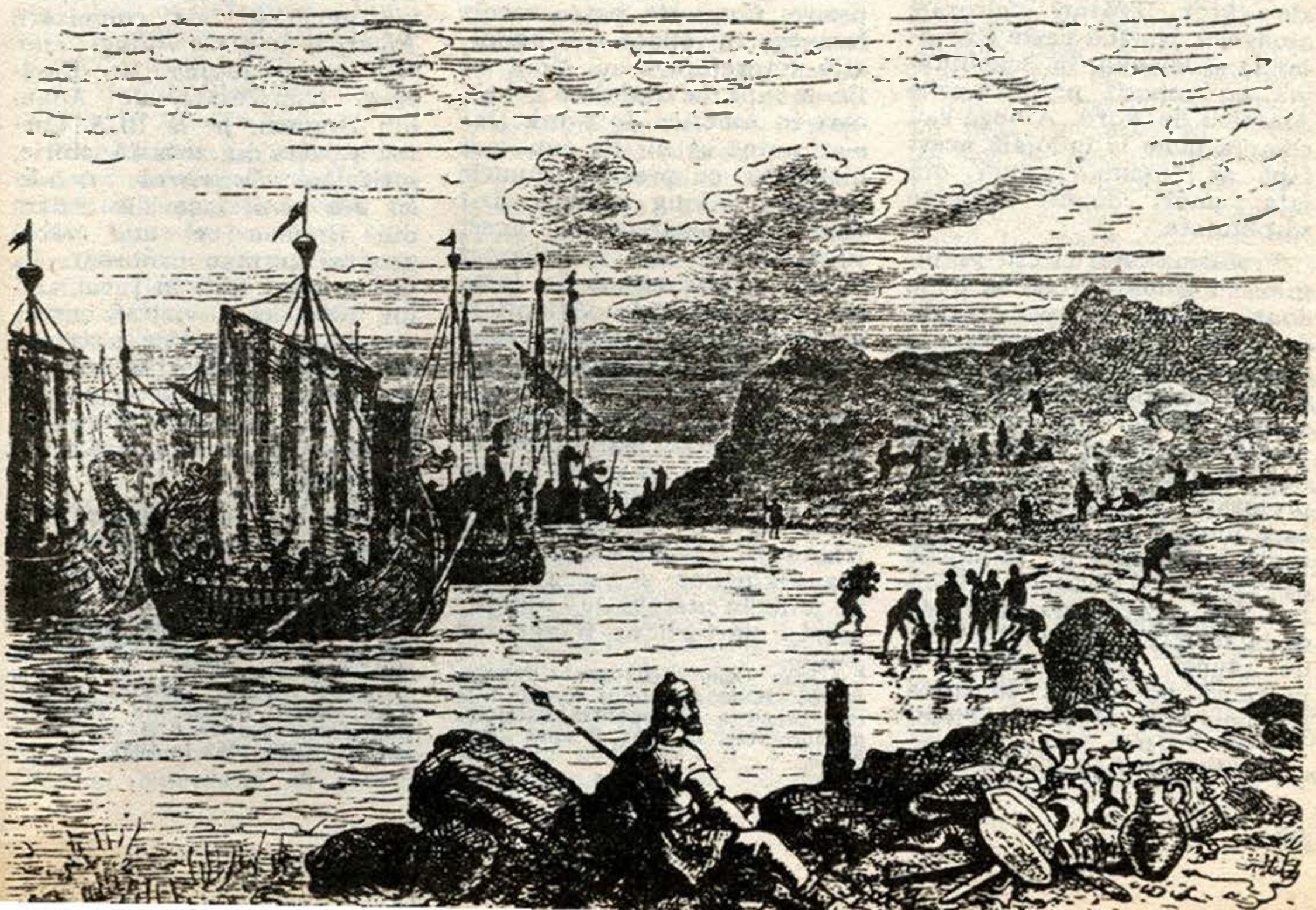

Ch. M. Boland concepția aprioric㠠după care nu au existat contacte precolumbiene între America și Europa. Cu toate acestea, disputa dintre partizanii și adversarii ipotezei dacă vikingii au descoperit sau nu America — cinci secole înainte de Columb — este încă vie între istorici, după cum menționează cîteva numere, din vara și toamna anului 1987, ale revistelor L'histoire, La Recherche și Nature.

Spre deosebire de toate descoperirile pămîntului american întreprinse de precursorii lui Columb — cărora trebuie să le admirăm cutezanța, hotărîrea și spiritul de aventură — călătoria genovezului, datorită condițiilor politico-economice din epoca în care a fost înfăptuită, este singura care prin amploarea urmărilor sale a dăruit cu adevărat geografiei și istoriei o lume nouă, întregind globul cunoscut. Înaintașii „amiralului" nu i-au știrbit cu nimic din faimă.

Indiferent de cîte ori a fost descoperită America, ea a contat în circuitul intercontinental abia din momentul în care Europa a avut nevoie de resursele ei și a trebuit, în același timp, să exporte într-acolo ceea ce piața internă nu mai putea resorbi, cu un profit mulțumitor[1].

În lucrarea sa Vikings in History (Vikingii în istorie), a cărei versiune românească se află în pregătire la Editura politică, istoricul englez F. Donald Logan, profesor la Colegiul Emmanuel din Boston, întreprinde o incursiune în evoluția societății vikinge. Agricultori, negustori, vînători, dedicîndu-se din cînd în cînd jafului, vikingii (oamenii golfului — vik = golf) au colonizat Islanda, pe care au întrebuințat-o ca bază pentru a ajunge în Groenlanda și apoi America. În istorie, vikingii au rămas îndeobște cunoscuți ca oameni aprigi, mînați de spirit distructiv, cum scrie Donald Logan. Dar astăzi sîntem edificați asupra faptului că năvalnicii oameni ai mării, porniți pe corăbiile lor din fiordurile peninsulelor Europei nordice, au avut o influență puternică asupra unei mari părți din restul Europei și a unor teritorii de peste mări și oceane. Ei au întemeiat regate în Irlanda, în nordul și estul Angliei, în Rusia și o așezare peste mări, în Islanda. Spre apus au ajuns pînă la țărmurile Americii de Nord, spre răsărit — pînă la bazinul Volgăi și chiar ceva mai departe.

Din lucrarea amintită a profesorului englez reproducem cîteva fragmente, cu titlul și subtitlurile redacției Magazin istoric.

Florentina DOLGHIN

Adam din Bremen depune mărturie

Vikingii au atins America de Nord. Acesta este un fapt istoric. Dovezile, scrise și arheologice, nu lasă loc la nici o îndoială: la un moment dat, în jurul anului 1000, oamenii ale căror legături culturale ajungeau, trecînd peste Groenlanda și Islanda, în Scandinavia au poposit pe țărmurile Americii de Nord. A nega sau chiar a pune la îndoială acest fapt ar însemna a fugi din fața unor dovezi istorice zdrobitoare.

Problema istoricității vikingilor în Lumea Nouă se pune doar pentru că este legată de o alta: cine a descoperit în realitate America? Cine a fost primul european care a văzut Lumea Nouă? Din punct de vedere istoric, ar putea fi mai importantă întrebarea ce împrejurări, ce forme de dezvoltare umană au dus la o prezență europeană pe țărmurile de vest ale Oceanului Atlantic? S-au găsit așezări europene de la sfîrșitul secolului XV și, de atunci, s-a constatat o prezență europeană continuă și dominantă. Dacă nu Cristofor Columb, atunci în mod sigur altcineva — poate italianul anglicizat Giovanni Caboto[2] — ar fi putut să debarce în America în ultimul deceniu al secolului XV. Persoana este mai puțin importantă decît forțele istorice care au acționat și au făcut să fie inevitabilă — cel puțin în acel moment — o asemenea descoperire. Cu peste patru secole înainte, în epoca vikingilor, alte împrejurări au făcut să fie de fapt inevitabilă o debarcare în America de Nord. Dar s-ar putea să nu fie cunoscut niciodată, cu precizie, numele primului viking care a zărit America, deoarece el, acest prim viking care a debarcat acolo, a fost mînat de forțe ce au acționat în Atlanticul de nord, timp de cîteva secole. Secolele explorărilor vikinge.

America înainte de vikingi? Problema are un iz de anacronism. Și totuși, s-ar putea ca, într-o bună zi, să apară dovezi care să demonstreze că în America s-au aflat călugări irlandezi cu multe secole înaintea vikingilor și cu aproape un mileniu înainte de Columb; aceste mărturii ar fi aproape în mod sigur arheologice. Pentru moment, cel puțin, America dinainte de vikingi este doar o țară a fanteziei și poveștilor.

Pe la anul 1000 vikingii au zărit, au debarcat, au explorat și au încercat să se așeze pe litoralul Americii de Nord. Cea mai veche sursă scrisă datează din perioada puținelor generații ale colonizării Americii de către vikingi: *Istoria arhiepiscopilor de Hamburg*, completată de Adam din Bremen, pe la 1075. Cartea a patra din această istorie, intitulată *Descrierea insulelor din nord*, face din Adam din Bremen cel mai vechi geograf german cunoscut. La un moment dat, în jurul anilor 1060, el a vizitat curtea daneză, cu scopul de a strînge informații pentru istoria sa și, în timp ce era acolo, a stat de vorbă cu regele Sven Estrithson[3], nepotul regelui Knud cel Mare[4].

„Regele a vorbit despre altă insulă care fusese descoperită de mulți în ocean. I s-a spus

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 11,12/1988.

[2] John Cabot (Giovanni Caboto, c. 1450-1498) a condus o expediție care urmărea descoperirea Pasajului de nord-vest; în 1497, a atins Terra Nova.

[3] Sven Estrithson sau Svend II Estridsson, rege al Danemarcei (1047-1074 sau 1076).

[4] Knud (Cnut, Canute) I cel Mare, rege al Angliei din 1016, al Danemarcei din 1018 și al Norvegiei din 1028, pînă în 1035.

Vinlanda, din cauză că în acea ţară creşteau struguri sălbatici, ce dădeau un vin bun. Acolo abundă cerealele care cresc singure. Am aflat aceasta nu din poveşti fantastice, ci din relatările demne de încredere ale danezilor". Adam din Bremen adunase deci aceste informaţii pe la sfîrşitul anilor 1060. Regele Sven se născuse în 1017, cam pe vremea cînd vikingii încercau să colonizeze Vinlanda. Avem de-a face deci cu o relatare aproape contemporană.

Trei alte referiri timpurii, dar nu din saga, confirmă faptul că în Islanda s-a ştiut în permanenţă de existenţa Vinlandei. Într-un tratat geografic din secolul XII se spune: „La sud de Groenlanda se află Hellulanda şi apoi Marklanda şi, nu departe de acolo, Vinlanda".

În dreptul anului 1121, *Analele islandeze* consemnează că „episcopul Eric al Groenlandei a plecat în căutarea Vinlandei". Primul mare istoric al Islandei, Ari Thorgilsson, scriind pe la 1127, arăta că el ştia despre Vinlanda şi despre locuitorii ei de la unchiul său, Thorkell Gellison, care aflase de aceste lucruri de la unul dintre primii colonişti ai Groenlandei. Şi astfel, în decurs de aproximativ 100 ani după ce începuse colonizarea Vinlandei, istoricul islandez scria despre Vinlanda fără să fie nevoie să dea explicaţii, pentru că nu era cazul.

Povestirile saga susţin această informaţie şi adaugă fapte semnificative, de natură istorică. Este vorba despre saga groenlandezilor şi despre saga lui Eric. Scrisă în secolul XII, prima dintre ele relatează povestirea Vinlandei în trei etape: cum a fost zărită, explorată şi cum s-a încercat să se întemeieze acolo o aşezare. Potrivit sagăi, această ţară, situată la sud şi apus de Groenlanda, a fost descoperită de Bjarni Herjolfsson.

Saga lui Eric — care datează de la mijlocul sec. XIII — repetă unele dintre datele sagăi anterioare, omite altele şi adaugă alte amănunte. Ea atribuie descoperirea Lumii Noi lui Leif Ericsson, descris ca un misionar trimis de regele Olaf al Norvegiei să creştineze Islanda şi Groenlanda. Dificultăţi întîmpinate pe mare au îndepărtat din drum corabia lui Leif şi astfel misionarul a zărit un pămînt nou, unde creşteau grîu sălbatic, struguri şi arbori de mosur (arţari?). După ce a petrecut o iarnă acolo, Leif s-a îndreptat spre Groenlanda, pentru a-şi îndeplini misiunea de evanghelizare. În acest punct, eroul nostru dispare din saga lui Eric. El este urmat de un grup care intenţiona să se stabilească în acele locuri şi care a debarcat la Hellulanda şi apoi la Marklanda.

Şeful unui trib indian, locuitor al Americii, înainte de sosirea vikingilor, pe care un vechi poem scandinav, Saga lui Njal, îl descrie astfel: „Pe vasele lor prelungi, scutul atinge scutul, iar în cel dintîi dintre ele un om în picioare e lîngă catarg, cu cămaşă de mătase şi coşcă aurită, ţipă flutură în vînt pletele lungi şi blonde. În mînă ţine o lance încrustată cu aur".

(în p. 51)

Vinlanda, ţara strugurilor

Ce concluzie se poate trage din aceste relatări? Trei fapte se detaşează ca indiscutabile: vikingii au ajuns în America de Nord; ei au încercat să se stabilească în Vinlanda; ulterior au abandonat-o. Rămîne de răspuns la două întrebări: cînd au vizitat aceşti europeni Lumea Nouă şi unde anume au debarcat? În legătură cu prima întrebare există un consens al istoricilor: pe la 985 sau 986. Dar unde se afla Vinlanda? Cercetătorii au localizat Hellulanda pe insula Baffin, la 200 mile de Groenlanda, peste strîmtoarea Davis. Acolo pămîntul este aşa cum a fost la cumpăna celor două milenii: în interior gheţari şi lespezi de piatră, coborînd spre mare. Marklanda, acea regiune cu mile întregi de bancuri de nisip, pe alocuri împădurită, trebuie considerată ca fiind Labradorul, deoarece, în pofida schimbărilor climatice care s-au produs, zona Labradorului de la sud de golful Hamilton este încă des împădurită şi acoperită de bancuri de nisip. Vinlanda, ţara aşezată la sud de Marklanda, a fost localizată în zeci de locuri de-a lungul coastei de est a Americii de Nord, ajungînd în sud chiar pînă în Florida.

Dar orice discuţie privind localizarea Vinlandei trebuie să înceapă chiar cu textele. Adam din Bremen şi cele două saga sînt de acord nu numai în ce priveşte numele acestei ţări, dar şi în privinţa motivului pentru care i s-a spus aşa: Vinlanda, ţara strugurilor din care se face vin. Povestirile saga se minunează şi de somonii care săltau în rîuri. Ele descriu un promontoriu, o insulă în partea de nord şi un braţ de mare în partea de vest şi, de-a lungul braţului de mare, bancuri de nisip la estuarul unui rîu, care se varsă în mare dintr-un lac: o descriere care se potriveşte la sute de locuri din partea de nord-est a Americii de Nord.

De aceea, un alt mijloc de a aborda problema este de a defini zona în cadrul căreia cresc struguri şi se găseşte somon. Cu alte cuvinte, cît de departe în sud se găseşte somonul şi cît de departe în nord se găsesc strugurii? În prezent somonul se găseşte nu mai la sud de 41° latitudine nordică, iar strugurii sălbatici nu mai la nord de 42° latitudine nordică. Aceasta ar plasa Vinlanda undeva între New York şi Boston. O astfel de explicaţie uşoară nu ia

totuşi în considerare schimbările climatice care au avut loc între epoca vikingilor şi perioada actuală.

Dacă pornim de la ideea că a survenit o perioadă de răcire — iar dovezile în acest sens sînt convingătoare —, atunci referirile moderne nu sînt de mare folos. Acest lucru fiind spus, mai trebuie adăugat că, în secolul XVI, navigatorul francez Jacques Cartier[1] a găsit struguri sălbatici pe insula Prinţului Eduard şi de-a lungul fluviului St. Lawrence.

Vinlanda poate fi localizată însă cu mai multă precizie numai cu ajutorul arheologiei. În anul 1960, dr. Helge Ingstad, fost guvernator al Groenlandei, a navigat spre nord, pornind din Rhode Island, de-a lungul coastei de nord-est a Americii de Nord, în căutarea Vinlandei. În satul L'Anse aux Meadows, situat în extremitatea de nord a Terra Novei, el a descoperit urmele unei mici comunităţi scandinave din secolul XI: trei grupuri de case, o fierărie şi un cuptor de mangal. Clădirile aveau pereţii construiţi din straturi orizontale de turbă, aşezate unul peste altul. În fiecare grup de case exista o casă lungă şi una sau mai multe căsuţe-satelit; în apropierea casei lungi se afla o clădire asemănătoare cu casele de aburi (băile) scandinave, care nu se deosebeau de saunele folosite şi acum în Finlanda: un foc în vatră încălzea pietrele, peste care se turna apă rece.

Fierăria de peste rîu fusese săpată în terase, care formau trei dintre pereţii ei. În fierărie au fost găsite o vatră pentru forjă, o lespede de piatră pentru o nicovală şi sute de fragmente din zgură şi metal. În general, construcţiile din acest loc sînt scandinave şi, pe baza lor, aşezarea poate fi prezentată cu certitudine ca fiind o comunitate scandinavă veche. Obiectele găsite la L'Anse aux Meadows, deşi nu sînt numeroase, atestă şi ele originea lor scandinavă veche.

Se presupune, de asemenea, că mostrele de mangal de acolo provin din lemn folosit pentru plute; printre mostrele de arbori indentificate de analiza particulelor există specii care n-au crescut niciodată în această parte a Terra Novei. Ele trebuie să fi ajuns deci acolo ca lemn folosit la plute.

Hartă precolumbiană cu cerneală din... 1920

În legătură cu L'Anse aux Meadows rămîne o problemă neclară. Potrivit lui Adam din Bremen şi povestirilor saga, ţara descoperită de vikingi abunda în viţă de vie. Acum, în această regiune, nu creşte nici un soi de struguri. Analize sofisticate ale unor mostre de polen luate de la faţa locului arată în mod clar că, în ultimele şapte milenii şi jumătate, n-a avut loc nici o schimbare de vegetaţie importantă, de aceea este improbabil ca acolo să fi crescut viţă de vie în epoca vikingilor. În pofida unei perioade reci care a survenit, climatul în timpul colonizării vikinge a fost asemănător cu cel de azi: diferenţe mari între temperaturile iernii şi cele ale verii, care, în ambele sezoane, sînt moderate de curentul Labrador şi de Golfstream, producînd astfel multă ceaţă şi un sezon scurt (circa 100 zile) pentru culturi. Acum o mie de ani pe acest pămînt nu creştea viţă de vie, dar el producea o bogată varietate de fructe cu boabe, unele fiind „boabe de vin", precum şi coacăze roşii şi agrişe negre. Este foarte posibil ca acestea să fi fost considerate struguri.

În Scandinavia, aceste boabe se folosesc şi astăzi la producerea vinului şi sînt numite în mod obişnuit „boabe de vin roşii şi negre". În Suedia, în unele zone din Norvegia şi Anglia, coacăza este cunoscută sub numele de „boabă roşie de vin". Ar trebui să mai adăugăm că analiza polenului a arătat că „grîul care răsărea singur" trebuie să fi fost *elymus arenarius*, o plantă perenă asemănătoare porumbului.

Aşezarea vikingă de la L' Anse aux Meadows, din secolul XI, pare a fi avut o durată redusă: 20 sau, maximum, 30 ani. De ce şi-a încetat existenţa? Arheologia nu dă nici un răspuns. Este L'Anse aux Meadows Vinlanda? Răspunsul pare a fi că ea a fost o aşezare vikingă într-o regiune întinsă numită Vinlanda.

Rămîne ca oamenii de ştiinţă să stabilească graniţele Vinlandei. Cît de departe spre apus se întindea? Pînă la golful Ungava? Pînă la golful Hudson? Şi cît de departe spre sud? Pînă la Noua Scoţie? Pînă în golful Maine? Numai dovezile arheologice — găsite poate întîmplător de pescari şi de cei care colindă singuri pe plaje sau de arheologi amatori — vor indica cît de departe au avansat vikingii în Lumea Nouă.

În 1965, în ajunul „Zilei lui Columb", 12 octombrie, Yale University Press a dat publicităţii, „cea mai palpitantă descoperire cartografică a secolului". Cu o campanie de presă neobişnuită pentru o editură universitară, aceasta a anunţat publicarea hărţii Vinlandei, o hartă precolumbiană a lumii, în care era indicată Vinlanda. În *New York Times*, *Chicago Tribune* şi în alte ziare au apărut pe prima pagină articole sub titluri mari. Campania publicitară întreprinsă pentru a face reclamă hărţii Vinlandei a reuşit să atragă repede atenţia lumii ştiinţifice asupra acestei apariţii. Dar rezultatele cercetărilor au dovedit că harta Vinlandei se numără printre cele mai mari plăsmuiri ale secolului XX.

Analizele au demonstrat că tipul de cerneală cu care era întocmită nu putea exista înainte de anul... 1920. Harta fusese desenată cîndva, după acest an, cu intenţia clară de a o prezenta drept originală. Povestea ar putea continua. Cine a fost plăsmuitorul? Şi de ce a făcut-o? Misterul priveşte însă epoca noastră, nu cea a vikingilor. ■

În româneşte de
Mariana GRANCEA

---

[1] *Magazin istoric*, nr 12/1975, 3/1983.

PATRIA ROMÂNĂ CĂREIA I-AU JERTFIT TOATE OSTENELILE

(Urmare din p. 39)

Christian, primul băiat din cei nouă copii — şase fete şi trei băieţi — ai acestuia şi ai Johannei Wollenbär, originară din Sibiu, şi-a legat, de asemenea, numele de alte momente importante ale istoriei şi culturii româneşti. Compozitor, violonist şi dirijor de talent, el este autorul a numeroase piese muzicale ce evocă mari momente ale istoriei noastre, între care *Hora Unirii*. Alexandru Flechtenmacher a dovedit un neobişnuit talent pentru muzică din fragedă copilărie. La vîrsta de 11 ani, după ce luase lecţii cu mama sa, care era o pianistă talentată, şi apoi cu violonistul Leitner, a fost primit, ca violonist, în orchestra trupei franceze a fraţilor Fouraux, care dădea concerte în capitala Moldovei. Prezent la unul din aceste concerte, marele logofăt Costache Conachi, care făcea parte din căimăcămia domnească, a hotărît să-l trimită la studii în străinătate. Astfel, la vîrsta de 14 ani, Alexandru Flechtenmacher şi-a început studiile la Conservatorul din Viena, în cadrul căruia a urmat, timp de trei ani, cursuri de vioară, armonie şi compoziţie.

După întoarcerea de la Viena, Flechtenmacher a început să frecventeze Teatrul Mare din Iaşi, condus, pe atunci, de Matei Millo, care i-a cerut să scrie muzică pentru unele dintre piesele pe care le prezenta. Între acestea s-a numărat şi piesa *Spiridon şi Samson*, la a cărei prezentare a asistat şi celebrul Franz Liszt, aflat în trecere prin ţara noastră.

Alexandru Flechtenmacher şi-a cîştigat multă preţuire din partea unor scriitori şi oameni de cultură, cum erau Gheorghe Asachi, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu şi alţii. Cu ajutorul acestora, în 1844, a obţinut o bursă în vederea perfecţionării studiilor de muzică la Paris.

După alţi doi ani de studii, s-a reîntors în ţară şi a fost numit dirijor al orchestrei Teatrului Naţional din Iaşi. Numele său a început să apară tot mai des pe afişe alături de cele ale lui Millo, Alecsandri, Negruzzi. Referindu-se la această perioadă, marele actor Constantin I. Nottara releva în *Albina românească*, din 15 martie 1898: „Nici o piesă mai de seamă n-a trecut prin faţa publicului de pe atunci, la care să nu fi colaborat şi Flechtenmacher cu delicioasele lui compoziţii muzicale. E nesfîrşit şirul lucrărilor pe care geniul lui isteţ le născoci, fie bucăţi de concert, fie piese de teatru". Unele din aceste melodii au devenit atît de răspîndite, încît mai tîrziu au fost considerate drept melodii populare; aşa s-a întîmplat cu melodia *Mama lui Ştefan cel Mare*, compusă de Flechtenmacher, pe care Gheorghe Dima a trecut-o în rîndul creaţiilor folclorice.

Încadrîndu-se marilor mişcări democratice ce s-au afirmat la 1848 şi 1859, Alexandru Flechtenmacher a compus şi alte numeroase piese muzicale cu conţinut patriotic, care au însufleţit masele şi au răspîndit ideile de libertate şi egalitate. Lui i se datorează *Apelul moldovenilor de la 1848*, *Adio Moldovei*, *Reîntoarcerea în patrie*, *Hora lui Cuza vodă* şi mai cu seamă melodia atît de cunoscută, scumpă tuturor românilor, *Hora Unirii*. Memorabilului eveniment al Unirii de la 1859, pe care a susţinut-o cu toată ardoarea, i-a consacrat şi *Marşul Unirii* şi *Cadrilul Unirii*. O altă cunoscută lucrare a sa a fost *Hora muncitorilor*, introdusă ulterior în prima colecţie de cîntece socialiste din România.

Alexandru Flechtenmacher şi-a întregit activitatea de muzician cu aceea de pedagog. La 6 octombrie 1864, prin decretul domnesc de întemeiere a Conservatorului de muzică şi declamaţiune din Bucureşti, semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, a fost numit director al acestei instituţii, funcţie pe care a îndeplinit-o, cu pricepere şi dragoste timp de cinci ani, slujind cu devotament muzica românească pînă la sfîrşitul vieţii sale survenit în anul 1898. ■

●

Marele fizician, astronom şi filosof englez Isaac Newton (1642-1727) spunea, referindu-se la persoana sa:

— Nu ştiu ce vor zice oamenii despre mine, dar eu m-am simţit toată viaţa ca un copil care se joacă la marginea mării şi, din cînd în cînd, găseşte pe plajă cîte o scoică minunată, în timp ce la picioarele lui se află imensa întindere de apă cu toate tainele ei nedescoperite încă!

●

Jean Louis Petit (1674-1750) a fost un vestit chirurg francez, autor al unui tratat *Despre chirurgie*, multă vreme considerat o lucrare de referinţă. Într-o zi, una din pacientele sale i s-a adresat măgulitor:

— Un medic celebru ca dv. poate vindeca orice boală...

— Vă înşelaţi, doamna mea, i-a răspuns Petit; noi, doctorii, sîntem precum birjarii din Paris: cunoaştem toate străzile, dar nu ştim ce se petrece dincolo de ziduri...

●

Navigînd în apropiere de ţărmurile Lybiei, o corabie cu soldaţi din armata lui Cezar (101-44 î.e.n.) a fost capturată de trupele adversarului său Metellus Scipio. Din ordinul acestuia, toţi soldaţii de pe corabie au fost ucişi, cu excepţia comandantului lor Gravinius. Acesta însă, a refuzat favoarea acordată, înjunghiindu-se cu propria-i spadă.

— Soldaţii lui Cezar — a spus el — obişnuiesc să-şi dea viaţa, nu s-o primească...

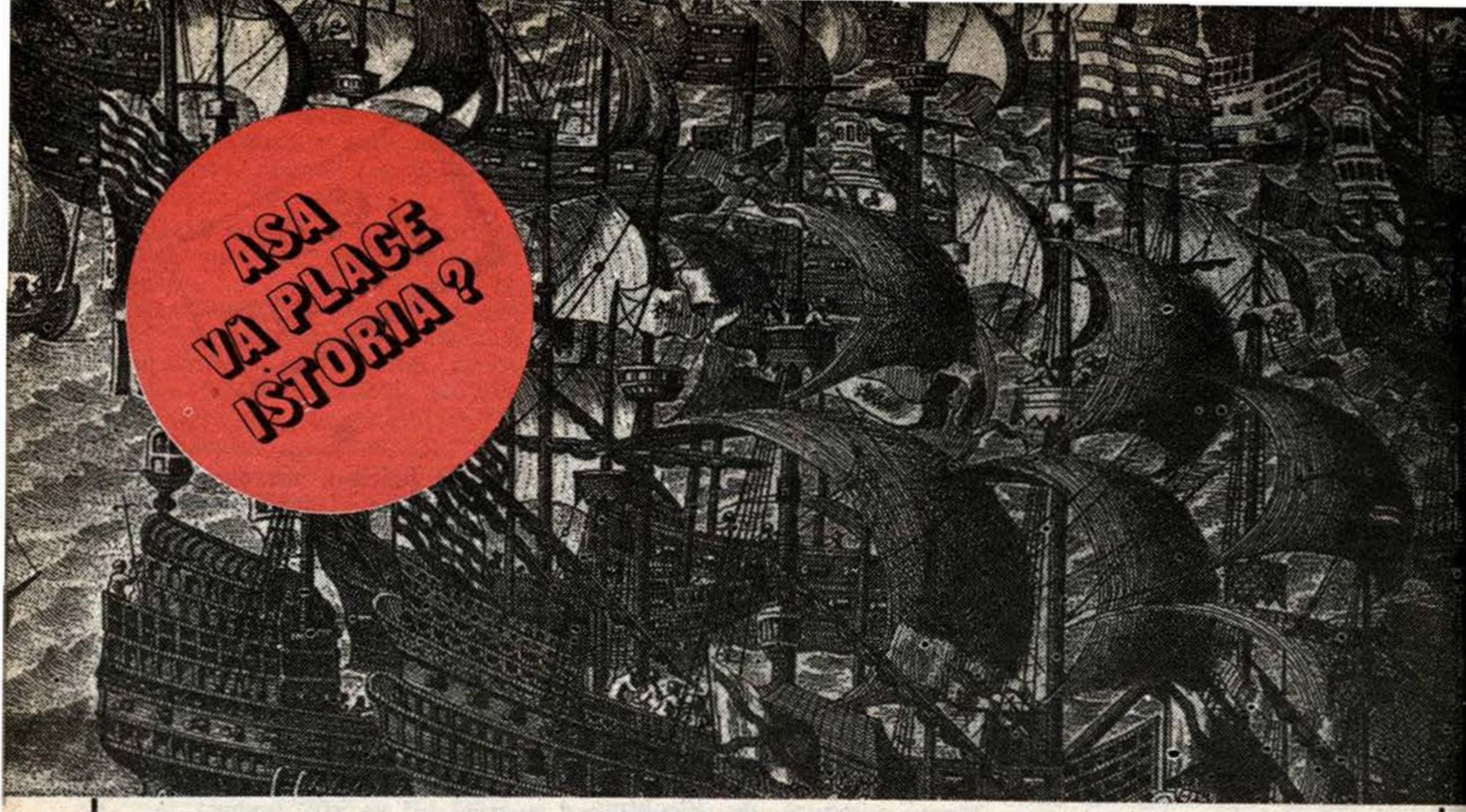

1588: DACĂ DUCELE DE PARMA AR FI DEBARCAT...

FELIX BARKER

„Spaniolii ne invadează din nou!“ Exclamaţia, prilejuită de numărul mare de manifestări organizate în Marea Britanie pentru a marca aniversarea a 400 ani de la eşecul Invincibilei Armade spaniole din 1588, aparţinea unei reportere de la cotidianul britanic The Times şi putea fi întîlnită într-o pagină consacrată de ziarul menţionat acestor manifestări. Însemnătatea ce s-a acordat în Marea Britanie aniversării momentului se vede şi din faptul că, după cum informa revista The Spectator, în primele 6 luni ale anului 1988 au fost publicate de editurile britanice opt cărţi avînd ca subiect Armada.

Regele Spaniei, Filip II (1556-1598)[1], a trimis în 1588 cea mai mare flotă văzută pînă atunci să supună regatul Elisabetei I (1558-1603). Conflictul dintre Anglia şi Spania avea rădăcini adînci. Mărul discordiei îl constituiau provinciile cunoscute sub numele de Ţările de Jos. Acestea erau strîns legate prin interese comerciale de Anglia, dar se aflau sub stăpînirea lui Filip II, care dorea să folosească resursele lor economice pentru a-şi finanţa planurile războinice. Populaţia Ţărilor de Jos s-a răsculat împotriva stăpînirii spaniole în anul 1566[2] beneficiind şi de sprijinul tacit al Angliei.

La sfîrşitul deceniului 8 şi la începutul celui următor al secolului XVI, Consiliul Privat al reginei Elisabeta I se împărţise în două tabere: „ulii“ şi „porumbeii“. Primii — conduşi de Robert Dudley, conte de Leicester, şi de Sir Francis Walsingham — susţineau o intervenţie armată în favoarea Ţărilor de Jos, chiar riscînd un război cu Spania. Pacifiştii îl aveau în frunte pe Lord Burghley. Treptat însă şi ei au ajuns la concluzia că un război cu Spania nu putea fi evitat şi că era de preferat să îl poarte în alianţă cu Ţările de Jos, decît singuri, după înfrîngerea acestora. Drept urmare, în august 1585, Elisabeta I a semnat un tratat cu provinciile olandeze — care în 1581 îşi proclamaseră independenţa — promiţînd să le plătească un

1.2 *Magazin istoric*, nr. 8-9/1983; 4/1978.

În imaginea de sus: Invincibila Armada se îndreaptă către ţărmurile Angliei (gravură contemporană).

sfert din cheltuielile militare şi să le trimită în ajutor 7 000 soldaţi. Totodată, regina i-a acordat lui Francis Drake[1] permisiunea de a ataca porturile spaniole. Găsim aici cel de al doilea motiv al conflictului ce opunea Spania, Angliei: nerecunoaşterea de către englezi a arbitrajului papal, care împărţise Lumea Nouă între Spania şi Portugalia, printr-o linie care trecea la 160 mile vest de insulele Azore.

Documente recent descoperite în arhivele de la Simancas[2] — arată istoricul britanic Geoffrey Parker — atestă că decizia lui Filip II de a ataca Anglia a fost adoptată brusc în octombrie 1585, deci ea urma acţiunilor suveranei engleze. El a cerut marchizului de Santa Cruz — care se ilustrase în bătălia navală de la Lepanto (1571)[3] — şi ducelui de Parma — comandantul armatei spaniole din Ţările de Jos — să elaboreze cîte un plan în vederea invadării şi supunerii regatului englez. Cel al lui Parma prevedea un „război fulger": debarcarea pe coasta comitatului Kent a unei armate de 30 000 oşteni, care urmau să se îmbarce din Flandra, un marş forţat asupra Londrei şi capturarea reginei. Cum acţiunea trebuia să dureze doar şapte zile (marşul) şi 12 ore (traversarea Canalului), ducele de Parma acordase flotei un rol redus, de sprijinire a întregii operaţiuni. Santa Cruz, în schimb, punea accentul pe flotă.

Evident, pregătirile declanşate în vederea strîngerii unei imense flote nu puteau scăpa spionilor Elisabetei I. Dar regina Angliei — gîndindu-se ce sume uriaşe erau necesare pentru a contracara planurile lui Filip II — a preferat să îşi închipuie că flota avea alt obiectiv: poate Franţa, poate Ţările de Jos. Lăcomia lui Filip II i-a spulberat însă această speranţă. Suveranul spaniol obţinuse din partea papei Sixt V (1585-1590) acordul să îi plătească o treime din costul expediţiei ce urma să readucă — în caz de succes — Anglia protestantă înapoi la catolicism. Temîndu-se că după moartea lui Sixt V următorul papă nu va mai respecta înţelegerea încheiată, Filip II i-a adunat pe toţi membrii Colegiului Cardinalilor, din rîndul cărora urma să se aleagă viitorul suveran pontif, şi i-a pus să jure că se vor conforma întocmai înţelegerii. Ceea ce smeritele feţe bisericeşti au consimţit îndată. După care au avut grijă să răspîndească ştirea în cele patru colţuri ale lumii.

Elisabeta I a hotărît să acţioneze potrivit concepţiei „cine nu pleacă nu poate ajunge" şi l-a trimis pe Francis Drake, în aprilie 1587, să atace portul Cadiz, unde se afla concentrată o mare parte a viitoarei Armade. Marinarii englezi au distrus 24 nave şi o mare parte a proviziilor adunate cu greu. Dar adevăratul pericol pentru Filip II l-a reprezentat nu raidul în sine, ci faptul că Drake a pornit apoi să intercepteze flota spaniolă ce revenea încărcată cu aur şi argint din Lumea Nouă. Santa Cruz a fost expediat să îl urmărească şi să îl împiedice să atace flota. Armada nu a mai putut porni spre Anglia în 1587.

În ianuarie 1588 a murit Santa Cruz. Regele spaniol l-a înlocuit cu Alonso de Guzman, duce de Medina Sidonia, iar comanda supremă a revenit ducelui de Parma. Medina Sidonia nu era însă marinar şi a acceptat doar la insistenţele suveranului său.

În final, planul prevedea ca ducele de Parma să traverseze Canalul din Flandra în Anglia, cu trupe de debarcare, sub protecţia Armadei ce avea să vină din Spania.

La 28 mai 1588, totul era gata şi flota — Gran Armada sau Felicissima Armada, căci terme-

---

[1] Navigator şi corsar englez, care a trăit între 1545 şi 1596. La 22 ani era deja căpitan de vas. A efectuat cea de a doua călătorie în jurul lumii (1577-1581), ajungînd pînă pe coasta californiană a Oceanului Pacific. Cu aprobarea neoficială a reginei Elisabeta I a hărţuit flotele spaniole ce reveneau din America Latină (vezi şi *Magazin istoric*, nr. 11/1971, 4/1978).

[2] Oraş din provincia Valladolid unde au fost mutate arhivele regatului în anul 1563, din ordinul lui Filip II.

[3] *Magazin istoric*, nr. 5/1967.

nul Invincibila Armada a apărut abia mai tîrziu în documente — ridica ancora din portul Lisabona. O furtună puternică a silit-o, la sfîrşitul lunii iunie, să se adăpostească în golful La Corunna. Abia la 22 iulie şi-a putut relua drumul spre Calais, unde urma să facă joncţiunea cu flotila de debarcare a ducelui de Parma.

Cei mai mulţi istorici l-au considerat pe comandantul suprem principalul vinovat al eşecului Armadei, afirmînd că nu a fost pregătit pentru a se alătura flotei. Acte aflate la Simancas dovedesc că navele şi trupele de debarcare erau gata din septembrie 1587. Datorită unor antrenamente repetate, îmbarcarea se putea efectua în 48 ore. Însă ducele de Parma era blocat de flota olandeză, care nu îi permitea să părăsească ţărmul fără protecţia lui Medina Sidonia. A intervenit şi lipsa de coordonare între cei doi comandanţi spanioli, provocată de inexistenţa unor mijloace de comunicare rapidă. Curierul trimis de Medina Sidonia la 31 iulie, pentru a-l anunţa pe ducele de Parma că soseşte, a ajuns la acesta abia la 6 august. Era deja prea tîrziu. La acea dată, Armada se găsea în portul Calais. În noaptea următoare, englezii au atacat cu nave incendiare. S-a stîrnit o mare panică şi corăbiile spaniole au părăsit rada în dezordine. Abia a doua zi s-au putut regrupa, dar flota engleză a revenit şi la Gravelines s-a desfăşurat singura bătălie navală de amploare a întregii campanii din 1588. Toţi cercetătorii sînt de acord că victoria a aparţinut englezilor, deşi în timpul luptei doar o navă spaniolă s-a scufundat. Flota britanică a reuşit să avarieze o mare parte a corăbiilor spaniole, iar furtuna care s-a dezlănţuit la 9 august a desăvîrşit dezastrul.

Ce anume a asigurat superioritatea englezilor? S-a spus că ei dispuneau de corăbii mult mai bine adaptate luptei în Oceanul Atlantic, mai mici, mai iuţi şi mai uşor de manevrat, ceea ce este în mare parte adevărat. Numărul corăbiilor de acest tip nu era însă atît de mare cum s-a crezut. Cercetătorii au fost intrigaţi şi de faptul că epavele spaniole aduse la suprafaţă dispuneau încă de cantităţi suficiente de muniţii. La fel navele care au revenit în Spania. Astfel, Concepcion Menor s-a reîntors cu 1 256 din cele 1 421 ghiulele pe care le primise la plecare. Şi asta în condiţiile în care, potrivit relatărilor unor martori oculari, tirul de artilerie de la Gravelines fusese de 20 ori mai îndîrjit decît cel de la Lepanto! Rezultă deci că artileria engleză de pe nave trăsese o mare cantitate de proiectile, cu o cadenţă uimitoare pentru acele vremuri, în timp ce spaniolii terminaseră lupta cu muniţia aproape intactă. Explicaţia s-a dovedit extrem de simplă: superioritatea englezilor a constat într-un... căruţ cu patru roţi de lemni

Tactica de luptă a spaniolilor, adaptată condiţiilor din Mediterana, prevedea executarea unei singure salve în momentul trecerii paralel pe lîngă adversar. Corăbiile lor erau puţin manevrabile şi pînă efectuau o întoarcere pentru a executa o eventuală nouă trecere exista timp suficient pentru reîncărcarea tunurilor. Acestea erau solid fixate pe punte, fiind proptite pe afete greoaie şi nu puteau fi mutate din loc decît foarte greu. Tunurile engleze însă, erau instalate pe cărucioare cu patru roţi, care erau uşor trase înapoi pentru a încărca o nouă lovitură. Flota engleză a putut executa un tir permanent asupra corăbiilor spaniole, cu rezultate dezastruoase, în vreme ce spaniolii nu au mai reuşit, după prima salvă, decît un tir sporadic, fără efecte deosebite. Să mai adăugăm şi faptul că tunurile engleze, deşi de calibru mai mic, aveau bătaia mai lungă, ceea ce le asigura un avantaj în plus.

Astfel s-a decis soarta bătăliei navale de la Gravelines şi odată cu ea şi soarta invaziei spaniole asupra Angliei. Ducele de Parma rămînea izolat cu flotila sa de debarcare în Flandra şi nu s-ar fi putut aventura singur spre coastele Angliei. Iar Armada era dusă de furtună spre nordul insulelor britanice, pe care a trebuit să le ocolească pentru a reveni în Spania. O treime din nave au fost pierdute în cursul acestei expediţii, un dezastru fără precedent.

Dar dacă acel dezastru nu se petrecea? Erau pregătiţi supuşii reginei Elisabeta I să-l întîmpine pe ducele de Parma? Iată întrebarea pe care şi-a pus-o istoricul britanic Felix Barker şi cărela îi răspunde în articolul ce urmează.

D. M.

Cel mai puternic duşman

Ce s-ar fi întîmplat dacă ducele de Parma ar fi reuşit să debarce şi Anglia ar fi fost ocupată de spanioli în 1588?[1] Gîndul acesta poate părea o simplă fantezie. Totuşi, dacă *Armada* s-ar fi dovedit invincibilă, cum o credeau spaniolii, ar fi asigurat trecerea peste Canalul Mînecii a oastei de debarcare. Trupele engleze, lipsite de experienţă, nu ar fi putut face faţă războinicilor căliţi ai lui Parma, chiar dacă luptau pentru apărarea ţării lor. Ne putem închipui cum ar fi evoluat lucrurile doar pe baza intenţiilor lăudăroase ale lui Filip II, aşa cum ni s-au păstrat în arhivele spaniole. În Consiliul Privat al reginei Elisabeta nu s-a făcut nici o aluzie la o eventuală înfrîngere. Dar să vedem mai întîi cum s-a pregătit Anglia să facă faţă îngrozitorului pericol.

O paralelă între anul 1588 şi primejdioasa vară din 1940 se dovedeşte extrem de interesantă. Şi într-un caz şi în celălalt, ţara era nepregătită. Insularii se obişnuiseră să doarmă liniştiţi la adăpostul barierei de apă care îi înconjura. Apoi, la fel ca mai tîrziu împotriva lui Hitler, şi-au pus o nădejde neîntemeiată în tratativele diplomatice de ultimă oră, care au dat greş. Rapoartele agenţilor erau adesea neluate în seamă, iar chemarea sub arme a fost amînată, cît mai mult cu putinţă.

În 1588, nădejdile Angliei şi eroii ei se găseau pe mare şi de aceea pregătirile făcute pe uscat pentru a înfrunta o invazie au fost trecute sub tăcere de izvoare. Cheltuielile

[1] Reproducem acest articol într-o formă prescurtată şi cu subtitlurile redacţiei *Magazin istoric* (din revista *History Today*, luna mai, 1988.

uriaşe pentru plata şi aprovizionarea oştirii au determinat-o pe Elisabeta I să amîne cît mai mult chemarea generală sub arme. Dar din ianuarie 1588, ameninţarea a devenit atît de clară, încît nu mai putea fi ignorată.

Luna următoare, Lord Burghley, principalul sfetnic al reginei, a prezidat cel mai important consiliu de război de pînă atunci. Erau de faţă Sir Thomas Walsingham, secretarul reginei, consilierul regal Sir Christopher Hatton şi contele de Leicester, care se întorsese cu trei luni înainte dintr-o campanie militară în Ţările de Jos. Burghley le-a făcut cunoscut tuturor că urmau să înfrunte „cel mai puternic duşman pe care îl avusese vreodată Anglia". Principala forţă de apărare a ţării rămînea flota, a arătat el, dar trebuiau pregătite grabnic şi forţele de uscat. Teoretic, acestea existau şi se instruiau periodic. Încă de pe vremea lui Eduard VI (1547-1553) şi a reginei Maria (1553-1558), bărbaţii între 16 şi 60 ani erau mustruluiţi în fiecare vară în tabere. Lordul guvernator al fiecărui comitat răspundea de întreţinerea a jumătate din pedestrimea şi călărimea ţinutului; cealaltă jumătate trebuia să fie asigurată de mica nobilime.

Burghley nu a ascuns că pregătirea unui mare număr de oameni avea să însemne o sarcină grea pentru vistierie. Urma să trimită forţe de întărire în comitatul Kent — vecin cu Marea Mînecii — şi în portul Portsmouth, de pe litoralul de sud. De asemenea, trebuia să creeze două armate separate: una pentru apărarea comitatelor de coastă, cealaltă pentru protecţia reginei. Mobilizarea avea să dureze trei luni, iar oştile trebuiau să fie ţinute gata de luptă pe tot timpul verii. Burghley nu sugera şi de unde să fie procuraţi banii, cel puţin 250 000 lire sterline. Ca de obicei în asemenea situaţii, negustorii din Londra au oferit un ajutor de 30 000 lire. Li s-au adăugat cele 26 000 lire oferite de corporaţia vameşilor, dar era prea puţin.

Lipsa banilor şi nu teama au determinat-o pe regină să trimită soli de pace la ducele de Parma. Asemenea tentative, lipsite de perspectivă, aveau să continue pînă la apropierea *Armadei* de Anglia, spre marea nemulţumire a Lordului Howard of Effingham, Lordul Mare Amiral, căruia informaţiile provenite din largul insulelor Scilly[1] îi demonstrau că Spania nu era deloc dispusă la o înţelegere.

Unde va ataca Armada?

În primele zile ale lunii aprilie, s-a hotărît ca ţinuturile dinspre mare să fie puse sub comandă diferită.

1 Din insulele Scilly putuseră fi observate, la sfîrşitul lunii mai, nave spaniole ajunse la gura Canalului Mînecii, după prima ieşire în larg a *Armadei* — *n.t.*

Marş de instrucţie al trupelor engleze; Robert Dudley, conte de Leicester, comandant şef al forţelor de apărare engleze (gravură din vremea cînd se afla în Ţările de Jos, 1585–1587)

Sir John Norris a fost numit să conducă forţele din Kent, Sussex şi Dorset. Lui Sir Thomas Leighton i s-a dat o autoritate asemănătoare în Anglia de răsărit. Treptat, pregătirile s-au urnit. Dar a pune un ţinut pe picior de război după atîţia ani de delăsare era o sarcină uriaşă. Consiliul Privat a primit rapoarte îngrijorătoare de la faţa locului. Sir Edward Stanley, trimis să inspecteze forţele din Cheshire şi din Lancashire, scria că oameni care ar fi trebuit să facă instrucţie şase zile pe an nu făcuseră nici măcar o zi în ultimii doi ani. Un agent spaniol transmitea că în ciuda numeroasei populaţii care exista la Londra, puţini din cei 10 000 „oameni necesari" erau supuşi instrucţiei militare.

Rezultatele chemării la arme s-au dovedit sub aşteptări. Dar s-au înregistrat şi numeroase dovezi individuale de zel patriotic pentru a sluji ţara. Edward, Lord Morley, a oferit Consiliului Privat, pe propria lui cheltuială, 20 călăreţi uşor înarmaţi, 30 muschete şi alte 20 muschete din cele uşoare, care trăgeau sprijinite pe umăr. Un regiment din Dorset a dat 500 lire, Burghley însuşi a ridicat 50 lăncieri şi 50 călăreţi. Walsingham a înarmat un mare număr de oşteni şi probabil că avea de gînd să călărească în fruntea lor, căci şi-a comandat o nouă armură.

Este foarte greu de evaluat cîţi oameni erau gata de luptă la sosirea *Armadei*. Probabil că numărul pedestraşilor era de circa 50 000, iar al călăreţilor de 10 000. Siguranţa reginei cerea un corp de oaste separat, mobil, capabil să o însoţească oriunde s-ar fi dus. Acest corp de elită cuprindea aproximativ 29 000 oameni. Ambele oşti — şi cea de campanie şi cea a reginei — trebuiau să se afle sub o singură comandă. Singurul candidat era contele de Leicester. Experienţa sa de război în Ţările de Jos, împotriva spaniolilor, deşi nu pe deplin încununată de succes, era fără egal în Anglia. În plus, el se bucura de încrederea reginei. Şi a îndreptăţit-o pe deplin. Experimentatul oştean a muncit fără odihnă, în ciuda celor 53 ani ai săi. Lua parte la şedinţele Consiliului Privat sau la întrunirile cu comandanţii săi militari pînă noaptea tîrziu, pentru ca în zori să plece călare în inspecţie prin tabere. Atunci cînd i-au sosit 4 000 oameni din Essex, ca întărire a armatei principale de la Tilbury, dar fără merinde, contele de Leicester şi-a pus în joc întreaga sa autoritate şi a izbutit să le asigure hrana. Făcînd haz

Alexandru Farnese, duce de Parma, nepotul regelui Filip II, a fost numit comandant suprem al armatei de invazie

de necaz, el comenta: „Am ajuns şi bucătar şi furnizor şi vînător".

Principala întrebare era: unde aveau să atace spaniolii? Contele de Leicester nu împărtăşea părerea că navele *Armadei* aveau să debarce un mare număr de oameni pe coasta de vest a Angliei. Considera că spaniolii aveau interesul să evite atacurile de hărţuială la care i-ar fi expus un drum lung pînă la Londra. De aceea, întrevedea o debarcare a celor două armate spaniole — cea de pe flotă şi cea de pe continent — în sud-estul ţării. Oştile lui Parma aveau să sosească cu barje pregătite dinainte între Ostende şi Calais, iar navele *Armadei* urmau să încerce să pătrundă în estuarul Tamisei cît mai adînc cu putinţă şi apoi să debarce trupele pe care le transportau. Pentru a le bara drumul, a fost construită o estacadă la Upnor, care lega fortul de malul opus cu un lanţ greu, susţinut de geamanduri. Fortul a fost reparat şi s-au instalat baterii de tunuri pentru acoperirea cu foc a estacadei.

Două legende şi nimic mai mult

Dacă totuşi spaniolii s-ar fi hotărît să debarce pe malul dinspre Essex al estuarului Tamisei, ar fi trebuit să aleagă un loc la apus de insula Canvey, aşa încît să nu fie obligaţi să treacă braţul Holhaven. Consiliul de război a hotărît ca, într-o asemenea eventualitate, să fie opriţi cu orice preţ pe fluviu, la Gravesend. Forţaţi să debarce acolo, ar fi putut fi întîmpinaţi de oastea contelui de Leicester pe linia mlaştinilor dintre Tilbury şi fluviu, unde cursul Tamisei se gîtuia suficient pentru a se întinde un baraj de vase ponton între forturile de la Tilbury şi Gravesend. Pontonul le permitea englezilor, dacă ducele de Parma ar fi debarcat în Kent (în sud), să îi iasă în întîmpinare trecînd peste fluviu. Pentru întărirea barajului de pontoane s-au folosit arbori ţintuiţi orizontal pe laturile sale. De asemenea, s-a făcut apel şi la un expert italian, Federico Giambelli, din Mantua, care a fixat pe navele din baraj dispozitive incendiare. „Focurile iadului" — cum au fost poreclite — erau de fapt nişte nave umplute cu pulbere, cărora li se dădea foc. Ele fuseseră folosite împotriva lui Parma la Anvers şi aveau să fie utilizate şi de flota engleză, contra *Armadei*, în pasul Calais. Navele spaniole care ar fi reuşit totuşi să străpungă barajul ar fi fost întîmpinate de artileria instalată pe platformele aşezate pe înălţimi dominante, la fiecare cot al fluviului.

Consiliul Privat a recurs la o veche metodă, cea a focurilor de semnalizare, pentru a pune ţara în stare de alarmă. În lungul coastei, focurile de semnalizare (coşuri de fier umplute cu smoală şi păcură, ridicate pe stîlpi), rînduite pe parohii, urmau să vestească din loc în loc primejdia. Cele din Kent şi Sussex erau destinate să înştiinţeze şi Londra. S-a calculat că din clipa în care era aprins un foc pe coastă, treceau mai puţin de 20 minute pînă ce mesajul era zărit la Whitehall — sediul Lordului Mare Amiral.

Se crede că focurile s-au aprins pentru prima oară la 29 iulie 1588, cînd *Armada* a fost semnalată la capul Lizard. Istoricul american Garrett Mattingly a compus o imagine dramatică: „au izbucnit flăcările celui dintîi foc şi de îndată, de pe coline, fumul s-a ridicat în înaltul cerului, urmînd curbura nevăzută a ţărmului, ducînd vestea mai departe de Plymouth; alarmînd întreaga coastă de sud, focurile au strălucit roşietice peste Dover". Dar, lucru ciudat pentru un fapt atît de însemnat, documentele oficiale nu fac vreo menţiune în acest sens. Singura mărturie contemporană că focurile au fost totuşi aprinse o aflăm în scrisoarea unui ofiţer de la bordul navei-amiral spaniole „San Martin": „În zorii zilei de 30, *Armada* era în apropierea uscatului, aşa încît am fost zăriţi, după care au făcut acolo focuri şi fumuri". O informaţie prea sumară însă pentru a confirma legenda populară a „focului deasupra Angliei".

Altă legendă, care a avut o largă circulaţie, este cea a faimoasei cuvîntări rostite de regina Elisabeta I la Tilbury. De fapt, întreg episodul vizitei suveranei în tabăra armatei sale prezintă aspecte neclare. La 28 iulie, contele de Leicester i-a trimis Elisabetei I invitaţia de a vizita trupele aflate în tabără. Regina şi-a exprimat dorinţa de a merge în mijlocul trupelor din avangardă dar Căpitanul general al oştilor şi companiilor Majestăţii Sale i-a răspuns că nu îi poate îngădui să se aventureze în nici un punct de pe coastă, unde ar fi putut fi capturată de vreun detaşament inamic.

Practic, Elisabeta I a ajuns la Tilbury abia la 8 august. Era seara tîrziu, aşa că şi-a trecut oştile în revistă abia a doua zi dimineaţa. Atunci şi-ar fi ţinut cuvîntarea. Este sigur că le-a vorbit oştenilor, dar am căutat zadarnic textul în *Analele* lui Camden. Ar fi fost de aşteptat ca acest contemporan să citeze cuvîntarea, dar el face doar aluzie la ea.

Bucuria victoriei

Dacă Parma ar fi debarcat, ar fi avut sub comanda sa cei 40 000 oameni ai săi, plus cei 20 000 transportaţi de *Armada*. Din aceştia, doar 6 000 erau veterani spanioli din Ţările de Jos, restul erau mercenari germani, burgunzi, valoni şi alţi aliaţi europeni, nerăbdători să ia parte la ceea ce socoteau o cruciadă de restaurare a Angliei catolice. Leicester nu îşi putea concentra toate forţele în partea de sud-est. Spaniolii aveau posibilitatea să debarce simultan şi în ţinuturile din vest, în Irlanda sau în Scoţia. Comitatul Cornwall, insula Wight sau Ţara Galilor constituiau alte obiective posibile. Dar toate indiciile arătau că Essex sau Kent erau ţintele principale. Dacă Parma debarca acolo grosul forţelor sale, contele de Leicester putea să aducă în sprijinul celor 30 000 oameni din prima linie alte forţe din zone mai puţin ameninţate. Operaţia trebuia să se execute grabnic, căci spaniolii, după cucerirea Rochesterului şi trecerea Medwayului, nu mai întîlneau în drumul lor spre Londra alte cetăţi importante sau obstacole naturale pe care să se poată organiza rezistenţa.

Turnul Londrei[1] ar fi rezistat unui asediu, chiar mai îndelungat, dar spaniolii ar fi lăsat acolo doar o forţă de asediu şi şi-ar fi continuat înaintarea în încercarea de a captura pe Elisabeta I. Varianta de apărare — care presupunea un şir de victorii spaniole şi nu ţinea seama de împotrivirea înverşunată pe care ar fi opus-o populaţia ţinuturilor respective — prevedea într-o asemenea eventualitate ca Hunsdon, cu garda reginei, să transforme castelul Windsor într-un punct de rezistenţă îndîrjită. Restul oştirii urma să execute o retragere strategică în Ţara Galilor. S-a calculat că la cele aproximativ cinci milioane de locuitori, Anglia putea ridica 130 000 luptători. Nu oaste regulată, ci bărbaţi şi tineri care să hărţuiască pe duşman în permanenţă.

Spaniolii alcătuiseră planuri pentru eventualitatea capitulării Angliei. Ştim din textul schiţat de Marele Comandor al Castiliei, la îndemnul lui Filip II, în 1585, că ţara urma să fie ocupată. Regele spaniol trebuia fie să desemneze un vice-rege, fie să numească un rege al Angliei din propria sa familie. Probabil că nepotul său, victoriosul duce de Parma, ar fi avut cele mai multe şanse. „Un atît de nobil cavaler — se spunea — va arăta cu siguranţă o îndatoritoare lealitate odată ajuns pe tronul Angliei". Proiecte spaniole prevedeau chiar şi o căsătorie a ducelui cu regina Maria Stuart, eliberată din captivitate. Catolicii exilaţi urmau să se reîntoarcă în ţară şi să îşi reia proprietăţile confiscate. Ar fi readus cu ei rugurile Inchiziţiei ce ar fi ars cu şi mai multă violenţă la Smithfield.

Putem doar bănui ce soartă i se rezervase Elisabetei I. Şansa de a i se îngădui să trăiască era redusă. În viaţă, chiar ţinută în captivitate, ar fi constituit — asemenea reginei Maria Stuart — o permanentă ameninţare de război civil.

Putem deci lesne înţelege bucuria englezilor cînd au auzit în noiembrie 1588 clopotele catedralei St. Paul celebrînd „această victorie glorioasă şi pentru totdeauna memorabilă asupra flotei spaniole, denumită în chip lăudăros Invincibilă". ■

Versiune românească de Nicolae KOSLINSKI

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1976.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

IMPORTANT!

Nu uitați să reînnoiți abonamentul dv. la Magazin istoric! **După cum știți, abonamentele la revista noastră se pot face la toate oficiile poștale și la toți factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc. de la orașe și sate.**

Precizăm că prețul unui număr este de 6 lei. Abonamentul pe 3 luni — 18 lei, pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei. La aceste sume se adaugă taxa poștală de remitere la domiciliu (25 bani pe număr), taxă care nu se percepe în cazul în care abonatul primește revista la locul de muncă.

ZIUA VICTORIEI

Sublocotenentul în rezervă MIRCEA HREAMATĂ, din Piatra Neamț, veteran din războiul antihitlerist, ne relatează fapte de arme săvîrșite de unitatea din care făcea parte, Batalionul 16 vînători munte, pe eroicul drum de lupte și jertfe pentru zdrobirea fascismului, de pe frontul din Moldova și pînă în împrejurimile orașului Praga.

Ziua Victoriei — **scrie corespondentul nostru** — ne-a prins în apropierea marelui centru industrial Brno. În ziua de 8 mai, în urma unor lupte grele, ocupasem o fabrică de var; în fața noastră, la cca. 300 m, într-o pădure, se aflau hitleriștii. În acea noapte, ni s-a comunicat vestea încetării ostilităților. Ce bucurie a fost. La 6 dimineața, în ziua de 9 mai, s-a ordonat adunarea batalionului. Din tot efectivul nu mai rămăseseră decît 100 ostași. Am păstrat un moment de reculegere și s-au tras salve de foc în memoria celor ce nu mai apucaseră marea zi a Victoriei.

Apoi, comandantul batalionului ne-a comunicat că luptele încă nu se terminaseră. Mai erau grupuri de hitleriști care opuneau rezistență. Am pornit în noi misiuni de luptă, pînă la nimicirea lor deplină.

EROU LA 17 ANI

DUMITRU TĂNĂSESCU, din București, evocă faptele de vitejie săvîrșite pe cîmpurile de luptă ale Războiului de Independență, în urmă cu 112 ani, de unul dintre cei mai tineri ostași români, elevul Școlii militare de infanterie și cavalerie din București, Ion Albu (1860-1885).

Înrolat la vîrsta de 17 ani, la cererea sa, în Batalionul 2 vînători, Ion Albu a luat parte la luptele din 30 august 1877 în urma cărora ostașii români au cucerit reduta Grivița 1. În această crîncenă încleștare a fost rănit, pentru curajul său fiind decorat cu ordinul „Steaua României", în gradul de cavaler (3 octombrie 1877) și medalia „Virtutea militară", de argint (19 octombrie). A fost înaintat, de asemenea, prin decret domnesc, la gradul de sublocotenent.

După terminarea victorioasă a războiului, Ion Albu și-a continuat activitatea militară în cadrul Regimentelor 2 infanterie de linie, 3 infanterie linie și, respectiv, 15 dorobanți Neamț. S-a stins din viață la 25 ani, răpus de o boală necruțătoare.

MEDALIE

IOAN COJOC, din București, ne scrie pe marginea articolului închinat lui Ion Heliade Rădulescu, publicat în nr. 6-7/1988 al revistei noastre.

În anul 1902, cu prilejul centenarului nașterii lui I.H. Rădulescu, a fost emisă o medalie comemorativă. Este din cupru, cu diametrul de 52 mm și grosimea de 3 mm, și a fost gravată de sculptorul Sc. Dumitrescu.

Pe avers **(imaginea alăturată)** este reprezentat portretul lui Heliade, cu inscripția numelui său și anii de viață, iar pe revers este scris: „Părintelui literaturii române, națiunea recunoscătoare cu ocasiunea centenarului".

Pe lîngă anii 1802-1902, mai sînt înscriși: 1822 (cînd Heliade salută în numele profesorilor instalarea lui Grigore Ghica pe tronul Țării Românești), 1828 (apare Gramatica românească), **1837 (își începe apariția revista** Curier de ambe sexe), **1844 (**Curier... **se tipărește cu caractere latine), 1848 (participarea lui Heliade la evenimentele revoluționare).**

LICEU

Prof. LAURENȚIU GH. ȘTEFĂNESCU, din București: În acest an, 1989, Liceul „Cuza Vodă" din Huși împlinește un veac de existență.

În 1889, un grup de profesori din Huși — fosta reședință a județului Fălciu — puneau bazele unei școli care, din 1894, s-a numit gimnaziul „Anastasie Panu". Din 1918, ace ta a devenit liceu, căpătînd numele primului domnitor al Principatelor Unite.

Din anul 1970, liceul funcționează într-un local nou.

În 1922 s-a tipărit primul număr al publicației cultural-științifice a liceului, revista **Zorile,** care apare și în prezent.

Despre centenarul liceului „Cuza Vodă" din Huși ne-a scris și un fost cadru didactic al acestuia, profesorul de istorie — pensionar acum — BORIS GORCEAC.

NEPOTUL ȘI BUNICUL

Sînt abonatul revistei de la apariția ei și posed întreaga colecție **Magazin istoric, ne scrie CORNELIU TACIT, din** Cîmpina. Citind toate numerele cu atenție, mi-am însușit foarte multe cunoștințe de istorie, reîmprospătîndu-mi, totodată, multe altele.

În nr. 11/1977 al revistei, la paginile 35-36, este evocată activitatea Societății „Transilvania" care a militat pentru cauza națională a românilor transilvăneni. Printre inițiatorii acestei societăți, este amintit și I.C. Tacitu. Este bunicul meu, Ioan Corneliu Tacitu, student în acea vreme (1867), apoi profesor la Brașov. Prin anii 1880, bunicul meu a trecut munții în țară, continuîndu-și activitatea didactică la Brăila. A murit în vîrstă de 42 ani. A avut trei fii, toți decedați acum, și 11 nepoți, din care am rămas numai patru, cel mai în vîrstă fiind cel care vă scrie.

FILOLOG

PETRE DIACONESCU, din București, ne solicită date privind viața și opera lingvistului și orientalistului Lazăr Șăineanu.

S-a născut în urmă cu 130 ani la Ploiești (23 aprilie 1859), oraș în care și-a făcut o parte din studiile secundare, continuate în București. În 1881, s-a înscris la Facultatea de litere din Capitală, unde a fost remarcat de B.P.Hasdeu. În revista acestuia, Columna lui Traian, **L.Șăineanu a publicat prima sa lucrare de lingvistică,** Cîteva specimene de etimologie populară română. **Și-a continuat studiile în Franța și Germania, luîndu-și doctoratul în filologie la Leipzig. Întors în țară, a desfășurat o intensă activitate științifică și publicistică predînd la catedra de filologie comparată a Universității bucureștene, tipărind lucrări didactice, dicționare, antologii literare, studii de mitologie, folclor, lingvistică etc. A scos un**

POSTA MAGAZIN ISTORIC

Dicționar universal al limbii române, care pînă în 1948 a fost publicat în nouă ediții. S-a stins din viață la 11 mai 1934, la Paris.

În 1978, la Editura Minerva s-a retipărit studiul său Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice, lucrare care „este cea dintîi care sistematizează repertoriul basmelor românești, într-o construcție remarcabilă prin bogăția informației, orizont științific, modernitate" (Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900, București, 1979).

COLECȚII COMPLETE

Alți cititori ne-au scris despre colecțiile lor complete Magazin istoric, împărtășindu-ne bucuria de a fi posesorii celor peste 260 de numere ale revistei apărute din aprilie 1967. ● Astfel, MIHAI D. HOTEA, din Baia Mare, ne scrie că es e abonatul revistei din 1967: Am un sector al bibliotecii ocupat numai de Magazin istoric. ● La fel, GHEORGHE INDOLEANU, din Cîmpia Turzii: În casa mea, la loc de cinste se află colecția revistei pe care o citesc și recitesc mereu și de fiecare dată descopăr noi lucruri interesante, atractive. ● MIRCEA CĂLINESCU, din Deta, ne împărtășește la rîndul său: Sînt pasionat de istorie încă din clasa a IV-a. Cu timpul, am devenit un cititor statornic al revistei și m-am străduit să-mi alcătuiesc o colecție completă. Sînt posesorul întregii colecții, legate pe volume (cîte patru pentru fiecare an de apariție). ● IOAN GH. MITUCĂ, din Drobeta-Turnu Severin: La cei 70 de ani ai mei, sînt un pasionat cititor al revistei, fiind abonat de la primul număr. ● Un pasionat cititor al Magazinului istoric este și maiorul (r) CATARIG GHEORGHE, din Năsăud. Citesc revista din aprilie 1967 și pînă în prezent, fiind abonat an de an și așteptînd lună de lună cu multă bucurie apariția acestei îndrăgite publicații de cultură istorică.

ARTĂ RUPESTRĂ

Citind în nr. 8/1988 despre picturile rupestre de la Altamira, DOINA VĂTĂȘESCU, din Timișoara, dorește să afle unele date și despre arta rupestră preistorică de pe teritoriul patriei noastre.

În țara noastră, vestigii ale artei rupestre au fost descoperite în mai multe locuri din jud. Gorj (peștera Oilor, peștera Mulerilor, defileul Sohodol, defileul Oltețului la Polovragi), în Dobrogea (peș era Limanu), în jud, Caraș Severin (peștera Gura Chindiei), jud. Sălaj (peș era Cuciulat).

Deosebit de valoroase sînt picturile din peștera Cuciulat, „primele de acest fel din sud-estul Europei, după cum apreciază Marin Cârciumaru, în lucrarea Mărturii ale artei rupestre preistorice în România, București, 1987. Ele — continuă autorul citat — ne dau speranțe pentru descoperiri similare în regiunile vecine, avînd în vedere că Europa Centrală și Peninsula Balcanică rămîn încă lipsite de astfel de opere artistice create de om cu peste 10 000 de ani în urmă. Descoperirea picturilor paleolitice din această peșteră a împins istoria artei n România cu mii de ani în urmă, înscrîndu-ne în aria acestui grandios fenomen al preistoriei Europei".

LA GOVORA

N.A. DESPOIU, din satul Români, com. Băbeni, jud. Vîlcea, ne semnalează cîteva descoperiri arheologice de pe raza comunei sale. Astfel, pe terasa Dealului românilor au fost scoase la iveală mai multe fragmente de ceramică geto-dacică. În malul pîrîului Braia, din aceeași localitate, au fost găsite alte resturi ceramice, datate din epoca fierului. Aceste vestigii se află la Expoziția de istorie din Băile Govora, str. Tudor Vladimirescu, nr. 98.

În această expoziție se află și o bogată colecție de carte veche românească, ilustrînd activitatea tiparniței înființate aici de Matei Basarab, printre tipăriturile deosebit de valoroase fiind Pravila de la Govora (1640), monument de limbă și cultură română veche.

PRECIZARE

În nr. 4/1989 al revistei noastre, la p. 56, coloana a doua, rîndurile 2 și 6 de jos în sus, se va citi corect Obersalzberg. Iar la p. 61, coloana a treia, rîndul 32 de sus — Serenissima.

POȘTA CONCURSULUI

Ultima ediție a concursului Magazin istoric, 1918-1988. Unirea cea Mare — arc peste timp, se află în preajma încheierii: în numărul următor, vom publica lista cîștigătorilor. În momentul în care citiți aceste rînduri, se află în plină desfășurare operațiunea de triere a scrisorilor cu răspunsuri.

La fel ca și la edițiile anterioare, mulți concurenți au ținut să însoțească buletinele lor de participare cu scrisori prin care își exprimă dragostea pentru istorie, prețuirea și atașamentul față de revistă, interesul pentru concursurile organizate.

● Elevul MIHAI CRISTIAN, din Timișoara, ne scrie că participă pentru a patra oară la concursurile Magazin istoric. Deși nu am cîștigat vreun premiu — continuă Cristian — am cîștigat foarte multe noi cunoștințe privind atît istoria patriei noastre cît și a altor popoare. ● Tot din Timișoara, RUDOLF ALEXA, mecanic la Atelierul troleibuze al Întreprinderii de transport în comun, ne scrie despre pasiunea cu care el și colegii săi urmăresc revista și participă la concursurile organizate. ● NICOLETA MOLDOVAN, elevă, din București: Este primul concurs la care particip. La celelalte nu am reușit să găsesc toate răspunsurile la timp. Citesc cu multă pasiune revista, care mă ajută să-mi completez cunoștințele de la orele de istorie. ● COSTACHE PINTILIE, învățător pensionar, din com. Matca, jud. Tecuci: Posed întreaga colecție a revistei. Am participat la toate concursurile, la unul fiind și cîștigător. ● SZÉKELY RADU, electrician, Întreprinderea „Electrocentrale", din Cluj-Napoca: Întrebările de la acest concurs au fost foarte interesante. ● FILIP NEAGU, pensionar din Vălenii de Munte: Concursurile Magazin istoric au contribuit la a-mi îmbogăți cunoștințele privind trecutul patriei și poporului nostru. Aștept cu nerăbdare edițiile viitoare. ● GABRIEL VALENTIN DOBRA, elev, din Tîrgoviște: Sînt un permanent cititor al revistei dumneavoastră, din momentul în care părinții m-au îndrumat spre această frumoasă știință, care este istoria. Avînd colecția completă, mi-a fost ușor să particip atît la actualul concurs, cît și la edițiile precedente.

Tot pe marginea concursului, ne-au mai scris și cititorii RISTACHE P. UDMA, din Constanța, VASILE DUȚĂ, din Bacău, ENACHE CĂLIN TUDOR, din Brăila, GINA VRÎNCEANU, din com. Holboca, jud. Iași, EDMOND KISS, din Rîmnicu Vîlcea, GLEB STATNIC, din București, IOAN ȘTEFĂNICĂ, din Deva, PETRU CURCĂ, din Suceava, ION CARPEN, din Vălenii de Munte; NICOLAE TOCA, din Bistrița, care ne-au solicitat unele lămuriri suplimentare pe marginea a două întrebări formulate de noi: nr. 7 din seria a II-a și, respectiv, nr. 8 din seria a III-a. Precizînd că răspunsurile corecte la aceste întrebări sînt b pentru amîndouă, mai facem mențiunea că ele au fost alcătuite pe baza unor articole publicate în revista noastră în nr. 9/1981, p. 33 și, respectiv, nr. 5/1988, p. 11.

Cristian POPIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

MIHAI TONIUC, bd. Dinicu Golescu, nr. 37, bl. 4, sc. B, et. V, ap.54, București, solicită: nr. 1-3/1967; 4/1968; 7/1971; 3/1972; 10/1981.

ANDREI AFTINESCU, str. Sucidava, bl.44, et.I, ap. 7, Roman, solicită: nr. 1/1967.

TRAIAN RUSU, str. Minerilor, nr.56, Cluj-Napoca, oferă colecția completă.

MIRCEA LEU, Aleea Ucea, nr.3, bl. P-10, et. IV, ap. 20, București, oferă colecția completă.

ILIE CIUTESCU, str. Secuilor Alcea C, nr. 5, bl. 6, ap.30, București, oferă nr. 12/1968; 11/1970; 7/1971 și colecția 1972-1988.

VICTOR SFERLIC, str. Mozart, nr. 20, București, oferă colecția 1967-1980.

RĂZVAN DUMITRU, șoseaua Cățelu, nr. 64, bl. 34 A, sc. G, ap. 302, București, solicită nr. 7-8/1969; 7/1974; oferă: nr. 2,3/1980.

CONTENTS (Romanian History) **I. Popescu-Puţuri** May Day 1939. Bucharest's Greatest Demonstration against Fascism and War (II) ● **M.C. Stănescu** 1941-1944. The R.C.P. — the Maker of the National Consensus Policy (II) ● **M.D. Vlad** A Ruling Prince of the Romanian Principalities: Mihai Racoviţă (1703-1744) ● **A. Ubicini** 1848 Revolution Recollections ● **V. Cosma** A 19th Century Composer — N. Begnescu ● May 1877. „Plevna Has Capitulated!" ● **G. Bengescu** Vasile Alecsandri as a Diplomat (II) ● **E. Preda** 1938-1940. Victor Slăvescu's Diary (VIII) ● **P. Schuster-Stein** Flechtenmacher — Father and Son ● **V. Smărăndescu** Historical Itinerary. Băile Oglinzi ● In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **I. Popescu-Puţuri** Le 1er Mai 1939. La grande manifestation de Bucarest contre le fascisme et la guerre (II) ● **M.C. Stănescu** 1941-1944. Le P.C.R. — le réalisateur de la politique du consensus national (II) ● **M.D. Vlad** Un prince régnant dans les Principautés Roumaines: Mihai Racoviţă (1703-1744) ● **A. Ubicini** Du temps de la Révolution de 1848 ● **V. Cosma** Un compositeur du XIX-ème siècle — N. Begnescu ● Mai 1877. „Plevna a capitulé!" ● **G. Bengescu** Vasile Alecsandri — diplomate (II) ● **E. Preda** 1938-1940. Victor Slăvescu — Journal (VIII) ● **P. Schuster-Stein** Flechtenmacher — père et fils ● **V. Smărăndescu** Itinéraire historique. Băile Oglinzi ● A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) **И. Попеску-Пуцурь** 1 мая 1939. Большая демонстрация в Бухаресте против фашизма и войны (II) ● **М. К. Стэнеску** 1941-1944. РКП — творец политики национального согласия (II) ● **М.Д. Влад** Один из господарей Румынских княжеств: Михай Раковица (1703-1744) ● **А. Убичини** В дни Революции 1848 г. ● **В. Косма** Композитор XIX века — Н. Бегнеску ● Май 1877 г. „Плевна пала!" ● **Г. Бенджеску** Василе Александри — дипломат (II) ● **Е. Преда** 1938-1940. Виктор Славеску — дневник (VIII) ● **П. Шустер-Штейн** Флехтенмахер — отец и сын ● **В. Смэрэндеску** Исторический маршрут. Баиле Оглинзь ● В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) **I. Popescu-Puţuri** 1. Mai 1939. Die grosse antifaschistische und gegen den Krieg gerichtete Kundgebung in Bukarest (II) ● **M.C. Stănescu** 1941-1944. Die RKP — der Begründer der Politik des nationalen Konsenses (II) ● **M.D. Vlad** Ein Herrscher in den Rumänischen Fürstentümern: Mihai Racoviţă (1703-1744) ● **A. Ubicini** Aus den Tagen der Revolution des Jahres 1848 ● **V. Cosma** Ein Komponist des 19. Jahrhunderts — N. Begnescu ● Mai 1877. „Plevna ist gefallen!" ● **G. Bengescu** Vasile Alecsandri als Diplomat (II) ● **E. Preda** 1938-1940. Victor Slăvescu — Tagebuch (VIII) ● **P. Schuster-Stein** Vater und Sohn Flechtenmacher ● **V. Smărăndescu** Abstecher in die Geschichte. Băile Oglinzi ● In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) **I. Popescu-Puţuri.** El 1° de Mayo de 1939. La gran manifestación antifascista y antiguerrera de Bucarest. (II) ● **M.C. Stănescu** 1941-1944. El Partido Comunista Rumano — forjador de la politica del consenso nacional (II) ● **M.D. Vlad** Un vaivoda en los Principados Rumanos: Mihai Racoviţă (1703-1744) ● **A. Ubicini** Del tiempo de la Revolución de 1848 ● **V. Cosma.** Un compositor del siglo XIX — N. Begnescu ● Mayo de 1877 „Plevna cayó!" ● **G. Bengescu** Vasile Alecsandri — diplomata (II) ● **E. Preda** 1938-1940. Victor Slăvescu — notas diarias (VIII) ● **P. Schuster-Stein** Flechtenmacher — el padre y el hijo ● **V. Smărăndescu** Itinerario histórico. Băile Oglinzi ● En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201 ; telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2 parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matei, Marian Ştefan

TEHNOREDACTOR : Anton Tănase

CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.B., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42 627